

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDAKİ 36-72 AYLIK
ÇOCUKLARA FARKLILIKLARA SAYGI EĞİTİMİ
KAZANDIRMANIN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Esra ÜNER

**Tezi Yöneten
Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI ve ÖĞRETİM BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ŞUBAT 2011
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDAKİ 36-72 AYLIK
ÇOCUKLARA FARKLILIKLARA SAYGI EĞİTİMİ
KAZANDIRMANIN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Esra ÜNER

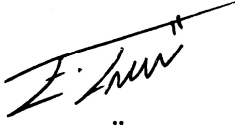
**Tezi Yöneten
Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI ve ÖĞRETİM BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ŞUBAT 2011
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Esra ÜNER

Okul Öncesi Eğitim Programındaki 36-72 Aylık Çocuklara Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırmanın Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Danışman

Esra ÜNER

Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR

Eğitim Bilimleri Anabilimdalı Başkanı

Doç. Dr. Mustafa ÇELİKTEN

Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR danışmanlığında Esra ÜNER tarafından hazırlanan “Okul Öncesi Eğitim Programındaki 36-72 Aylık Çocuklara Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırmanın Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi.” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

23/03/2011

JÜRİ:

Danışman :Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR *M. Gungör*
Üye :Prof. Dr. Dilek ERBAŞ *Dilek Erbaş*
Üye :Doç. Dr. Mustafa ŞANAL *Mustafa Şanal*

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 22.04.2011 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mustafa ŞANAL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışma, okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırmada öğretmen görüşlerini ve önerilerini belirleme amaçlı tasarlanmıştır.

Araştırmanın yürütülmesi esnasında birçok kişinin desteği, yardımı olmuştur. Araştırmanın aşamalarında görüş ve önerilerinden yararlandığım, büyük desteğini gördüğüm danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırmamı gerçekleştirebilmem için bana kapılarını açan okul yöneticilerine, araştırmama gönüllü olarak katılan ve araştırmamı destekleyerek bana araştırmam esnasındaki görüşmelerde kolaylık gösteren okul öncesi öğretmenlerine teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm çalışmalarım sırasında maddi ve manevi en büyük desteği gördüğüm, hayatta her zaman olduğu gibi bu çalışmamda da beni yüreklendiren annem Fatma ÜNER'e, babam İsmail ÜNER'e, ablam Damla Pınar ÜNER'e ve çok kıymetli teyzem Şehrinaz BOZ'a gösterdikleri ilgi, anlayış ve sabırdan dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca araştırmam esnasında karşılaştığım güçlüklerle karşı bana değerli fikirleriyle moral ve destek vererek katkı sağlayan değerli sınıf arkadaşım Ali DEREBAŞI'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Esra ÜNER
Kayseri – 2011

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDAKİ 36-72 AYLIK ÇOCUKLARA
FARKLILIKLARA SAYGI EĞİTİMİ KAZANDIRMANIN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Esra ÜNER
Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi Şubat 2011
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 2006-2007 eğitim öğretim yılından itibaren okul öncesi eğitim programına alınmış olan ‘‘Farklılıklara Saygı Eğitimi’’ konusunun uygulanmasını, çocukların edindikleri kazanımları, bu konuda program içerisinde karşılaşılan sorunları, olumlu ve olumsuz yanlarını, aksayan yönlerini, öğretmen görüşlerine göre değerlendirmektir. Araştırmada niteliksel araştırma yöntemi kullanılmış olup on okul öncesi öğretmeniyle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analizi, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir

Araştırma sonunda okul öncesi öğretmenlerinin düşüncelerine göre farklılıklara saygı eğitiminin çocuğun tüm gelişim alanlarına katkı sağladığıyla birlikte çocukların önyargıları yıkmasına, kendini tanıyıp empati kurmasına, bilinçli bir farklılık algısı oluşturmaya, farklı görünen, farklı davranan ve kendilerinden farklı deneyimlere sahip olan kişilerle ilişkilerini geliştirmesine yardımcı olduğu kanısına varılmıştır. Bu eğitimin çocukların kendilerinde olumlu öz değer ve olumlu benlik algısı geliştirmesini sağladığı, bunun sonucunda da çocukların eleştirel düşünme becerisi kazandığı saptanmıştır. Ancak farklılıklara saygı eğitiminin okul öncesi eğitim programında sadece sosyal duygusal ve bilişsel alanda yer aldığı ve birkaç amaç ve sayılı etkinliklerden oluştuğu için başarıyla uygulanmadığı, öğretmenlerin farklılıklara saygı eğitimi konusunda sıkıntı yaşadığı düşünülmektedir. Bu konunun günlük rutin etkinliklerin içinde yer verilmesi gerektiği, bu eğitimi uygulamada gerekli ortamın ve materyallerin sınırlı olduğu, zenginleştirilmesi gerektiği ve aile katılımının önemli olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Eğitim, Okul Öncesi Eğitim Programı, Farklılıklara Saygı Eğitimi, Önyargı Karşıtı Eğitim, Kültür.

**EVALUATION OF 36-72 MONTHS OLD CHILDREN'S ACQUISITION OF
RESPECT TO DISSIMILARITY EDUCATION IN THE PRESCHOOL
EDUCATION PROGRAMME, IN ACCORDANCE WITH OPINION
STANDPOINTS OF TEACHERS**

Esra ÜNER

**Erciyes University Pedagogics Institute
Master's Thesis, February 2011**

Thesis Consultant: Assist. Prof. Hüdayar CİHAN GÜNGÖR

ABSTRACT

The purpose of this reserach is to analyze by the view of the teachers the implementation of the subject 'respecting diversity' which has been adopted in the pre-school education program since the education year 2006-2007, the gain the children have obtained thereof, difficulties encountered within the program, positive and negative aspects as well as hindrances in the program itself. The Research has been carried out in a qualitative manner, interviewing 10 pre-school education teachers. The data obtained from the interviews have been analyzed by using content analysis techniques.

The Research has revealed that the pre-school teachers share the the believe that respecting diversity education is not only beneficial for the child in all evolution areas but also for ending biased behaviour, for knowing itself and developping empathy and conscious diversity acception and for developping relationships with persons which look different, act different and share different experiences. It has been determined that the children by these means develop positive self respect and positive consciousness which helps the children to obtain critical thinking. However, it believed that due to the fact that the respecting diversity education in the pre-school education program is taking place only in social, psychological and cognitive areas and contains some objectives and limited actions, it can't be implied successfully and that the teachers encounter difficulties concerning the respecting diversity education. It has been revealed that this subject should take place in daily routine actions, that the surroundings and materials for the education are limited and therefore need to be increased as well as that participation of the family is important.

Keywords: Pre-school education, pre-school education program, respecting diversity education, anti bias, culture.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Problem Cümlesi	6
1.4. Alt Problemler	6
1.5. Araştırmanın Önemi	6
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.7. Araştırmanın Sayıtları	8
1.8. Tanımlar	8
2. GENEL BİLGİLER	10
2.1. Okul Öncesi Eğitimi ve Kurumu	10
2.2. Okul Öncesi Eğitim Programı	10
2.3. Okul Öncesi Dönem Çocuğun Gelişim Özellikleri	11
2.4. Okul Öncesi Dönem Gelişim Alanları	12
2.4.1. Psikomotor Gelişim Alanı	12

2.4.2. Dil Gelişim Alanı	13
2.4.2.1. Dil Gelişim Kuramları.....	14
2.4.3. Bilişsel Gelişim Alanı	15
2.4.3.1. Bilişsel Gelişim Kuramları.....	16
2.4.3.1.1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı	16
2.4.3.1.2. Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramı.....	17
2.4.4. Psikososyal Gelişim Alanı.....	17
2.4.4.1. Kişilik Gelişimi.....	18
2.4.4.1.1. Freud'un Psikoanalitik Gelişim Kuramına Göre Kişilik Gelişimi	18
2.4.4.1.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	19
2.4.4.1.3. Bilişsel ve Öğrenme Teorilerine göre Kişilik Gelişimi.....	20
2.4.4.2. Sosyal Gelişim	22
2.4.4.3. Duygusal Gelişim.....	25
2.5. Farklılıklara Saygı Eğitimi Programının Doğuşu	26
2.5.1. Farklılıklara Saygı Eğitimi Tarihçesi.....	26
2.5.2. Ayrımcılık Kavramı	27
2.6. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Amaçları	28
2.7. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Özellikleri.....	33
2.8. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Uygulanmasında Önemli Noktalar	35
2.8.1. Farklılıklara Saygı Eğitiminde Öğretim Ortamları	36
2.8.2 Farklılıklara Saygı Eğitiminde Aile Katılımı	40
2.8.3. Farklılıklara Saygı Eğitiminde Eğitimcinin Rolü.....	42
2.9. Farklılıklara Saygı Eğitiminde Farklı Boyutlar.....	44
2.9.1. Farklılıklara Saygı Eğitimi ve Dil.....	44
2.9.2. Farklılıklara Saygı Eğitimi ve Kültür.....	45

2.9.3. Farklılıklara Saygı Eğitimi ve Engencilik	47
2.9.4. Farklılıklara Saygı Eğitimi ve Cinsel Kimlik	48
2.10. Alanda Yapılan Çalışmalar	49
3. YÖNTEM	54
3.1. Araştırma Modeli	54
3.1.1. Veri Toplama Aracı.....	55
3.1.1.1. Görüşme İlkeleri	55
3.2. Çalışma Grubu	56
3.2.1. Araştırmanın Yapıldığı Okullar.....	56
3.2.2. Araştırmaya Katılacak Öğretmenlerin Belirlenmesi.....	57
3.2.3. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri.....	58
3.3. Veri Toplama Süreci.....	61
3.3.1. Görüşmeler	62
3.4. Verilerin Dökümü	63
3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	64
3.5.1. Kodların Oluşturulması.....	64
3.5.2. Kategorilerin Oluşturulması	65
3.5.3. Temaların Oluşturulması	65
3.5.4. Geçerlik ve Güvenirlik.....	66
4. BULGULAR	68
4.1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Programdaki Farklılıklara Saygı Eğitimi Amaç ve Kazanımları Hakkındaki Görüşleri.....	69
4.1.1. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuğa Kazandırdıkları	69
4.1.2. Farklılıklara Saygı Eğitiminin, Okul Öncesi Eğitim Programına Kazandırdıkları.....	72

4.2. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuklara Kazandırmayı Hedeflediği Tutumlar.....	74
4.3. Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygulayan Eğitiminin Nitelikleri.....	81
4.4. Farklılıklara Saygı Eğitimi Özelliklerinin Kazanımının Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkısı.....	83
4.5. Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırma Aşamalarında Öğretmenlerin Uyguladığı Yöntem Teknikler.....	86
4.6. Farklılıklara Saygı Eğitimindeki Etkinlikler Kapsamındaki Çalışmalar.....	88
4.7. Farklılıklara Saygı Eğitimiyle İlgili Etkinliklerin Verilme Sıklığı.....	97
4.8. Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygularken Gerekli Eğitim Ortamı, Materyaller ve Öğrenci Sayısı.....	98
4.9. Programda Farklılıklara Saygı Eğitimini Değerlendirirken Aile Katılımının Önemine İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	103
4.10. Programda Farklılıklara Saygı Eğitimini Değerlendirirken İşbirliğinin Gerekli Görüldüğü Kişi ve Kurumlar.....	106
4.11. Farklılıklara Saygı Eğitimi Konusunun Değerlendirilmesine Yönelik Görüş ve Öneriler.....	110
5. TARTIŞMA-SONUÇ VE ÖNERİLER	115
5.1. Tartışma.....	115
5.2. Sonuç.....	125
5.3. Öneriler.....	129
5.3.1. Uygulamacılar için Öneriler.....	129
5.3.2. Devlet ve Kurumlar İçin Öneriler.....	130
5.3.3. Araştırmacılar İçin Öneriler.....	131
KAYNAKÇA.....	132
EKLER.....	137

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	60
Tablo 2. Görüşme Takvimi	62
Tablo 3. Araştırmacı ve Uzmanın Bulduğu Kategorileştirilmiş Kodlar ve Temalar	67
Tablo 4. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları	69
Tablo 5. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Okul Öncesi Eğitim Programına Kazandırdıkları.....	73
Tablo 6. Farklılıklara Saygı Eğitimin Çocuklara Kazandırması Hedeflenen Tutumlar	75
Tablo 7. Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygulayan Eğitimcinin Nitelikleri.....	81
Tablo 8. Farklılıklara Saygı Eğitimi Özelliklerinin Kazanımının Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkısı.....	83
Tablo 9. Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırma Aşamalarında Öğretmenlerin Uyguladığı Yöntem Teknikler	86
Tablo 10. Farklılıklara Saygı Eğitimindeki Etkinlikler Kapsamındaki Çalışmalar	89
Tablo 11. Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygularken Gerekli Eğitim Ortamı, Materyaller ve Öğrenci Sayısı.....	98
Tablo 12. Okul- Aile İşbirliği ve Sonuç Saptaması.....	103
Tablo 13. İşbirliği Gerekli Görülen Kişi ve Kurumlar	107
Tablo 14. Görüş ve Öneriler.....	110

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın konusu, araştırmanın amacı, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, araştırma ile ilgili sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu

İnsanoğlu, yaşadığı coğrafyanın sunduğu karşılıklı etkileşim ve yüzyıllardır edinilen, nesilden nesile aktarılan gelenek, görenek, örf, adet vb. kültürel öğeler ile işlenip harmanlanarak bugünkü toplum dediğimiz sosyolojik bütün içerisindeki yerini almıştır. Bu bütünlük içerisinde insanların toplumda doğuştan gelen ya da sonradan edindiği bir çok rolü vardır: Bir ailenin üyesi olarak; anne, teyze, torun, çalışan biri olarak; eğitimci, öğretmen, yazar, belli karakteristik özellikleriyle; konuşkan, çekingен, kaygılı, iyi öğrenci ve vücutsal farklılıkları ile; engelli, özürlü, kuvvetli, hareketli... Tüm bu roller insanların doğumundan itibaren kişiliğinin gelişmesinde etkilidir (Derman-Sparks, 2008, 241).

Kişiliğın gelişmesinde bu roller kadar yaşanan eğitim sürecinin de etkisi kuşkusuzdur. Bu eğitim süreci bireyin dünyaya bakışını oluşturan kazanım etkinlikleri olarak anlaşılmalı ve birey buradan kendilerine resmettikleri ile dünyadaki kendi resimleri arasında ilişkiyi anlayıp bütünleştirebilmelidir. Dünyada var olan resim bireyin yaşamının içinde hazır bulduğu bilgilerden, tecrübelerden ayrı düşmemeli ve çok erken yaşta başlayan eğitim süreciyle bilakis birbirine benzer tarafları bulunup geliştirilmelidir.

Çocukların düşüncelerinin, yetişkinlerin düşüncelerinden daha üretken olduğu söylenebilir. Çocuklar kendilerine özgü düşünceleriyle çok ciddi izlenimleri ve tecrübeleri bir araya getirebilirler ve kayda değer buldukları farklılıklardan muntazam sonuçlar çıkarabilirler (Wagner, 2005, 6-10).

Çocuklar yetişkinlerden çok farklı düşünebilmektedirler. Onlar kendilerine sunulan, ancak yetişkinler için kayda değer bulunmayan bilgilerle hayatı tanımakta, hayatlarında normal olarak gördükleri şeyleri açıklayamadıkları için de genellikle hangi bilgileri hafızalarında tuttukları muallakta kalmaktadır. Bu konuda çevresindeki yetişkinin ya da eğitimcinin üreten ve gönderen bilinçli bir aracılık görevi yapması gerekmektedir (Şikcan, 2008, 192).

Yetişkinin, çocuca ne gibi bir bilgi vereceği konusunda çok dikkatli olması gerekir. Yani hangi bilgilerin çocuklara sunulması gerektiği ya da hangilerinin yetişkinde kalması gerektiği konusunda doğru karar verilebilmelidir. Bu ise bilinçli bir karar ve düzenleme sürecini gerektirir. Örneğin yetişkinler çocuca bir haberi eksik olarak söylüyorlarsa ya da hiç gündeme getirmiyorlarsa, aracılık yapılmıyor demektir. Buradan anlaşılacağı gibi kişilik, sosyal ve toplumsal dönütlerden oluşan bir yapıdır. Bu nedenle farklılıklara saygı eğitiminin görevi çocukların pozitif kişilik oluşturabilmesi için onlara yardım etmektir (Ensslinn, 2003, 115).

Farklılıklara saygı eğitimi kişiliğin korunmasını ön plana çıkarmaktadır. Kavramlar sadece bireysel kimliği değil, sosyal yapıyı da içermektedir. Bu şu demektir; kişilik insanların birbiri ile iletişimi süresince gelişir. Ben kimim, karşımdaki kim, sorularını içerir ve bu sorularla ilgilenir. Ayrıca ben kendimi nasıl tanımlıyorum, diğerleri beni nasıl algılıyor ve kabul görüyorum... Bu değişken etkenlerle birlikte kendi kişiliğini toplumun verdiği onayla ve kararlar güçlü hissettiği bir süreç meydana gelir. Dışlanma, zarar görme, sınırlanmalarını, ayrımcılıktan edindikleri kesin olan tecrübelerinden bu süreçte kurtulmuş olur. Sonuç olarak anlatılmak istenen; insanın kendi yeterliliklerine ve kendi kişiliğine güvendikçe, ayrımcılıkla çok daha az karşılaşacağıdır (Gommola, 2007, 69).

Çocuklar kendi kimliklerini sosyal ve toplumsal çevreden elde ettikleri bilgi ve geri bildirimlerle yapılaşırırlar. Eğer ki geri bildirimler, olumsuz ve inciticiyse, dışlanmış ve kabul görmeyen olarak sunulursa, çocuklar bunu kendi bakış açılarına alır ve kendini cesareti kırılmış olarak hisseder. O yüzden çocuklara tamamen pozitif geri bildirimler verilmeli ve kendinin olumlu kimlik oluşturmasına yardım edilmelidir (Gommola, 2007, 70).

Eğitim ğretim faaliyetleri, günümüzde eğitim alanında sürekli olarak yapılan yeniliklerle ve eğitim ğretim faaliyetlerine en uygun Şekilde düzenlenen programlarla devam etmektedir. Verilen eğitimin etkileri sonucu bireylerin yaŐantılarında kalıcı değişiklikler olmakta; onları yarınki hayata hazırlamayı amaçlayan eğitim programlarında da doğal olarak, sürekli değişiklikler yapılmaktadır.

İŞte nyargı karşıtı yaklaşım, ayrımcılık karşıtı eğitimde ve pozitif dönüt verilmesinde, günümüzün en kapsamlı ve yenilikçi yaklaşımlarından biri olarak adlandırılabilir. Bu kavram 1980’li yılların başında Derman-Sparks ve Carol Brunson-Philips tarafından ABD’de öncelikle okul öncesi ve ilkokul eğitimi ölçeğinde uygulandı. Güney Afrika’daki apartheid rejiminin sona ermesiyle birlikte bu yaklaşımın orada erişkinleri de kapsayacak Şekilde uygulanması, yaklaşımın gelişmesini sağladı. nyargı karşıtı yaklaşım, 1990’ların başına kadar Berlin’de Inkota Derneği’nin organize ettiği kalifiye eleman değişim programı aracılığıyla Güney Afrika’dan Almanya’ya ulaŐtı. Burada gerek okul öncesi ve ilkokul eğitiminde, gerek erişkin eğitiminde uygulanmaya devam etmektedir (Gramelt, 2010, 12).

Çalışmaların merkezinde önyargı karşıtı program durmaktadır. Bunun yanında bu çalışmalar iki Şeyi hedefleyerek çocukların ve gençlerin farklılıkları, değerleri empati kurarak tanıma ve kendi potansiyelleri içinde geliŐtirilmesini desteklemektir. Aynı zamanda da, eğitimcilerin farklılıklar çerçevesinde bu konuya büyük önem vermeleri ve desteklemelerini sağlamaktır. Destek sağlamak ta hizmet içi eğitimlerle sağlanabilir (Gramelt, 2010, 13).

‘Anti bias’ kavramı İngilizce olup ve anlamı ayrımcılığa karşı demektir. Ayrımcılığa karşı eğitim, eğitim süreci içinde farklılıkları grup içinde en aza indiren, öğeleri merkeze alan bir eğitsel programın adıdır. Temel fikirler 1980’li yıllarda Amerika’da ‘Okul ncesi Kültürel Çeşitlilik Eğitimi’ olarak geliştirilmiştir ve bir ğretim programı sunulmuştur. Merkezi ortamın yapılandırılması çerçevesinde, eğitim ortamlarının farklılıklarını göz önüne alarak oluşturulması, eğitsel tedbirlerin buna göre uygulanması ve çeŐitliliklerin aktif olarak vurgulanması bu eğitimin temel taŐlarıdır. Buna ulaşmak için ise, uzmanların eğitsel yapı içinde bireysel yetenek ve becerilerini geliŐtirmeleri gerekmektedir.

Yaklaşık 2000 yılından beri Almanya’da (anti bias konsept) ön yargı karşıtı taslağı doğrultusunda çalışılmaktadır. Bu taslağın amacı ise; her şeyden önce farklı eğitim kademelerinde ve çok kültürlü eğitimdeki zorlukların baş edilmesinde, etkili mücadeleyi sağlamaktır. Araştırmanın sebebi ise çok kültürlülük faktörü dikkate alınarak oluşan yeni pedagojik yöntemler doğrultusundaki taleplerdir. Bu durum pisa araştırma sonuçları ile daha da kuvvetlendirilmiştir. Yapılan araştırmalar öğretimdeki katılımın sosyal eğilimler doğrultusunda ayrıştığını açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin toplumun alt tabakasındaki çocukların sosyal alt yapı olarak iyi donatılmış ailelerin çocuklarından daha başarısız olduğunu pisa araştırmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi de Almanya’daki işçilerin çoğunluğunun göçmen ailelerden oluşmasıdır. Göçmen aileler dil bilmedikleri için Alman eğitim sistemi içinde başarısızdırlar ve Alman eğitim sistemi de bu sebepten araştırmalarda alt sırada yer almaktadır (Gramelt, 2010, 12).

Önyargı karşıtı eğitim uygulamaları geliştirilmiş ve uygulamalardan sonra da geliştirilmeye devam edilmiştir. Bu sürekli gelişim tecrübe örneklerine dayandırılmıştır. Ön yargı karşıtı çalışma çerçevesinde mükemmel eğitsel bir kullanma imkanı örneği bu güne kadar olmamıştır. Almanya’da var olan çalışmada bu boşluğu kapatmak için bir takım sorulara cevap aranmaktadır. Bunlar, eğitimde fırsat eşitliğini, çok kültürlülük başlangıcı baz alarak, çocukların göçmen menşeyini dikkate almadan, özellikle diğer faktörler dikkate alınır ise eğitim nasıl görünebilir? Eğitimin geliştirilmesinde başka hangi faktörler rol oynar? İşte bu kapsamda önyargı karşıtı eğitim projesiyle bu konu, Almanya’ya uyarlanıp, farklılıklar konusunda karşılaşılabilecek, eğitsel talepleri yerine getirebilecek ne tür motive edici faktörler olabileceği incelenmiştir (Gramelt,2010,13).

Ülkemizde ise 2006 yılında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) toplumda kültürel çeşitlilik ve farklılıklara saygı bilinci geliştirmek ve açık veya örtülü ayrımcılığın azaltılmasına katkıda bulunmak amacıyla 3-6 yaş grubu çocuklarda, kültürel çeşitlilik bilinci oluşturmaya ve ayrımcılığı azaltmaya yönelik bir erken çocukluk eğitim programı ve materyalleri geliştirmek üzere ‘Erken Çocukluk Eğitiminde Kültürel Farklılıklara Saygı’ projesini başlatmıştır. Proje kapsamında ülkemizde bu alanda çalışan akademisyenlerle, Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ve bağlı anaokulları ile işbirliği yapılmıştır (KEDV, 2006, 4).

10.08.2006 tarihinde 336 sayı ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca kabul edilerek yürürlüğe giren Yeni Okul Öncesi Eğitim Programı (36 – 72 aylık Çocuklar için)'nda yapılan değişiklikler arasında farklılıklara saygı kavramı da yer almaktadır. Programda farklılıklara saygı kavramına “Okul Öncesi Eğitimde Sorumluluk, Çevre Duyarlılığı ve Farklılıklara Saygı Eğitimi” başlığı altında yer verilmiştir. Öğretmenlere rehber niteliğinde hazırlanan örnek etkinlikler kitapçığında da, farklılıklara saygı kavramı ile ilgili 5 adet etkinlik örneğine yer verilmiştir. Bu etkinliklerin dört tanesi sosyal duygusal gelişim alanına ve bir tanesi de bilişsel gelişim alanına yöneliktir. Etkinliklerin ikisinde “empati geliştirme”, diğerlerinde “ten ve ırk”, “kültür” ve görünüş” kavramlarına yer verilmiştir (Ekmişoğlu, 2007, 44).

Küreselleşen ve karmaşıklaşan bir dünyada, çocukların tutarlı, esnek çok kültürlü kimlik geliştirmelerinin ve kendi gelişimlerinde karşılaştıkları kişilerle olumlu ilişkiler kurmalarının nasıl desteklendiği konusu, 21. Yüzyılda ‘eğitim’in taraflarının birlikte cevap aradığı en temel sorularda biridir (KEDV, 2006, 5).

Buna bağlı olarak 2006 yılında okul öncesi eğitim programına katılan farklılıklara saygı eğitimini öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmek incelemeye değer bir konu olarak görülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Farklılıklara saygı eğitimi konusunda Ekmişoğlu (2007)'nun yaptığı yüksek lisans tezinde erken çocukluk döneminde farklılıklara saygı kavramı hakkında farklı değişkenlere göre öğretmen görüşleri incelenmiş ve farklılıklara saygı ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Konuyla ilgili başka yüksek lisans tezi yapılmamış olması ve doktora tezinin bulunmaması göz önüne alınarak, hem alanyazına katkıda bulunmak hem de konunun farklı açılardan incelenmesi maksadıyla bu çalışma incelemeye değer bulunmuştur. Çalışmanın amacı, 2006-2007 eğitim öğretim yılından itibaren okul öncesi eğitim programına dahil edilen farklılıklara saygı eğitimi konusunun uygulanmasını, çocukların edindikleri kazanımları, karşılaşılan sorunları, okul öncesi eğitim programdaki olumlu ve olumsuz yanlarını, aksayan yönlerini, öğretmen görüşlerine göre değerlendirmek olarak belirlenmiştir.

1.3. Problem Cümlesi

Okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara, farklılıklara saygı eğitimi kazandırmada öğretmen görüşleri nelerdir?

1.4. Alt Problemler

Problemin genel çerçevesi içinde aşağıdaki sorulara daha ayrıntılı bir biçimde cevaplar aranmıştır.

1. Okul öncesi öğretmenlerinin farklılıklara saygı eğitiminin amaçlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Okul öncesi öğretmenlerinin farklılıklara saygı eğitimi özelliklerini, çocuğun gelişim alanlarına kazandırma doğrultusunda görüşleri nelerdir?
3. Okul öncesi öğretmenlerinin farklılıklara saygı eğitiminin aşamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi programında yer verilen tüm etkinlikler (sanat etkinliği, anadil çalışmaları, fen doğa etkinliği, drama etkinliği, türkçe dil etkinliği, müzik etkinliği) içinde farklılıklara saygı eğitiminin uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki farklılıklara saygı eğitimi kazandırmaya yönelik programın değerlendirilmesine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.5. Araştırmanın Önemi

Eğitimin hedefi etkin birey, etkin vatandaş yetiştirmektir. Eğitim sürecinde çocuğun, kendi bireyselliği korunurken toplumla bir bütün halinde ve toplumun gelişmesine faydalı sorumlu vatandaş olması da gerçekleştirilmelidir.

Bu nedenle okul öncesi yaşlarından itibaren çocukların büyüme, gelişme ve öğrenme ortamlarını nitelikli hâle getirmek gerekmektedir. Okul öncesi eğitim programı, yenilikçi, yaratıcı, kendi problemlerini çözebilecek kadar güçlü, olayları yaratıcı bir şekilde değerlendirebilen, kendilerinin ve diğer kültürlerin değer yargılarını yorumlayabilen ve bütün bu özelliklerini insanlık adına kullanabilen bireylerin yetişmesine temel oluşturmalıdır (Çubukçu ve Gültekin, 2002, 34).

Toplumlar kendilerine özgü programlarını, bütün kültürlerin evrensel değerlerine sahip çıkarak geliştirmek zorundadır. Çocukların deneyimlerinde, olgunlaşma hızlarında, ilgi alanlarında, gereksinimlerinde, öğrenme şekillerinde ve aile yapılarında büyük farklılıklar vardır. İyi planlanmış bir program, bu farklılıkları göz önünde bulundurarak bunları hedeflerine yansıtmayı başarabilen programlardır. Bu açıdan bakıldığında gereksinimlerin belirlenmesi ve programa yerleştirilmesinin çok önemli olduğunu vurgulamak gerekir (Çaltık, 2004, 28).

Farklılıklara saygı eğitim hareketi ilk kez 1950’lerde görülmeye başlasa da; bu eğitim hareketinin gelişimi, farklı ırklara, etnik gruplara karşı daha duyarlı davranmaya odaklanılan 1970’lere rastlamaktadır. Bu yaklaşımın bir eğitim programı olarak yazılı hale getirilmesi ise, 1989’da Derman-Sparks ve ABC Task Force ile olmuştur. Derman-Sparks ve ABC Task Force’un (1998) tanımına göre farklılıklara saygı eğitim programı: önyargıları, stereotipleşmiş ayrımcılıkları ve bütün “izm” leri hedef alan aktif ve/veya aktivist bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre her bireyin baskıyı sürdüren kurumsal davranışlara (ırkçılık, cinsel ayrımcılık, sosyo-kültürel ayrımcılık vb.) karşı bir duruş sergilemesi gerekmektedir (Derman-Sparks & ABC Task Force, 1998, 97).

Farklılıklara saygı eğitim programı ABD, Kanada, Avustralya, Almanya, İngiltere gibi çok uluslu ve çok kültürlü ülkelerde okul öncesi sınıflarında uygulanmakta ve 21. yy’ın programı olarak adlandırılmaktadır. Kültürel, sosyo-ekonomik, fiziksel yeterlilik farklılıklarının belirginleştiği son dönemde, farklılıklara duyarlılık ve hoşgörülülük önem kazanmıştır. Toplumsal dinamiklerin bir arada barış içinde varlığını sürdürmesinin ve insanların huzur içinde yaşamasının anahtarı okul öncesi dönemden itibaren bu bilincin oluşturulmasında gereklidir.

Programın amaçları arasında çocuklarda bilgili, kendine güvenen bir kimlik yapılandırmak, çocukların farklılıkları olan bireylerle rahat, empatik bir etkileşim kurmalarını sağlamak, çocuklarda önyargılara ilişkin eleştirel düşünebilmeyi sağlamak ve çocuklara kendisine ya da bir başkasına ilişkin önyargılara, ayrımcılıklara karşı ayakta durabilme kabiliyeti kazandırmak yer almaktadır (Derman-Sparks, 2001, 111).

Ülkemizde ise farklılıklara saygı eğitimi konusu, okul öncesi eğitim programına 2006 yılında katılmış ve bu konuyla ilgili fazla bir araştırma yapılmamıştır. KEDV (2006)'in çıkardığı Erken Çocuklukta Farklılıklara Saygı Eğitimi El Kitabı ve Ekmişoğlu (2007)'nin hazırladığı Erken Çocukluk Döneminde Farklılıklara Saygı Kavramı Hakkında Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi ve Farklılıklara Saygı Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması adlı yüksek lisans çalışması yapılan araştırmaların ilklerindedir. Konuyla ilgili sadece bir yüksek lisans tezi yapılmış, doktora tezi ise henüz yapılmamıştır. İlgili araştırmaların ülkemizde sınırlı olduğu düşünülürse, yapılan çalışmanın literatüre ve bundan sonraki araştırmacılara katkıda bulunması açısından, araştırma önemli görülmektedir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma 10.08.2006 tarihinde 336 sayı ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca kabul edilerek yürürlüğe giren Yeni Okul Öncesi Eğitim Programında yapılan değişiklikler arasında yer alan farklılıklara saygı eğitimi konusu ile sınırlıdır.
2. Araştırma bulguları 2010–2011 eğitim öğretim yılında öğretmenlerle yapılan görüşmelerle sınırlıdır.

1.7. Araştırmanın Sayıltıları

1. Araştırmaya katılan öğretmenler, içten ve yansız olarak görüşlerini ifade etmişlerdir.

1.8. Tanımlar

Okul Öncesi Eğitim; Okul öncesi eğitim doğrudan ilkokulun başlangıcına kadar olan çocukluk yılını içine alan bu yaş çocukların bireysel özelliklerini ve gelişimsel

düzelelerine uygun zengin uyarıcı çevre imkanlarını sağlayan onların tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren bir eğitim sürecidir (Poyraz ve Dere, 2003, 21).

Okul Öncesi Eğitim Programı; 0-72 aylık çocukların kurumlarda okul öncesi eğitimin amaçlarını geliştirmek üzere; belirlenen hedefler doğrultusunda kazandırılmak istenen hedef davranışlara uygun planlı ve sistemli eğitim yaşantıları düzenleyerek, sonuçta hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını gösteren değerlendirmeyi de içine alan çalışmalar bütünüdür (Aral; Kandır; Yaşar, 2000, 58).

Farklılıklara Saygı Eğitimi; Çocuğun bir insan olarak doğuştan sahip olduğu yaşama ve büyüme, gelişme ve eğitim, korunma ve katılım haklarının yaşama geçirilmesinde, bu hakların önündeki engellerin kaldırılmasındaki çalışmalar bütünüdür (M.E.B., 2006, 63).

Önyargı Karşıtı; Peşin hükümlere, klişelere, önyargıya ve tüm sistematik ‘izm’ lere karşı mücadele eden “aktif/aktivist” bir yaklaşımdır (Derman Sparks, 1989, 45).

Kültür; Bir yandan ırk kavramı ile benzerlikler gösterirken, bir yandan da farklılıklar göstererek, bir grup insanın günlük yaşantılarından kıyafetlerine, inançlarına ve geleneklerine kadar bütün unsurları içermesidir (Brown, 1998, 36).

Stereotipik Davranışlar; Bir grup, ırk veya cinsel tercihi farklı olan insanlara karşı genellikle küçük düşürücü anlamlar içeren çok genelleştirilmiş, geleneksel hale getirilmiş davranışlar bütünüdür (Derman-Sparks, 1989).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Okul Öncesi Eğitimi ve Kurumu

Okul öncesi eğitim doğrudan ilkokulun başlangıcına kadar olan çocukluk yılını içine alan bu yaş çocukların bireysel özelliklerini ve gelişimsel düzeylerine uygun zengin uyarıcı çevre imkanlarını sağlayan onların tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren bir eğitim sürecidir (Poyraz ve Dere, 2003, 21).

Bu dönem insan yaşamının temelini oluşturur. Okul öncesi dönemde çocuğun fizyolojik gereksinimlerinin yanında aile ortamının ona sağladığı sevgi ve şefkat de son derece önemlidir. Ama bunların yanında önemli olan bir olacağı konusunda büyük ölçüde belirleyicidir. Zira bu dönem çocuğun gelişmesinin hızlı ve öğrenme kapasitesinin yüksek olduğu dönemden biridir. Öyleyse bu dönemlerde çocuğa verilenlerle çeşitli nedenlerle verilmeyenlerin onun ilerdeki gelişini açısından etkisinin büyük olduğu söylenebilir (Oktay ve Unutkan, 2007, 11).

Okul öncesi eğitim kurumları, 0-6 yaş arası çocukların tüm gelişimlerinin sağlıklı en iyi biçimde yönlendiren; çocuklarda sağlam bir kişiliğin, sosyal duyarlılığın ve yaratıcı bir zekanın temelini atar. Uzman eğitici kadroya sahip temel fonksiyonu eğitim olan sosyal kuruluşlardır (Poyraz ve Dere, 2003, 21).

2.2. Okul Öncesi Eğitim Programı

Okul öncesi eğitim 0-72 aylık çocukların kurumlarda okul öncesi eğitimin amaçları gerçekleştirmek üzere belirlenen hedefler doğrultusunda kazandırılmak istenen hedef davranışlara uygun planlı ve sistemli eğitim yaşantıları düzenlemektir.

Program sonuçta hedeflerine ne ölçüde ulaşıldığını gösteren değerlendirmeyi de içine alan çalışmalar bütündür (Aral; Kandır; Can Yaşar, 2000, 13-14).

Hazırlanan çalışmaların programları bazı faktörlere dayanmalıdır bunlar nitelikle personel uygun çevre düzenli zamanlara ve aile katılımıdır ancak her programda bu özellikler yer almadığından okul öncesi eğitimde çocuğun öğrenme ve gelişimini şekillendirmek açısından hazırlanan her program aynı derecede etkili değildir (<http://www.ncrel.org/sdrs/areos/issves/studnt/asrlycld/ea100html>).

2.2.1. Türkiyede Okul Öncesi Eğitimde Uygulanan Eğitim Programları

Eğitim kurumların bakıldığında ülkemizde genellikle 1996 yılında M.E.B. ve uzmanları tarafından tamamlanan okul öncesi programları uygulanmaktadır. Bu programda, 0-72 aylık çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınarak, ev ve okul ortamında bilişsel, duygusal, sosyal ve psikomotor yönde gelişmesini sağlamak ön görülmüştür. Program her çocuğun farklı gelişim hızı olabileceğini ve çocuk guruplarının ve farklı eğitim ortamlarının imkan ve şartların farklı olabileceğini de göz önünde bulundurduğundan farklı uygulamalara imkan vererek esnekliğe sahip olabilecek şekilde hazırlanmıştır (Oktay ve Unutkan, 2007, 200).

Okul öncesi programları üç farklı programdan oluşmaktadır (M.E.B., 2006, 31):

- Kreş programı (10-36 ay)
- Ana Okulu Programı (37-60 ay)
- Anasınıfı Programı (61-72 ay)

2.3. Okul Öncesi Dönem Çocuğun Gelişim Özellikleri

Okul öncesi dönem, 0–6 yaş dönemini kapsayan, insan gelişiminin hız, kapsam ve nitelik açısından en yoğun olduğu dönemdir. Doğumdan itibaren, hatta doğum öncesinde başlayan bu dönemde sosyal, duygusal, zihinsel, bedensel ve dil gelişimi açısından son derece önemli ve geleceği belirleyen özellikler kazanılmaktadır.

Tüm bu özellikler dikkate alındığında, çocuğun kapasitelerinin en üst seviyeye kadar çıkarılması ve bunun sonucunda yaşamı boyunca kendini gerçekleştirme şansını bulabilmesi, ancak ve ancak bu dönemin sağlıklı ve bilinçli bir şekilde geçirilmesiyle mümkündür. 0-6 yaş arasındaki tüm yaşantılar, alınan eğitim ve karşılanan tepkiler, kapasitede yer alan birikimin hangi boyutlarda gelişeceğini ve nasıl bir kişilik haline geleceğini belirler. Okul öncesi eğitimi eğer bilinçli bir eğitim programı içinde gerçekleştirilebilirse çocuğa sonraki dönemlerdeki bilişsel ve sosyal ve birçok gelişim için uygun bir zemin hazırlayabilmektedir (Aydın, 2000, 132).

2.4. Okul Öncesi Dönem Gelişim Alanları

2.4.1. Psikomotor Gelişim Alanı

Motor gelişim hareket ile ilgili gelişim anlamına gelir. Çocuklarda motor gelişimi, kaba motor ve ince motor gelişim olmak üzere ikiye ayrılır. Kaba motor gelişim, yürüme, atlama, zıplama, koşma, tırmanma için gerekli olan vücudun büyük kaslarındaki gelişim, koordinasyon ve bu etkinlikleri yapmak için gerekli olan vücut dengesini içerir. İnce motor gelişim ise yazı yazmak, objeleri kavramak gibi el ve parmakları kullanabilme becerileri ve el göz koordinasyonu kapsar (Cirhinlioğlu, 2001, 57).

Motor gelişim terimi ile psikomotor gelişim terimi sık sık birbirinin yerine kullanılır. Psikomotor gelişim, yaşam boyu devam eden bir süreç olup motor becerilerde azalma ya da yeni bir becerilerin kazanılması gibi tüm fiziksel değişimlerde ilgilenir (Sevimay ve Özer, 2002, 17).

Motor gelişimle ilgili ilk çalışmalar Bayley (1935), Gessel ve Thompson (1934), McGraw (1935), Shirley (1931) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmacılar motor gelişiminin sırasını çok iyi saptamaları nedeniyle tarihe geçmişlerdir. Çocuklar üzerinde doğal gözlemler yaparak, en basit hareketlerden olgun hareket modellerinin kazanmasına kadar normal gelişim sürecinin sıralanması hakkında büyük bilgiler elde etmişlerdir (Sevimay ve Özer, 2002, 19).

Hareketlerin biyolojik kaynaklı olmasının anlamı, çevresel etkenlerden çok fazla etkilenmemesidir. Hareket gelişimi biyolojik kaynaklı bir olgunlaşmaya bağlı olarak gerçekleşmektedir. Çevresel etkenlerin bu gelişimi hızlandırması söz konusu değildir.

Çevreyle çocuğun etkileşimi, esas olarak çevrenin hareket gelişimini kolaylaştırması ve buna bağlı olarak da becerilerin öğrenilmesi şeklinde ortaya çıkar. Psikomotor gelişim küçük ve büyük motor gelişim olmak üzere iki türdür. Bunlar:

- Büyük Motor Gelişim:
 - Çocukların hareket etmelerini sağlayan büyük kasların kontrolünü kazanma sürecidir. Okul çocuklarında güçlü bir motor gelişim, esnekliğin, dengenin, çevikliğin ve gücün göstergesidir.
 - Esneklik: Okul öncesi dönemdeki çocuklarda esneklik okul çocuklarına göre daha sınırlıdır. Bu farklılık takla atarken, topu fırlatırken, topa vururken, engel atlarken ve düşerken görülebilir.
 - Denge: Okul öncesi dönemde çocuklar koşma, sıçrama, atlama, fırlatma vurma gibi takım sporlarını yapabilirler.
 - Çeviklik: Hareketlerindeki çeviklik ip atlama, sek sek geriye ileriye ve yana hareket etme gibi hızlı etkinlikler yapılabilir.
 - Güç: Topa daha kuvvetli bir şekilde fırlatabilir ve vurabilir, kendilerini ileriye doğru itebilir.
- Küçük Motor Gelişim:
 - Çocukların küçük kaslarının kontrolünü kazanma sürecine küçük motor gelişim denir. Çocuklar okul öncesi dönemde büyük kaslarını çok iyi kullanırken küçük kaslarını kullanmada yetersizdirler. Örneğin altı yaşında çocuk çekiçle vurabilir, hamura istediği şekli verebilir, ayakkabılarını bağlayabilir ve giysilerini kendi başına giyebilir (Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007, 29-30).

2.4.2. Dil Gelişim Alanı

Sözel dili kullanma, iletişimi sağlamanın yollarından biridir. Sözcüklerle kendini ifade etmeye başlayan çocuk, kendi özelliğinin farkına varmaktadır. Bebek doğumundan itibaren yüz ifadeleri ağlamalar ve diğer seslerle sözel olmayan şekilde iletişim kurmaktadır (Bayhan ve Artan, 2004).

Gerçek sözlü iletişim, anlamlı sözcükleri cümle haline getirebilme ve başkalarının söylediklerini anlayabilme yeteneğidir. Burada başlıca ilkeler şöyledir.

- Diğerlerinin dilini anlamak,
- Kelimeleri telaffuz etmek,
- Sözcükleri cümle içine yerleştirebilmektir (Yavuzer, 2001, 90).

Çocuk okula gitmeden önce dinlediği öyküyü anlayabilecek basit ve karmaşık sözcükleri ayırt edebilecek kadar anlayışa sahip olmalıdır. Günümüzde radyo ve televizyon, çocukların anlayışlarının gelişmesine oldukça yardımcı etkenlerdir.

Dil gelişimi, bilişsel gelişim ve olgunlaşmaya bağlı olarak ortaya çıkar. Kullanılan sözcükler, kurulan cümle biçimleri, konuşma içerikleri bilişsel gelişimin düzeyi ile birlikte, anne babanın çocukla iletişim biçimi, geçirilen yaşantıların nitelikleri, bireyin özdeşim kurduğu grubun özellikleri gibi çevresel faktörlerden de elde edilir (Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007, 56).

2.4.2.1. Dil Gelişim Kuramları

Çocuklarda dilin gelişimini inceleyenler arasında, çocuk psikolojisinde başka alanlarda çalışanlar arasında olduğu gibi gelişim üzerinde kalıtımın da etkili olduğunu savunanlar vardır. Günümüzde ise kuramcılar dilin gelişimi üzerinde hem kalıtsal hem de çevresel etmenlerin rol oynadığını söylemektedirler (Kandır, 2005, 133).

Dil gelişimi üzerine öğrenme kuramcıları geleneksel öğrenme ilkelerine bağlılıkları bakımından farklılaşmaktadırlar. Bandura gibi kuramcılar dilin gelişiminde bilişsel gelişimin öneminden söz ederken, Davranışçı Skinner şartlanma ilkelerinin dilin gelişimini düzenlediğini söylerler (Can ve Yeşilyaprak, 2002, 133).

Bandura ve Bullock gibi kuramcıları çocuğun esas olarak taklit ederek ve gözlem yaparak öğrendiğini savunurlar. Yani çocuk sözcükleri taklitle seçer ve yaptığı takviyelerle öğrendiğini yeni durumlarda uygular (Bjorklund, 1995).

Geleneksel öğrenme kuramcıları ise çocukların, ebeveynlerin çıkardığı mırıltılardan yetişkin konuşmasına en çok benzeyenleri seçerek onları daha sık çağırmaya başladıklarını savunurlar. Bebek her bu tür sesleri çıkardığında onaylanır ve böylece çocuğun konuşması geliştirilmiş olur (Essa, 2003, 45).

Chomsky ise çocukların dili öğrenmeleri için doğuştan gelen zihinsel yapıya sahip olduklarını savunur. Chomsky bu yapıya “ Dil Kazanım Aracı” adını vermiştir. Doğuştancı görüşü savunanlar tüm dillerde ortak görülen tüm evrensel özelliklerin ortak olduğunu savunurlar. Öğrenme kuramının aksine doğuştancı kuramcılar dili geleneksel öğrenme ilkeleriyle kazanılmayacak soyut bir kurallar sistemi olarak görmektedirler (Eddowes ve Ralp, 1998, 65).

2.4.3. Bilişsel Gelişim Alanı

Biliş sözcüğü dünyayı anlamak ve öğrenmek için yapılan zihinsel faaliyetler anlamına gelmektedir. Bellek, yargılama, düşünme, algılama ve kavrama gibi süreçleri kapsamaktadır. Bireyin duygularıyla algıladığı şeyler hakkında düşünmesi bilişsel gelişimi ifade eder. Bu düşüncenin içeriğinde ise etki- tepki ardışıklık, nesnelere arasındaki benzerlik ve farklılığı anlamak ve olaylara mantık yürüterek cevap bulabilmek vardır. Okul öncesi dönemde ise çocuğun bilişsel özelliklerine bakıldığında yetişkinlerden çok farklı olduğu görülmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının kendine özgü dünya görüşleri ve düşünce yapıları vardır (Cirhinlioğlu, 2001, 77).

Okul öncesi dönem, zihinsel gelişim açısından genel olarak mantık öncesi dönem olarak tanımlanmaktadır. Çocuk mantık kurallarına uygun olarak doğru düşünemez ve böyle olmakla birlikte bu dönem çocukların düşünme şekillerinin karakteristik bazı özellikleri vardır (Aydın, 2000, 135).

2.4.3.1. Bilişsel Gelişim Kuramları

2.4.3.1.1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget düşünce süreçleri üzerinde önemle durmuştur. Kendi üç çocuğu da dahil olmak üzere bebekler ve çocukların üzerinde çok dikkatli gözlemler yapmıştır.

Onların davranışlarını gözleyerek bilişsel fonksiyonların göstergesi olan ipuçlarını saptamıştır. Öncelikle bebeklik ve okul öncesi yıllarda hareketi, bilişsel fonksiyonların kazanılmasında birincil etki olarak vurgulanmıştır (Gallahue, 1982, 65).

Piaget'e göre gelişime yön veren beş temel ilke aşağıdaki gibidir:

- Şema: Şema algıları anlamlı kılmak için kullandığı bir referans çerçevesidir. Diğer bir deyişle şema örgütlenmiş davranış ve düşünce örüntüsüdür. Çocuğun çevresiyle etkileştikçe geliştirdiği davranış ve düşünce kalıplarıdır. Şema en temel zihinsel yapıdır. Şemalar top oynamak gibi davranışsal veya top çeşitlerini bilmek gibi bilişsel olabilir (Bacanlı, 2005, 59).
- Olgunlaşma: Olgunlaşma, biyolojik gelişme birlikte organizmanın geçirdiği yaşantılar sonucu kazanılan deneyimlere denir. Çocuk dünyayı onlarken çevreyle etkileşim halindedir. Bu etkileşim görüntüsü sayesinde çocukla başta refleks alan davranışlar biçimlenerek bilinçli davranışlar haline gelir (Aydın, 2000, 33).
- Yaşantı: Belirli davranışları çocuğa kazandırmak amacıyla yapılandırılmış veya yapılandırılmamış deneyimlere yaşantı denir. Burada yapılandırılmış deyiminden kasıt eğitim amacıyla örgütlenen yaşantıdır. Yapılandırılmamış deyimini ise kendiliğinden oluşan yaşantıları kastetmektedir (Aydın, 2000, 33).
- Uyum: Organizmanın belli bir uyarana verdiği düzenli ve tutarlı tepkiler geliştirme yeteneğidir. Uyum çocuğun gelişim sürecinin ve etkileşim örüntülerinin doğal bir yansımasıdır. Dolayısıyla çocuğun uyum yeteneğinin gelişmesi geçirdiği yaşantıların niteliğine ve içeriğine bağlıdır (Aydın, 2000, 34).
- Özümleme ve Örgütlenme: Özümleme ve örgütlenme, şemalarının oluşum ve gelişimlerini açıklar. Şöyle ki çocuk yeni bir durumla karşılaştığında onu önce kafasındaki şemalarla açıklamaya, böylelikle onu çözümlenmeye çalışır. Bu amaçla belleğindeki öğrenilmiş yaşantı kalıplarından yararlanarak geliştireceği davranış biçimini organize eder. Böylelikle özümleme örgütlenme yapmış olur (Bacanlı, 2005, 59).

Piaget'e göre zekâ gelişimi sürekli ve ilerleyici bir dengelenme sürecidir ve gelişim evreleri birbirini izleyen dengelenme basamaklarından oluşur.

Piaget, gelişimi duyu motor (0,2 yaş), işlem öncesi (2-7yaş), somut işlemler (7-11 yaş) ve soyut işlemler (12 ve yukarı yaş) dönemi olarak gruplandırmıştır. Zihinsel yeteneklerin 15 yaşından önce geliştiğine inandığı için 15 yaş üzeriyle pek ilgilenmemiştir (Sevimay ve Özer, 2002, 43-44).

2.4.3.1.2. Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim kavramını evrensel bir anlayışla irdelleyen bir diğer isimde Jerome Bruner'e göre gelişim süreçlerini inceleyen herhangi bir kuramın karakteristik özellikleri aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir.

- Bilişsel gelişim tepkilerin uyarıcıdan bağımsız hale gelmesidir. Çocukta dilin kazanılmasıyla uyarıcıları kontrol etme, yönlendirme, daha da özgün kavranma görülür.
- Gelişim bilgiyi işleme sürecinin ve depolama sisteminin gelişimine bağlıdır. Çocuğun yaşantı kazanması dünyadaki zihinsel temsilcileri yani sözel matematiksel veya müziksel kavramları kazanmasına bağlıdır.
- Bilişsel gelişim bireyin kendinin ve başkalarının farkında lığın farkına varmasıdır. Farkındalık için bilişsel gelişim şarttır.
- Bilişsel gelişim için sistemli bir öğrenci- öğretmen etkileşimi gereklidir.
- Bilişsel gelişimde dil önemli bir anahtardır. Çocuklar kavramları dil yoluyla öğrenirler ve birbirleriyle iletişim kurarlar (Senemoğlu, 2005, 53-54).

2.4.4. Psikososyal Gelişim Alanı

Yirminci yüzyıl boyunca çocuğu sosyal bir varlık olarak gören psikologlar, çocuğun çevresindekilerle olan sosyal etkileşimine dikkat çekmişler ve söz konusu etkileşimleri, çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal, psikoseksüel, kişilik ve kendilik gelişimi için temel olarak görmüşlerdir (Blenkin & Kelly, 1992).

Psikososyal gelişim; kişilik gelişimi, sosyal ve duygusal gelişimi kapsamaktadır ve aşağıda geniş açıklamalarına yer verilmiştir.

2.4.4.1. Kişilik Gelişimi

Kişilik gelişimi de diğer gelişim alanlarında olduğu gibi bireysel hızla ilerlemektedir. Gelişimin tüm yönleriyle etkileşim içindedir. Örneğin; sosyal açıdan arkadaşları tarafından kabul gören ve sevilen bir çocuk, duygusal bakımdan da olumlu özellikler geliştirebilir. Sonuçta da çocuk mutlu, kendilerini ve başkalarını sevebilen, kendine güvenen bir birey olabilir (Senemoğlu, 2005, 72).

Bilinen bir kavram olması ve kişiliği bilimsel olarak açıklayabilen birçok kuramsal yaklaşım bulunmasına rağmen kişilik, ortak tanım yapılmasında güçlük çekilen bir kavramdır. Kişilik genel olarak bireyi diğer kişilerden ayıran, bireye özgü davranış örüntüleri olarak kabul edilmektedir (Ulutaş, 2007, 65).

Kişisel gelişim çocuğun kendi kendine yemek yeme, giyinme, giysilerini çıkarma, tuvalete gitme, yıkanma vb. özbakım becerilerini kapsamaktadır (Cirhinlioğlu, 2001, 121).

Birey en yakınlarında başlayıp, kendi dünyası için önemli olan kişileri taklit eder. Sonuçta belli sosyal ve kişilik özelliklerini benimser ve sergiler. Bununla birlikte doğuştan getirilen bazı özellikler bütün etmenlere rağmen varlığını korur ve uygun bir ortam bulduğunda kendini açığa çıkarır (Ulutaş, 2007, 65).

Kişilikle ilgili birçok yaklaşım bulunmaktadır, burada bu yaklaşımlardan en önemlileri üzerinde yani Sigmund Freud, Erik Erickson, Bilişsel ve Öğrenme Teorilerine Göre Kişilik Gelişimlerinden bahsedilecektir.

2.4.4.1.1. Freud'un Psikoanalitik Gelişim Kuramına Göre Kişilik Gelişimi

Sigmund Freud, bu yüzyılın başında, zamana göre çok büyük devrimsel nitelik taşıyan kişilik gelişimi kuramını sunmuştur. Freud kişilik gelişimi bakımında ilk çocukluk yıllarındaki yaşantıların önemini vurgular. Freud'a göre normal bir gelişimin sağlanması için gelişimin her döneminde bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Ancak bu ihtiyaçlar karşılanmazsa kişilik gelişimi engellenmiş olur (Senemoğlu, 1994, 72).

Freud, psikolojide en etkili kuramlardan biri olan psikoanalizi ortaya atmıştır. Onun görüşleri kuramsal ve uygulamaya yönelik olmak üzere iki kısımda değerlendirilebilir. Uygulama kısmında serbest çağrışım ile psikolojik rahatsızlıkların tedavisi olabileceğini savunur. Kuram kısmıyla ise insan davranışları altında yatan dinamiklerin anlaşılacağını savunur. Freud'a göre;

➤ Bilinç Sınıflaması;

- Bilinç; Farkında olduğumuz yaşantıların bulunduğu yere denir.
- Bilinçaltı; Bilincinde olmadığımız fakat biraz düşününce bilince çıkarabildiğimiz yaşantıların bulunduğu yerdir.
- Bilinç Dışı; Bilincin dışında olan ve özel bir takım tekniklerle açığa çıkarılabilen yaşantıların bulunduğu yerdir. Freud kişiliği aysberg'e benzeterek kişiliğin büyük kısmının bilinç dışında olduğunu savunmuştur.

➤ Kişilik Yapısı;

- İd; Kişiliğin temel yapısıdır. Doğuştan getirilir, ruhsal enerjilerin ve iç güdülerin kaynağıdır.
- Ego; Kişiliğin yürütme organıdır. İdin isteklerini gerektiğinde ertelemeye, hoş yaşantılarını seçmeye hoş olmayanları ise uzak tutmaya çalışır.
- Süperegö; Kişinin anne babası tarafından aktarılan toplumsal ahlak kurallarını içerir. Bu anlamda süperegö vicdan demektir. Kişinin değer yargıları ve ahlak kuralları süperegösunda bulunur (Bacanlı, 2005, 84-85).

2.4.4.1.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson'a göre insan hayatı sekiz döneme ayrılır ve her dönem o dönemde çözülmesi gereken problem ve olası durumlarla ifade edilmiştir. Erikson'un kuramında başkaları ve kültür önemli bir yer tutar. Okul öncesi yaşlara denk gelen dönemler ise şöyledir:

- Bebeklik Dönemi (0-1 yaş) : Temel Güvene Karşı Güvensizlik: Anne bebeğin gereksinimlerini sevgi dolu yaklaşımla karşıladığı takdirde bebekte güven duygusunu oluşturmuş olur.

Annenin çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması, çocukta sevilme ve değerlilik duygusu kazandırır. Temel güvesizlik duygusu ise kişilik bozukluğuna sahip uyumsuz insanlar yetişmesine sebep olur (Sevimay ve Özer, 2002, 36).

- Küçük Çocukluk Dönemi (1-3 yaş): Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku: Çocuk kendi başına yürümeye konuşmaya, yemek yemeye başlar. Egonun gelişimi özerkliğin bir kısmı olarak her şeye sahip olmak isteğindedir. Saldırgan, inatçı ve bencildir. Çocuklar bu dönemde isteklerinin ertelenmesinden hiç hoşlanmazlar. Anne babalar çocuklara hükmetmeye ve isteklerini zorla yaptırmaya çalıştıklarında ve itaate zorladıklarında ve engellediklerinde kuşku ve utanç duygusu çocukta gelişecektir. Güven verici bir ortamda çocuk yetenekleri doğrultusunda yönlendirilirse ise özerklik duygusu kazanacaktır (Aydın, 2000, 90).
- Oyun dönemi (3-6 yaş): Girişkenliğe Karşı Suçluluk: Vicdan duygusunun gelişmeye başladığı bu dönemde çocukların dili kullanma becerileri ve hayal güçleri artmıştır. Çocuğun oyuna olan merakı fazlaşmış, işbirliği ve sosyallikleri gelişmiştir. Hayal ile gerçeği ayırt edemeyen çocuklar bazen hayallerinde olan şeyleri gerçekmiş gibi anlatma eğilimindedir. Çocuklar bu dönemde merak duygularından dolayı çok fazla soru sorduklarında aileleri onlara sevecen bir tutum sergilerse girişkenlik duyguları artacak, ancak kısıtlayıcı ve denetleyici bir tutum gösterirlerse engellenme ve suçluluk duygusu ağır basacaktır (Kılıçcı, 2006, 65).

2.4.4.1.3. Bilişsel ve Öğrenme Teorilerine göre Kişilik Gelişimi

Bilişsel ve gelişimsel yaklaşımın savunucularından olan Piaget ve Kohlberg çocuklarda benlik ve ahlak kavramlarının içinde yer alan dürüstlük, adalet, doğru, yanlış ve kötü kavramlarıyla ilgili olarak çalışmışlar ve bu kavramların çocuklarda kişilik gelişimine katkısında büyük payı olduğunu savunmuşlardır. Diğer gelişimcilerde çocukların davranışlarının belirleyicisi olarak benlik kavramının önemi üzerinde durmuşlardır (Ulutaş, 2007, 69).

Bireyin kendisi ve kendi dünyası hakkındaki düşüncesini belirtmesi için kendine güven, benlik kavramı, ego, benlik saygısı gibi hemen hemen aynı anlama gelen terimler kullanılmaktadır. Anlamları arasında küçük farklar da olsa çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadırlar. Benlik kavramının gelişimi büyük ölçüde çocuğun etrafındaki, yaşamında önemli olan yetişkinler tarafından etkilenmektedir. Bu teoriye göre kişiliğin birkaç ögesi vardır. Bunlar;

- Benlik kavramı: Benlik kavramı, bireyin tüm kişisel özelliklerini yani hoşlandığı ya da hoşlanmadığı taraflarını, sınırlılıklarını, fark etmesiyle belirir. Çocuklar değerli oldukları veya olmadıkları fikrini diğer insanların kendileri hakkındaki düşüncelerinden kendilerine olan davranışlarından, tepkilerinden öğrenirler (Sevimay ve Özer, 2002, 260).

İnsan kendini tanıma, tanımlama ve bir kimlik geliştirme yeteneğine sahip tek varlıktır. Bu özelliğiyle dış dünya ile uyumu için gerekli bilgileri edinir, yaşadığı çevreyi ve kendini devamlı olarak yorumlar. Bu onun kendi varlığıyla sosyal çevresi arasında uyum sağlaması ve ilişki kurabilmesi için gereklidir (Ulutaş, 2007, 70).

Benlik kavramı doğumdan itibaren gelişmeye başlar. Yaşamın ilk aylarında benlik kavramı gelişiminin başlangıcı olarak görülür. Anne ve çocuk arasındaki sevgi ve sıcaklık dolu iletişim çocukta değerli olduğu inancına sahip olmasına neden olur. Anne baba tarafından fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması çocukta güven duygusunu artırır.

Çocuk özerklik dönemine geldiğinde yine anne baba ve etrafındakiler tarafından kabul görüp baskı gösterilmez ve itaate zorlanmazsa yine olumlu benliğinde gelişme olacaktır (Sevimay ve Özer, 2002, 260).

Benlik çevredeki olay ve insanları algılayışları, davranışları kısaca tüm değerler sistemini saptar, başarıyı etkiler. Benlik algılandığı biçimiyle kişiyi davranışa iten bir etmen olarak tüm güdülenme problemlerini birleştirici bir güce sahip olur, algılanan (fenomenal) benlik, kişinin ya da çocuğun yaşantılarının da bir yaratıcısı haline gelmektedir (Kılıçcı, 2006, 42).

- **Öz Saygı:** Kişinin kendine karşı beslediği duygular öz saygıyı ifade eder. Çocuklar okul yıllarında kendilerinden hoşlanıp hoşlanmadıkları, ne kadar mutlu oldukları hakkındaki sorulara cevap verebilirler. Kişinin kendini değerlendirmesi öz saygı olarak nitelendirilir. Öz saygı düzeyi yüksek olan çocuklar gerek sosyal ilişkilerinde gerekse okul çalışmalarında daha girişimci daha güvenli ve daha meraklıdır, yeni durumlarla karşılaşmaktan kaçınmazlar. Öz saygısı düşük çocuklar ise kendilerine daha az güven duyarlar ve onlardan beklenenleri yapamayacakları duygusuna çok çabuk kapılırlar (Bacanlı; 2005, Ulutaş; 2007, 72).

2.4.4.2. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim, çocukların ailesiyle, akranlarıyla ve çevresindekilerle ilişkilerini, sorumluluk alma, liderlik, paylaşım gibi becerilerin kazanımını içeren bir süreçtir (Ulutaş, 2007, 74). Sadece belli bir toplumsal kültürün değerlerine göre değil, aynı zamanda evrensel değer ve ilkelere uygun davranışların edinilmesini de tanımlayan sosyal gelişim geniş ölçüde bilişsel ve ahlaki gelişim özellikleriyle paralellik göstermektedir. Buna göre insanın başkalarıyla birlikte yaşama zorunluluğunu ortak bir mutluluk ve güven kaynağı haline getirmesi, başarılı sosyal gelişim sonucudur. Bireyin insanlarla uyumlu bir iletişim halinde olabilmesi bebeklik döneminden itibaren uygun yaşamsal deneyimlerine bağlıdır. Kuşkusuz bu durum da kişinin etkileştiği sosyal çevrenin özellikleriyle yakından ilgilidir (Aydın, 2000, 48-49).

Ayrıca çeşitli eğitim kurumlarında yapılan araştırmalarda sosyal becerilere sahip çocukların bu becerilere sahip olmayan çocuklara göre daha başarılı olduğunu saptanmıştır. Lewntonshon, Mischel, Chaplin ve Barton (1980) yaptıkları çalışmalarda sosyal beceri yoksunluğu ve depresyon arasında ilişki olduğu ve depresif bireylerin daha az sosyal beceriler sergilediğine dair bulgular elde etmiştir (Palut, 2005, 311).

Kişilerin yetişkinlikte sergileyecekleri tutum ve davranışların temelini okul öncesi dönemde atıldığı bir çok araştırma sonucunda kanıtlanmıştır. Dolayısıyla kişilerin mutlu ve hem kendileriyle hem başkalarıyla barışık, hedeflerini doğru tayin edebilen ve bu yolda çıkabilecek engellerle başa çıkmasını sağlayacak, duygusal ve sosyal becerilerin temelini okul öncesi dönemde atılması için bir eğitim ortamı şarttır.

Sosyal gelişimde okul öncesi eğitimin gerekliliğini vurguladıktan sonra aşağıda sosyal beceri tanımlarına yer verilmiştir.

Sosyal beceriler; bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyal normlarına ve kurallarına bağlı olan ve bireylerin sosyal ortamlarda olumlu, nötr ve olumsuz tepkilerden kaçınmalarına imkan veren becerilerdir. Aynı zamanda, sosyal beceriler sosyal yeterliliğin bir parçasıdır. Sosyal beceriler, amaca yönelik öğrenilmiş davranışlardır. Duruma özgü olma ve sosyal ortamlara göre farklılaşma özelliğine sahiptir. Sosyal beceriler, gözlenebilen becerilerin yanı sıra gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğelerden de oluşmaktadır. Sosyal beceriler, bireyin çevresi ile etkileşimini kolaylaştırır, sosyal kabulünü arttırır (Ekmişoğlu, 2007, 22).

Dowrick (1986) tarafından sosyal beceri kavramı “belli bir ortamda toplumsal olarak kabul görecektir ve hem kişinin kendisi, hem de karşısındaki için yararlı olacak şekilde davranabilme becerisi” olarak tanımlanmıştır. Smart ve Sanson (2001) olumlu sosyal becerileri; yetişkinlerle ve akranları ile etkili bir iletişim için fırsat yaratma, yakın ve destekleyici ilişkiler oluşturma ve sosyal olarak kabul edilebilir yanıt ve davranışların repertuarını oluşturma olarak tanımlamışlardır. Bazı tanımlar sosyal etkileşimin hedef ve sonuçlarına değinir. Örneğin, bir tanımda belirli bir iste yeterli başarıyı gösterebilmek için gerekli becerilerin altı çizilir (Kirkland & Peterson, 2005, 45).

Spence (1995) ise çocuğun oyun davranışlarının sosyal etkileşimin sonuçlarını belirlemede önemli bir rol oynadığı düşüncesi ile sosyal becerileri mikro ve makro olmak üzere düzeyde incelemiştir. Göz göze gelme, beden durusu ve mesafesi, ses tonu, yüz ifadesi gibi sözsüz iletişim öğeleri mikro beceriler arasındadır. Gruba katılmak, hayır diyebilmek, alayla bas etmek, öfke gibi olumsuz duyguları ifade etmek, bir konuşmayı başlatmak, sürdürmek ve sonlandırmak, uzlaşma yapabilmek ise makro düzeydeki becerilerdir (Ekmişoğlu, 2007, 22).

Sosyal beceri gelişiminde önemli olan bir takım unsurlar vardır. Bunlar:

- Güven: Güven duygusu kişilik gelişimi açısından en temel kazanımlardan biridir. 0-2 yaş döneminde temeli atılan güven duygusu çocuğun fizyolojik olan tüm ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. Gereksinimlerin karşılanmaması güvensizlik duygusunun gelişmesinde etkili olacaktır.

Güven duygusu ergenliğin bitimine kadar sürekli olarak gelişen bir duygudur. İnsanın kişiliği güven ya da güvensizlik duygularından hangisi daha ağır basarsa ona göre şekillenmektedir (Aydın, 2005, 138).

- Kendini Değerlendirme: Çocuklarda özgüven; anne ve babanın birbirleriyle olan ilişkilerinden, ailenin sevgiyi gösterme biçiminden, anne babanın özgüven düzeyinden, öğretmenlerin davranışlarından yani kısaca çevresindeki değer verdikleri tüm insanlardan etkilenmektedir. Ayrıca bir alt kültür üyesi olmak da çocuklarda özgüven eksikliğine sebep olmaktadır. Çocuğun özgüven düzeyi yalnızca eğitimini değil, duygusal, sosyal, entelektüel, cinsel, mesleki ve spiritüel gelişimini de etkilediği için, çocuğun hiçbir eksisine bakılmadan olduğu gibi kabul edilmesi gerekmektedir (Humphreys, 2002, 135).

- Yetenek ve Becerilerinin Farkında Olması: Çocukların kendilerine güvenmelerini sağlamada, sahip oldukları beceri ve yeteneklerin farkında olması, ilerleyen yaşlarda yaşadığı olaylar karşısında hangi davranışının olumlu sonuçlar doğurduğu hangisinin ise sonuçlarının kötü olduğu hakkında yorum yapabilmesi açısından gereklidir. Bu noktada ilgili konularda karar verebilen ve bunların sonuçlarını gözlemleyebilen çocuklar kendilerini daha iyi tanımaktadırlar (Palut, 2005, 314).

Çocuğun yetenek ve becerilerinin farkında olması için yetişkinlere düşen görevlerse şöyledir:

- Sahici ve samimi olmak,
- Her çocuğa kişisel zaman ve alan tanımak,
- Yaşamı çocuklarla paylaşmak,
- Çocuklardan yardım ve öneri istemek,
- İhtiyaçların karşılanmasını emretmek yerine rica etmek,
- Sözlü ve sözsüz olumlu davranışlar sergilemek (Humphreys, 2002, 156).

- Kendilik Gelişimi: Çocukları yersiz biçimde sunulan simgesel pekiştiriciler, geri bildirimler, çocuğun fiziksel gücünün ve becerilerinin yetebileceği ortamlarda dahi yetişkinlerin çocuğun yerine kendilerinin işleri gerçekleştirmeleri

sorumluluk almaları veya yerli yersiz olumsuz geri bildirimlerin sıkça kullanılması çocukta güvensizlik duygusunu geliştirdiğinden olumlu benlik sahibi olma yollarını engelleyici tutumlardır. Bunları aksine çocukla konuşurken beden diline dikkat etmek, her bir çocukla ayrı ayrı ilgilenip özel olduklarını hissettirmek, adlarını doğru şekilde söylemek, çocuklara sık sık yapmaktan hoşlandıkları etkinliklerden bahsetmelerine ortam hazırlamak gibi egzersizlerle çocukların kendilerine olan saygı ve güvenleri arttırılabilir (Palut, 2005, 314).

- Arkadaşlık İlişkileri: Olumlu akran ilişkileri çocukların kişilerarası yeterliliğini olumlu olarak etkileyerek, bireylerin uzun dönemde sosyal çevrelerine uyumlarına katkıda bulunabilmektedirler. Akran ilişkilerini çocuğun psikolojik sağlığıyla çok yakın bir ilgisi vardır, akranları tarafından reddedilen çocuk büyüdüğünde kendini yalnız hissetmektedir. Çocuğun sosyalleşmesinde akran ilişkilerinin önemi kabul edilmekle birlikte 3 ile 6 yaş arasında anaokuluna başlayan çocuk için buradaki akranlar ilk sosyalleşme araçlarıdır. Çocuk akranları ile oyun oynamayı, oyuncak paylaşmayı, lavabo önünde sıra beklemeyi, aslında topluma uyum için gerekli olan sosyalleşme davranışlarını kazanmaktadır (Önder, 2007, 134-135).

2.4.4.3. Duygusal Gelişim

Duygusal gelişiminin temelleri bebeklik dönemindeki anne ve çocuk arasındaki bağa dayanmaktadır. Anne bebeğin ihtiyaçlarını zamanında ve sevgi ile karşıladığında bebek ona güvenmekte ve bağlanmaktadır. Bu ilişkide annenin ilgisizliği çocuğun çevresine olan güvenini azaltmakta dolayısıyla bebek duygusal açıdan tatmin olamadan büyümektedir. Duygusal gelişimin kuvvetli olması için bebek ve anne arasındaki bağ kuvvetli olmalıdır (Ulutaş, 2007, 80).

Duyguları ifade etmek önemlidir. Bazı araştırmacılar mutluluk şaşkınlık korku kızgınlık ve üzüntü gibi temel duyguların yaşamın ilk birkaç haftasında bile var olduğunu ve bunun bebeğin yüz ifadelerinden açıkça görülebileceğini belirtmektedirler. Bebeklerde sözel iletişim başlamadan önce duyguların ifadesi ile iletişim başlamaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocuklar ise başka birinin hissettiği duygular için neler yapılabileceğini de tahmin ederler.

Üzgün birine sarılmak, ona dokunmak ve öpmek, kızgın bir arkadaşına elindeki oyuncuğu ya da yiyeceği vermek gibi davranışlarda bulunabilirler. Ancak hala aynı anda birkaç duygunun birden yaşanabileceğini birden kavrayamazlar. Annesi kızdığında aynı anda sevebileceğini düşünemezler, kendilerince en yoğun olan duyguya yoğunlaşırlar (Senemoğlu, 2000, 56).

Okul öncesi dönem çocuğunun hem duygusal hem de sosyal gelişimi ile ilgili olan en önemli gelişim görevlerinden biri de çocuğun kendi saldırganlığını denetim altına almayı öğrenmesidir. 3-5 yaşları arasında çocuk inat, öfke ve kıskançlık duygularının yoğunlaştığı olumsuz bir dönem yaşar. Saldırganlığın, kızgınlık ve öfkenin engellenmeden kaynaklandığı bilindiğine göre bu çağın çocuğu aşırı hareketlilik ve girişimcilik karşısında engellendiğini hissetmekte bunun da ortadan kalkması için inat etmektedir. Ancak saldırgan davranışlarla ifade edilen bu durumun başkalarının pekiştirilmesi veya cezalandırılması doğru bulunmamaktadır. Erikson bu dönemi cinsel devinsel dönem olarak nitelemektedir. Aşırı merak hem dış çevreye hem de kendi bedenine bu arada cinselliğe olan ilgiyi de arttırmıştır (Kılıçcı, 2006, 67).

Çocuğun saldırgan davranışlarını denetlemeyi öğrenebilmesi için yasak olan şeylerin gerisindeki nedenler onun anlayacağı şekilde açıklanmalıdır. Yasaklarında makul bir nedene dayandırılması çocuğun girişim gücünü azaltacak kadar çok ve bunaltıcı olmaması gerekmektedir. Zaten çocuk anne babasına aykırı düşen davranışlardan dolayı kendini suçlu hissetmektedir. Saldırganlıkla ilgili durumlara ceza verirken daha dikkatli davranılmalı girişken davranışlar mutlaka ödüllendirilmelidir (Kılıçcı, 2006, 67-68).

2.5. Farklılıklara Saygı Eğitimi Programının Doğuşu

2.5.1. Farklılıklara Saygı Eğitimi Tarihçesi

Önyargı konusu çocuk eğitiminde nadir olarak ele alındığından ve çocuklara nasıl anlatılacağı hakkında tereddüt edildiğinden ya da çocukların önyargıları oluşmadığı zannedildiğinden farklılıkların belirtilmesinin önyargıların oluşmasında etkili olduğu bilinmekteydi.

Farklılıklara saygılı ve ayrımcılığa karşı eğitim yaklaşımı, çocukların çok erken yaşlarda farklılıkları algılayabildikleri, insanların belirli özelliklerinin değişik bir biçimde, yani ‘iyi’, ‘güzel’ veya ‘kötü’, ‘çirkin’ olarak nitelendirildiğini fark ettikleri düşüncesinden yola çıkmaktadır (KEDV, 2006, 12).

‘Önyargı Karşıtı Yaklaşım’, ayrımcılık karşıtı eğitimde günümüzün en kapsamlı ve yenilikçi yaklaşımlarından biri olarak adlandırılabilir. Bu kavram 1980’li yılların başında Derman-Sparks ve Carol Brunson-Philips tarafından Multicultural Education (Çok Kültürlü Eğitim) yaklaşımı olarak geliştirilmiştir. Patt Ramsey Çok Kültürlü Eğitim’i, “Teaching and Learning in a Diverse World – Multicultural Education for Young Children (1987)” isimli kitabında tanıtmıştır (Levy, 1996, 10-13).

Çok Kültürlü Eğitim sonrasında 1989 yılında Amerika’da ilk defa Çocuk Gelişimi Uzmanı ve Eğitimci Louise Derman-Sparks tarafından önyargı ve ayrımcılık temalarını temeline alan **Anti-Bias Curriculum** (Önyargı Karşıtı Müfredat) geliştirilmiş ve ABC Task Force ile işbirliği yapılarak geliştirilen bu çalışma kitap haline getirilip basılmıştır (Derman Sparks,1989).

ABD’de bu program öncelikle okul öncesi ve ilkokul eğitimi ölçeğinde uygulanmıştır. Güney Afrika’daki Apartheid rejiminin sona ermesiyle birlikte bu yaklaşımın orada erişkinleri de kapsayacak şekilde uygulanması, yaklaşımın gelişmesini sağlamıştır. ‘Önyargı karşıtı yaklaşım’, 1990’ların başına kadar Berlin’de Inkota Derneği’nin organize ettiği kalifiye eleman değişim programı aracılığıyla Güney Afrika’dan Almanya’ya ulaşmış, burada gerek okul öncesi ve ilkokul eğitimine, gerek erişkin eğitimine halen geliştirilerek uygulanmaktadır (Gramelt, 2010, 2).

2.5.2. Ayrımcılık Kavramı

İngilizce bir kelime olan ‘Bias’ın anlamı sabit fikirlilik ya da önyargıdır. ‘Anti-Bias’ın amacı sabit fikirliliğe ve tek taraflılığa dayanan yanlış gidişatı, eşitsizliği ve önyargıyı ilk etapta dengelemek, sonra ayrımcılığı giderek azaltmaktır. Yaklaşım herkesin önyargıları olduğunu var sayar. Önyargı ve ayrımcılığın yanlış bireysel yargılardan değil, aslen toplumun kurumlarında hayat bulan ideolojilerin bireylerce öğrenilmesinden ortaya çıktığını savunur.

Önyargıya dayanan davranışların, yani ‘öğrenilen yanlışların’, baskıcı ve ayrımcı iletişim ve etkileşim biçimlerinin yerine ‘doğruların öğrenilmesi’ mümkündür. Böylelikle, toplumsal kurumlarda ifade bulan baskıcı ideolojiler ortaya çıkarılabilir ve sorgulanabilir (<http://www.anti-bias-werkstatt.de>).

Önyargı karşıtı eğitimler deneyim ve süreç ölçekli atölyelerdir. Bu eğitimler grup içinde karşılıklı etkileşime dayalı süreçte ayrımcılığın kişisel, kişiler-arası ve toplumsal düzeyde nasıl işlediğini duygusal düzlemde anlaşılır hale getirir. Böylelikle ayrımcı olmayan davranış, kişinin mesleğine ve yaşam durumuna uygun olarak geliştirilir. Önyargı karşıtı yaklaşımın bir diğer özelliği, her türden ayrımcılık üzerine odaklanabilmesidir. Kişilerin dışlanmasında ve küçük düşürülmesinde sadece etnik ve ırksal niteliklerin değil, cinsiyet, cinsel tercihler, fiziksel ve ruhsal sağlık ya da sosyal sınıf farklılıklarının da rolü göz önünde bulundurulur. Bu bağlamda, çok boyutlu nedensellikler ve karşılıklı bağımlılık ilişkileri yaklaşımın odak noktalarını oluşturur.

Ayrıca, gerek bireysel gerek toplumsal düzeylerin birbirinden ayırt edilmesi önyargı karşıtı yaklaşımı diğerlerinden ayırır. Ayrımcılık sadece bireylere değil, çoğunlukla toplumun paylaştığı ve baskın olan tahayyüller, yargılar ve diskurlara dayanır. Bu karmaşık ilişkiler çoğu zaman gündelik hayatın kurumsal, hukuki ve örgütsel çerçevesine ve (pedagojik) davranış biçimlerine nüfuz eder. Bu yüzden, önyargı karşıtı yaklaşım bu farklı boyutları ve anlamlarını bilince taşımayı ve her düzeyde alternatif davranış imkanları geliştirmeyi hedefler (<http://www.anti-bias-werkstatt.de>).

Ön yargı karşıtı eğitim, önyargı karşıtlığını sadece kendinden sorumlu, belli önyargı karşıtı yöntemlerden ibaret değil, kökten bir tavır ve yaşam boyu süren bir süreç olarak görülmelidir. Bu şekliye önyargı karşıtı yaklaşım farklı yaklaşım ve kavramların tekil yöntemlerine açık bir kavramdır. Önyargı karşıtı yaklaşım bu öğelerin yeniden gözden geçirilmesi ve düzenlenmesiyle sürekli bir gelişim sürecine tâbidir.

2.6. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Amaçları

Derman Sparks (1989)'ın yaptığı ön yargı karşıtı çalışma çerçevesinde aktif olarak stereotipik düşünceler ve ön yargılarla karşılaşmaktadır. Bu çalışmada toplumsal ve kurumsal yapılara ayrımcılık mekanizmaları çerçevesinde görev verilmesi gerektiği ve bu konuda hakkaniyetli davranılmasının temel kabul edilmesi savunulmaktadır.

Ön yargı karşıtı müfredatın bu bağlamdaki bireylerden talebi, ayrımcılığın alt yapısına temel bir bakış oluşturması ve bunun üzerine gitmesidir. Burada kastedilen, toplumsal bir olgu olan mesela ırkçılık, ön yargı, stereotipik düşünceler ve cinsiyet ayrımcılığıdır. Zira bu olgulardan dolayı insanlar toplumdan dışlanmakta, bu insanlara ayrımcılık yapılmaktadır. Bunun sonucunda da toplum hiyerarşileşmektedir.

Peki ırkçılık, ön yargı, stereotipik düşünceler ve cinsiyet ayrımcılığının çocuk eğitim kurumlarındaki çocuklarla ne ilişkisi vardır? İşte tam bu konuda Derman Sparks daha önce Amerika'daki erken çocukluk dönemindeki çocuk gelişimleri araştırmalarından elde edilen sonuçları değerlendirmiş ve ayrımcılığa karşı eğitimin hedeflerini belirlemiştir.

Önyargı karşıtı müfredatın hedefi; çocukların erken çocukluk dönemindeki gelişmelerinde çevresindeki kalıpsal anlamları, kendinden kaynaklanan yanlış anlamaları, çevresindeki önyargı kalıplarını sorgulamadan ve tepkisel davranmadan direk almamasını desteklemektir.

Empowering Young Children'de alt başlık olarak Derman- Sparks 'ın Ön Yargı Karşıtı Programının 1989 da ilk kez yayınlandığı ve bu programın amacının, çocukları yeteneklerin gelişimin sağlamak, güçlü yanlarını desteklemek, bu konuda bir şeyler yapmak olduğu vurgulanmıştır.

Derman- Sparks (1989) burada Önyargı karşıtı müfredat programına göre takip edilen dört hedeften bahsetmektedir. Bunlar;

- **Olumlu Kimlik ve Özdeğer geliştirmek:** Birinci hedefte çocukların pozitif bir bakış açısı ve öz güven dolu bir kimlik oluşturmasını sağlamak için çocukların sağlıklı yönlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çocukların kimliklerini oluştururken, özgüven içinde kim olduklarını tasarlayarak, öz değerlerini oluşturmaları vurgulanmıştır.

Derman-Sparks (1989) çocukların özgüvenlerini çevreyle sürekli var olan diyaloglarının şekillendirdiği kanaatindedir. Her bireyin çevresini kendi şahsına göre anlamlandırıldığını; insanların, fiziksel görünüşü, içsel karakteristik belirtileri, etnik kültürel menşei veya sosyal statüsünden kaynaklanan geri dönütler aldıklarını vurgulamaktadır.

İşte çocukların aldıkları bu geri dönütleri kendi kimlik oluşumlarını da içine alarak kimliklerinin bir parçasını oluşturduğunu, böylece ciddiye alınıp alınmadıklarına, nasıl ciddiye alındıklarına, kabul görüp görmediklerine bakarak dönütleri düzene koyduklarını ifade eder.

Çocukların pozitif öz güven resmi oluşturması için, hem çocukların kendilerinin bir birey olarak kendilerinden aldıkları dönütler hem de ait oldukları akran gruplarının dönütlerine ihtiyaçları vardır. Hem ben merkezli kimlik oluşumu hem de grup aidiyeti merkezli kimlik oluşumlarının her ikisi de gereklidir.

Çocuklar kendi öz benliklerinde ve değişmezlerinde kim olduklarını bilmek zorundadırlar. Cinsiyete, ırka, sınıf ve benzeri etkenlere göre çocukların farklı grup aidiyetlerinin temel yapıları üzerinden öz güven dolu kimliğini inşa edebilmesi için yardıma ihtiyaçları vardır. Her çocuk hem etkili bir ben merkezli kimlik oluşumu hem de etkili grup merkezli kimlik oluşumuna yönlendirilmelidir (Derman Sparks, 2001, 11).

Özellikle Derman-Sparks (1989) grup aidiyeti üzerindeki etkileri ayrı ayrı incelemiştir. Bunun sonucunda çocukların kendi kendilerini, konumlarını ciddiye almalarının üzerinde etnik bir gruba veya aynı cinsiyetten oluşan gruba ait olmalarının etkileri olduğunu saptamıştır.

Programda çocukların kişilik oluşumu konusunda; diğer insanlarla olan ilişkileri mümkün olduğunca bağımsız olarak ciddiye alınması gerektiği önemsenmiştir. Çocukların kişiliklerini toplum içinde belli bir yer olarak ilişkilendirdikleri söylenerek, önyargı karşıtı müfredattan hareketle eğitsel görevin; çocukları bu alanlarda desteklemek ve aşırı bir takım hislerden bağımsız olarak diğer çocuklara karşı pozitif bir kişilik (kimlik) geliştirmek olduğu vurgulanmıştır.

Çocuklarda kişilik gelişiminin birinci önemli adımı ait olduğu cinsel kimliği kavratmaktır. Yaklaşık iki yaşından itibaren çocuklarda bu konuda sorular sormaya başlar ve fiziksel farklılıkları ile ilgilenmeye başlarlar (Derman Sparks, 1989, 21).

Derman-Sparks (1989) çocuklarda ait olma duygusunu uygulamada nasıl desteklenebilirliklerini ve korunabileceklerini şu örnekle gündeme getirmiştir:

‘Eğitici Maria çocukların ait olma duygusuyla ilgili kitaptaki örneklemleri ve ortaya çıkanları ciddiye alıyor. Çocuğu bu esnada eğitimci bakışları ile onaylıyor ve reaksiyon vermek için fırsatları değerlendiriyor, açıkça aidiyetleri üzerinde konuşuyor ve çocukların bu konu üzerinde düşünme ve soru sorma imkanlarını hazırlıyor. Buna bağlantılı olarak sonunda kendi dış görünüşlerinden dolayı düzene girmelerine imkan veriyor. Böylece bu durumda çocuk kendi kendini tanımlıyor ve kendi öz kimliğini kavlıyor ve kuvvetlendiriyor.’

- **Çeşitlilik ve Empati:** Bu programın diğer bir amacı da çocuğun çeşitli geçmişleri olan ve farklı geçmişlerden gelen insanlarla rahatça ve empati kurarak iletişime geçmesini özendirme. Bu amaç da ancak başkaları hakkında bilgi edinerek gerçekleşebilir. Çocuk çeşitliliğin farkında olmalı, gruplar ve kültürler arasındaki benzerliklerin araştırılmasına yardımcı olunmalıdır. Önce çocuğun kendi grubunda güvenli bir ortam yaratılmalı daha sonrasında ise çocuğun dışarı yönelmesi sağlanmalıdır. Buradaki amaç farklılıklar içinde yabancılık çekmemek, rahat hissetme ve saygıdır, katlanma ya da inkar değildir. Çocuk böylece yaşam deneyimlerini zenginleştirir ve dünyaya ait, ailesinin hiç bir zaman erişemeyeceği ayrıntıları görür (KEDV, 2006, 14).

Derman Sparks (1989)’ın verdiği bir örnekte üç yaşındaki a çocuğu eğitimciye tekerlekli sandalyedeki bebekleri gördüğünde onların hakkında; onların çaresiz bebekler olduğunu ve onlarla oynayamayacağını, başka bir erkek çocuğun ise kızların otobüs süremeyeceği konusunda ön yargı oluşturduğunu, dört yaşındaki bir erkek çocuğun ise kız çocuklarının neler yapıp yapacağını kafasında şekillendirmiş ve bu düşüncesini ifade ettiğini söylemiştir. Çocukların kafasında oluşan resimler ve ön yargıları ortadan kaldırmalarını desteklemek için çocukları bu tür saplantılardan korumak gerektiğini vurgulamıştır. Böyle önyargıların oluşmaması için önyargı karşıtı çalışmanın farklılıkları yaşayarak egzersiz yaptırmak ve böylece mümkün olan alanlarda tecrübe kazandırmak gerektiğini belirtmiştir.

- **Önyargıları ve Ayrımcılığı Teşhis Etme ve Bu Konuda Eleştirel Düşünme:** Eleştirel düşünme etkinlikleri çocuklara doğru olan ve olmayan mesajlar arasında ayırım yapmayı öğretmeye yönelik etkinliklerdir.

Farkındalıkların, merakın ve insan çeşitliliğine dair teorilerin doğal gelişim süreci ailenin ve toplum genelinin sunduğu sosyo politik ve kültürel bağlamda yer alır. Burada öğretmenin rolü büyüktür. Çocuk herhangi bir konuda önyargısını sürdürüyorsa, öğretmenin bu önyargıyı anlaması ve bu düşüncenin aksi yönde çocuğa farklılıkları sunması gerekmektedir. Öğretmen bu etkinliklerle çocukların haksızlıklara karşı duyarlı olmalarını ve bu durumlarla karşılaştıklarında ya da başkalarının yaşadıklarını gördüklerinde çocukların araya girip karşı koyma istekli olmalarını istemelidir (KEDV, 2006, 14).

- **Önyargı ve Ayrımcılık Karşısında Kendini ve Başkalarını Savunma:** Ayrımcılık karşısında tüm çocukların kendisini ya da başkalarını koruma becerilerini beslemek bu programın son hedefidir. Program her çocuğun bir diğer çocuk kendine karşı ayrımcı bir şekilde davrandığında, başkasına karşı ayrımcı davrandığında ve bunu diğer çocuğun görmesinde ya da bir yetişkinin bir çocuğa ayrımcı davrandığında çeşitli eylemleri öğrenmesinde yardımcı olmayı hedefler. Çocuklar bilinenin aksine neyin adil olduğunu neyin yanlış olduğunu bilirler ve adaleti gözetken şekilde davranmaya isteklidirler. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmalar, çocuğun kendine saygısını besler empati ve farklılıkları fark etmeyi geliştirir, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini kolaylaştırır (KEDV, 2006, 15).

Özetle, Ayrımcılığa Karşı Eğitim; Çocukların pozitif öz kimlik oluşturması, çevresiyle empati kurarak empati geliştirmesini öğrenmesi, ayrımcılığın ve tek düzeliğin ne olduğunu tanımak ve bunların üzerine gitmesi gerektiği, önyargı karşıtı müfredat çerçevesinde çocuklarla çalışma alanı olarak ele alınmıştır. Çocuklarla birlikte bu zorlukların üstesinden gelinmesinde çocuklara destek olunmalıdır. Bunu yaparken yetişkinler çocuklarla çalışmalarında ayrımcılık ve ön yargı içeren kelimeleri kullanılmamalıdır. Çoğu zaman eğitimcinin dikkatli davranışıyla içinde ayrımcılık ve ön yargı ifadelerin bulunduğu anlık olaylar ve durumları göz ardı etmeyip konu olarak ele alıp üzerinde konuşarak yönlendirmek gerekmektedir. Bu sayede çocuklar diğer insanlarla empati kurarak ilgilenmeyi ve haksızlıklar karşısında haksızlıkların üstüne gitmeyi öğrenebilirler.

Bu amaçlarla ilişkili olarak çocuklar önyargıyı kendi sosyal çevrelerinde başkaları ve kendi üzerlerinde konsantre olarak, birbirlerinden öğrenirler. Bunu yaparken bir taraftan pozitif bir öz güven resmi geliştirirler diğer taraftan da farklılıklara açık olarak empati kurarlar. Önyargı karşıtı çalışma hedeflerinin her biri belli bir alanda büyüme ve gelişmeyi içerir. Ancak hiç biri birbirlerinden ayrı düşünülemez. Bu dört amaçta birbirini tamamlar ve birbiri içinde anlamlanır (Wagner; Hahn; Ensslin, 2006,19).

2.7. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Özellikleri

Farklılıklara saygı eğitiminin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Farklılıklara Saygı Eğitimi Çocuk Haklarına Dayalıdır.
Ayrımcılığa karşı eğitim çocuğun bir insan olarak doğuştan sahip olduğu yaşama ve büyüme, gelişme ve eğitim, korunma ve katılım haklarının yaşama geçirilmesinde bu hakların önündeki engellerin kaldırılmasında en önemli araçlardan biridir. Bu eğitimde çocukların hakları ailelerin haklarından önce gelmelidir.
- Farklılıklara Saygı Eğitimi Kapsayıcıdır.
Bu eğitim grup içindeki tüm çocuklar içindir. Her türlü ayrımcılığı kapsar. Çocukların kimi eksiklikleri yüzünden kimi de sahip olduğu ayrıcalıklar yüzünden ayrımcılığa uğramaktadır. Bazıları tamamen hakim kültürden çocukların olduğu bir gruba bu tür bir eğitimin verilemeyeceğini düşünür. Bu gruplarda öncelikle grubun içinde varolan çeşitlilik ve alay etme/ reddetme sorunları bağlamında daha önce sıralanan dört eğitim hedefine yönelik çalışılmalı ve farklılıklara saygı ve birbirlerine adil davranmak için gereken değerler ve davranışlar oluşturulmalıdır. Sonrada diğer çeşitlilikler ve adalet kavramı tanıtılmalıdır.
- Bireyin Kendini Ne Olarak Gördüğünü Önemser.
Çocuklar ve erken çocukluk eğitiminde yer alan yetişkinler için bireyin kendi kimliğine dair bilgisi bu tür eğitimin temelidir. Grup içinde güvenli bir ortam yaratarak grubun kimliğine dair bir his (biz olma hissi) gelişebilir. Böyle güvenli bir ortamda çocuklar grup içinde farklılıklara bakma ve çeşitliliği takdir etme becerisi geliştirebilirler.

Çocuğun kendi becerilerine güven duyması ve sonrasında kendi hareketlerinin toplumun gelişmesine katkısı olabileceğine güvenebilmesi, toplumla özdeşleşip özdeşleşmeyeceğini, onunla etkileşime girip girmeyeceğini belirler. Böylece çocuklar kendi haklarını korumayı öğrendiklerinde başkalarını da savuna bilirler. Ayrıca başkalarının haklarına saygı duyarlar.

➤ Farklılıklara Saygı Eğitimi Çocuğu Merkezli Bir Eğitimidir, Günlük Uygulamalıdır.

Bu programı çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına ve günlük yaşam deneyimlerine dayandırmak çocukların kendi dünyalarını araştırmalarına onu değiştirmek için eyleme geçmelerine ve hem öğretmenlerinden hem de birbirlerinden öğrenmelerine izin veren katılımcı yöntemler kullanmak anlamına gelir. Sunulan aktif ve katılımcı öğrenme ortamı içinde çocukların birbirleriyle etkileşimi sırasında ortaya çıkan ‘öğrenme anları’ hem o anda hem de daha sonrasında yapılacak tartışmalar ve etkinlikler bakımından çok zengin ve değerli bir fırsat olarak görülür. Bu amaçla eğitimciler de eğitim yaklaşımı ve planlamasında yuva yönteminde ve kalite standartlarında farklılıklara saygı eğitimine paralel değişiklikler yapılarak her çocuğa birebir bu eğitimi vermelidir.

➤ Başkaları Aracılığıyla Kendini ve Kendi Aracılığıyla Başkalarını Keşfetmeye Teşvik Eder.

Başkalarıyla karşılaşmalarımız üzerinden kendimizi öğreniriz. Yetişkinler kendilerini bilmeli ve anlamalı, kendilerini ilgilendiren konularla başa çıkabilmeli ve bundan çocuklarla çalışmalarında yararlanabilmelidir. Bu nedenle erken çocukluk eğitimi alanındaki çoğu etkinlik hem çocuklara hem de yetişkinlere yöneliktir. Sadece çocukla çalışmak yeterli değildir; bu çalışmada yer alan herkesin kendisiyle de çalışmasını gerektirir.

➤ Ayrımcılığa ve Dışlanmaya Maruz Kalan Çocuklar Kadar Ayrıcalıklı Çocukları da Gözetir.

Ayrımcılıkla karşılaşan çocukların toplumda bir yerlere gelme şansları daha baştan ellerinden alınmış ve fırsatların önü tıkanmış olur.

Öz kimlikleri, kendisinin de dahil olduğu grubun yeterince iyi özellikleri olmadığına ve toplum içinde baskın grubun üyeleri kadar başarılı olamayacaklarına dair sürekli mesajların saldırısı altındadır. Ayrıcalıklı grubun çocukları da başarılarının kendi çabalarından değil de geçmiş ve birikimlerinden kaynaklandığını hissederler. Her şeyin merkezi ve herkesten üstün olduklarına dair yanlış mesajlarla psikolojik olarak yaralanırlar. Çünkü bu mesaj doğru olmadığı gibi üzerine anlamlı bir şeyler inşa etmeye yetecek bir kimlik sağlamaz. Ayrıca, bugün ki dünya ve toplumda etkili bir şekilde yaşamaları için gerekli bilgileri edinemezler.

➤ Farklılıklara Saygı Eğitiminde Aileler Ortaklaşa Çalışır.

Eğitim etkinlikleri, eğitimin yürütüldüğü ortamdaki çocukların ve ailelerinin gerçek, somut, günlük hayatlarını yansıtmalıdır. Bu da genel misyonu araçları ve amaçları aynı olsa bile uygulamaların her durumda farklı olacağı anlamına gelir. Etkinlik ve malzemeler her bir gruptaki çocuk ve ailelerin özel ihtiyaç ve bağlamlarına göre şekillenmelidir. Bu anlamda gerçekleştirilecek etkinlikleri yerel ihtiyaçları dikkate alması kaçınılmazdır. Bu kapsamda, farklılıklara saygı eğitimi çalışmaları ailelerle ortaklaşa yürütülmelidir. Her çocuk ve aile yuvada rahat hissetmeli ve kabul görmelidir. Böylece çocuk kendi grubunun kimliğinin onaylandığını hisseder. Köklerinden koparmak (ailesinin, tarihlerinin ve kültürel kökenlerinin algılanmaması, tanınmaması ve takdir edilmemesi) ev ve yuva kültürleri arasında büyük farklar olduğunu hissettirmek çocukta huzursuzluğa yol açar (KEDV, 2006, 16).

2.8. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Uygulanmasında Önemli Noktalar

Farklılıklara saygı eğitimi programı kültürel değerlerin bütünü ile normal programın kaynaştırılmış bir yaklaşımını içerir. Bu tür bir program ile çocukların özellikle sosyal gelişimine doğrudan etki eden önyargılarla, klişeleşmiş bilgilerle mücadele edilebilir. Bu eğitimin verilmesi hususunda farklı boyutları ele almak amaç ve kazanımları gerçekleştirme noktasında daha faydalı olacaktır. Bu doğrultuda aşağıda yer alan konuların farklılıklara saygı eğitimi kapsamında değerlendirilmeleri yapılmıştır.

2.8.1. Farklılıklara Saygı Eğitiminde Öğretim Ortamları

Ayrımcılığa karşı eğitim programının esaslarına göre çeşitli hedefler doğrultusunda bir çerçeve çizilmelidir. Bu çerçevede tarif edilen hedeflerde de bu eğitimin en can alıcı noktasının yani mekanın düzenlenmesi, materyallerin seçimi, kullanımı ve bunların çocuklarla ilişkileri olmalıdır. (Derman-Sparks, 1989, 16)

Eğitim ortamı içinde bir taraftan çocukların pozitif öz güven resmi çizebileceği ve diğer taraftan farklılıklara karşı empati geliştirebileceği bütün imkanları sunan bir mekan olmalıdır. Bunun yanında eğitim ortamı arzu edilen ifadelerle farklılıkların fark edilmesini sağlamakla birlikte, özellikle gösterilen farklılıkların çocuklarda kimlik gelişim sürecinin tam ve bilinçli bir şekilde hizmet etmesini sağlamalıdır. Çocuklar kendileri ile özdeşleştirebilecekleri şeylerle kendilerini tanıtır. Bunun için onlara kendi kişilikleri ile pozitif bir uzlaşım imkanı verilecek ortamlar kurulmalıdır. Kreşeleri bir eğitim çevresi olarak bilinçli bir şekilde düzenlerken üzerinde düşünülmesi gereken konular vardır. Bunlar gerçek hayatla bağlantılı sergiler, resimler ve bunların ne şekilde uygulandığıdır.

Çocukların içinde hareket ettiği mekanlarda farklılıkları yansıtan görsel işaretlerin var olup olmadığı sorusu sorularak, farklılıkların bir şekilde sergilenip sergilenmediğini, stereotipik düşünce örneklerin desteklenip desteklenmediğini, özellikle farklılıkların bütününe içine alan bir resmin gösterilip gösterilmediği konusu dikkate alınmalıdır (Derman Sparks, 1989, 11).

- **Materyaller**

Mekan düzenleme imkanları oldukça çeşitlilik içermektedir. Derman Sparks (1989)' a göre eğitim ortamı aşağıdaki gibi düzenlenmelidir:

- Duvara asılacak resimler, stereotipik düşünce örneklemeleri desteklenip desteklenmediğine göre incelenmeli, tasnif edilmeli ve örneklemeleri destekleyenler seçilmelidir.
- Konuşulan diller duvarlara ve oyun sahasına boyanarak görünür hale getirilmelidir.
- Çocukların, ailesinin ve çocukların içinde bulunduğu fotoğrafları, etkinlikler çerçevesinde sergilenebilmelidir.

- Yapılan bu çalışmalarla çocukların kendi kendileri ve başkaları ile ilgilenmesi, fotoğraflar üzerinde konuşarak gösterilen resimler üzerinde düşünmesi ve değişmesi, farklılıkları görerek çevresinden ve arkadaşlarından bir şeyler öğrenmesi ve olayları kavraması sağlanabilmelidir.

Farklılıklara saygı eğitimini çocuğa kazandırabilmek için ayrıca çocukların içinde olmadığı çeşitli materyaller de sergilenmelidir. Bu konuda etnik olarak homojen olan gruplarda yapılması gerekenler aşağıdaki gibidir:

- Değişik gruplara ait çocukların resimleri gösterilmelidir.
- Ailelin günlük yaşamlarından kesitler gösterilebilir. Erkekler ve kadınlar, yaşlı insanlar, engelli insanlar, çeşitli aile tipleri, ünlü insanlar, bunların fiziksel farklılıkları ve etnik aidiyetleri yansıtılacak şekilde gösterilmelidir. Bunların yanında ön yargı içeren toplu resimlerden kaçınılmalıdır.
- Ayrıca farklılıkları görünür ve yaşanabilir kılmak ve bunun akıbetinde bütün çocuklara kimliğini tespit etme imkanları sunulmalıdır. Oyunlardaki materyaller, sanat ve bebek köşelerinde çeşitlilikler gösterilebilir. Yapma bebekler görünüşlerine göre ayrılabilir ve kültürel farkları yansıtabilir.
- Oyun köşesi çeşitli imkanlarla stereotipik düşünce örneklerin etkisini ortadan kaldıracaktır. Mesela kız oyuncakları inşaatla ilgili oyun köşesinde veya bir kepeğin üzerine yerleştirilmiş olabilir. Bununla bu mesleği kadınlarında erkekler gibi hakkıyla yerine getirebileceğini göstermiş olunabilir.
- Çocuklarla iletişimin en güzel yollarında biri onlarla birlikte şarkı söylemek ve onlara hikaye anlatmaktır. Bunu yaparken de hem şarkıların hem de hikayelerin seçimini farklılıkları yansıtacak içerikte bilinçli olarak seçilebilmelidir (Derman Sparks, 1989, 11).

Hall (1999) ise ayrımcılık karşıtı bir sınıfta bulunması gereken materyalleri şu şekilde gruplandırmıştır.

- Evcilik ve Drama Köşesi İçin;
 - Alışveriş yapmak ve yiyecek koymak için çeşitli çantalar ve kutular
 - Çok uluslu bebekler ve engel durumlarını sınıflandırmak için açıklayıcı özellikleri olan bebekler (kimlikli bebekler)

- Farklı kültürlerin yemek kapları: Çin çorba kasesi, teneke, tahta, plastik kaplar, bardaklar, kaseler, kepçeler,
- Farklı ülkelerin pişirme kapları (su oyunları içinde kullanılabilir.)
- Geleneksel renklerin, şekillerin ve dizaynların olduğu farklı ülkelerin yastıkları, minderleri ve kilimleri,
- Çeşitli bebek taşıyıcılar, bebekler için çeşitli yataklar,
- Yiyecek saklama kapları, kutular, teneke kutular (farklı ülkelerin ama hangi ülkenin olduğuna dair etiket),
- Elbiseler, ayakkabılar, şapkalar, kemerler, kravatlar (farklı ülkelerin günlük ve özel günler için kullandıkları kıyafetler),
- Multietnik ve ulusal özellikler taşıyan Duplo Dünya İnsanları.

➤ Sanat Köşesi İçin;

- Fotoğraflar, resimler, posterler (farklı etnik-ırklara sahip, yaşları, cinsiyetleri ve günlük aktivitelere katılışları, çocuk ve yetişkin posterleri)
- Dünyanın farklı yerlerinin fotoğrafları
- Sanat formları (boyama, dans, müzik enstrümanları ve tiyatro)
- Kırsal ve merkezi hayat manzaraları
- Dünyanın çeşitli yerlerinden oyun materyalleri ve oyuncaklar
- Tahtadan aile figürleri (değişik ülkelerin örnekleri)
- Çok etnikli kaseler ve danslar
- Farklı ülkelerin müzik enstrümanları
- Parmak oyunları, danslar, farklı dillere ait şarkılar
- İnsan-renkli mum boya (people-colored)
- Farklı tonlarda insan yüzü yapma kağıtları
- Kuklalar
- Kil
- Duyusal-motor oyunlar için farklı yemek malzemeleri, yağlar

➤ İlgi Köşeleri İçin;

- Farklı ülkelerin menüleri, yemekleri ve kahvaltı alışkanlıkları ile ilgili materyaller

- Farklı ülkelerde yemek servisleri yapılırken kullanılan kaplar ve tabaklar
- Dünyanın çeşitli yerlerinden taslar, kumlar, kabuklar
- Her çeşit iklime ve doğa olayına yönelik resimler
- Farklı ülkelerde yemekler için kullanılan otlar, baharatlar (Ekmişoğlu, 2007, 51-52)

➤ **Kimlikli Bebekler**

Derman-Sparks (1989) Ön Yargı Karşıtı Çalışmasında iletişim metodu olarak özellikle 'Persona Dolls (Kimlikli Bebekler)'u tanıtmıştır.

Kimlikli bebekler; eğitimciler tarafında farklı kimliklerde ve farklı insan hikayeleri ile donatılıp sonra çocuklara isimleri ve hayat hikayeleri ile birlikte sunulan oyuncak bebeklerdir. Derman-Sparks (1989, 16), kimlikli bebeklerin kreşe ziyarete geldiğini ve eğitimcilerin onları çocuklarla konuşturması ile onların çocuklarla iletişime geçtiğini söyleyerek bu bebekleri özellikle çevresindeki farklılıkların ve çatışmaların üzerine gidecek şekilde etkin kılarak konuşturulması gerektiğini vurgular.

Örneğin bir eğitimci bacağı olmayan kimlikli bebek Eric'i sınıfa getirir. Çocuğun eksik olan bacağa şaşkın ve korkak bakış anında bu durum hakkında konuşma ortamı açar ve eğer ki Eric kendini geri plana atarak anı yaşıyorsa, bu durumda 'kendini nasıl hissetmek zorunda kalır' teması işlenir. Çocuklar ona karşı empatilerini belirtirler. Bir çocuk yanındaki arkadaşının eksik bacadan niçin korktuğunu sorar. Bu konuda sohbet edildikten sonra korkusu üzerinde konuşulur. Korkan çocuğun Eric'in bulunduğu mekanda ona nasıl alışması gerektiği anlatılır. Böylece farklılıklar kimlikli bebeklerle tanıtılır ve öğrenilenler kimlikli bebekler vasıtasıyla genişletilir. Böyle bir konuşma ile bütün çocuklar tecrübe edinir ve bu tür olaylar karşısında empati ile yaklaşır, kimlikli bebeğe atfederek ve ondan yola çıkarak reaksiyonlar karşısında nasıl bir hissiyat geliştireceğini bebek üzerinden tecrübe kazanarak geliştirirler.

Kimlikli bebekler yardımı ile çocukların ilgilendikleri, ama üzerinde hiç konuşamadıkları konular üzerine de konuşulabilir. Konuları çocuklarla konuşmak için; kimlikli bebeklerin canlı kişilik kimliğinde var olan kişilik duygularını içerecek şekilde donatılarak çocuklarla konuşması sağlanır.

Kimlikli bebekler aynı zamanda grupta var olmayan farklılıkların etkisini de gündeme taşımak için bir araç olup, bu oyuncak bebeklerin bir proje kapsamında da hizmet verebileceği vurgulanmaktadır. Örneğin grupta olağan üstü karşılanan zor konular da kimlikli bebekler sayesinde üzerinde konuşabildiğini ve konu üzerinde her hangi bir çocuğu merkeze almadan derinlemesine çalışılabildiği vurgulanır (Derman-Sparks, 1989, 18),

Eğitimcilerin ise bazı çocukların kendilerini ilgilendiren konularla karşılaştıklarında çocuklara sürpriz yapmadan ve onları mahcup etmeden konuşmaları gerektiği, bu olaylarla karşılaşan çocuklardan anlayışlı davranmalarını isterken onların duygu ve kişilik haklarına saygı duymaları gerektiği ısrarla söylenmektedir. Çocuklar ise bir taraftan olayın oyuncak bebekler üzerinden anlatıldığını fark etmekte ve diğer taraftan da sihirli olduklarına inanarak yapma bebekleri gerçekmiş gibi algılamakta olduğunu belirtmektedir.

Derman Sparks (1989)' a göre çocuklar oyuncak bebeklerle özdeşleşerek kendilerini olayın içinde bulurlar. Oyuncak bebeklerle çalışmak, zor konuların çocuklarla bir şekilde konuşulmasını sağlar. Olayı yaşadığı kabul edilen oyuncak bebeklerdeki karmaşıklıklar üzerinden çocukların duyuları ve durum arasında ilişki kurulmasına izin verilir. Önyargı karşıtı çalışma metodunda, eğitim ve öğretim çevresinin özellikle bilinçli bir şekilde farklılıkları içerecek biçimde düzenlenmesi gerektiği bilinir. Önyargı karşıtı Çalışmada önemli olan; çocuklara kişiliğini geliştirecek imkanları sunan ve tecrübe şansı veren ortamları bilinçli seçmek ve bilinçli bir şekilde donatmaktır.

2.8.2 Farklılıklara Saygı Eğitiminde Aile Katılımı

Farklılıklara saygı eğitimi, çocukların olaylar karşısında duruşlarını ve gerçekleri fark etmek, bilgi alışverişi yapmak ve kabullenmek üzerine odaklanmıştır. Aynı zamanda çocukların farklılıkları tanıması ve saygı duymalarını içermektedir. Bu açıklamalar içinde sadece çocuklar değil tüm ebeveynler yer almaktadır.

Eğitimcilerin ebeveynlerle birlikte çalışabilmek için ayrımcılığa karşı eğitim programı çerçevesinde beş hedef belirlenmiştir. Bunlar:

- Ailelerle açık diyaloglar tertip ederek görüş alış verişinde bulunmak ve çocuktaki muhtemel çatışmaları tespit etmek, bunlara çözümler bulmak gerekir.
- Ebeveynlere çocuklarının nasıl bir cinsel ve etnik kimlik oluşturdukları hakkında fikir verilmelidir. Onların önyargı karşıtı çalışmanın temel fikirleri hakkında bilgilendirilmesi sağlanmalıdır böylece ayrımcılığa karşı çocuklarının nasıl korunduğu hakkında fikir sahibi olabileceklerdir.
- Okulda ebeveynlere önyargı karşıtı çalışmalarla ilgili konular hakkındaki görüş alışverişinde bulunabilecekleri bir oda verilebilir ve burada çocuklarla yapılacak çalışmaların planlanması ve yürütülmesinde çalışmalar yapılabilir.
- Çocukların gelişimini desteklemek için ebeveyn ve eğitimci dayanışması kontrol edilmeli ve yönlendirilmelidir.
- Kreşlerdeki ve anaokullarındaki etkinlikler ve pedagojik gelişim adımlarına ebeveynler de katılmalıdır (Derman Sparks 1989, 97).

Hedeflerin hayata geçirilebilmesi için çeşitli yollar olduğu belirtilmiştir. Örneğin eğitimcilerin okulda çocuklarla birlikte neler yaptığını, ya da hali hazırda yapılanlar hakkında ebeveynlere mektuplar yazabilirler. Bu ilaveten kreşte yaptıkları çalışmalarından, mesela resimler, boyamalar, yapıştırımlar ve benzeri çalışmalarını eve gönderebilirler veya ebeveynlere bu çalışmalarını elden vererek bu çalışmanın hangi konu üzerinden ortaya çıktığını açıklayabilirler (Ramsey, 2004, 12).

Eğitmenler düzenli olarak veli toplantıları yapılarak ebeveynlere önyargı karşıtı çalışmanın ana fikirlerini bazı etkinliklerle tasvir edilerek açıklayabilir. Ailelerle konuşmak, onlara eğitsel bazı ana fikirleri tanıtmak ve onların bu konu hakkındaki görüşlerini dinlemek, farklı düşünceleri ya da aynı olanları ortaya çıkarmada etkili bir yöntem olacaktır (Brown, 1998, 45).

Ayrıca Derman Sparks (1989, 98) hem fikir olunamayan ebeveynlerle her iki tarafça kabul edilecek uzlaşma ve çözümler bulunabilmesinin bu eğitimle çok anlamlı olduğunu açıkça ifade etmektedir.

Ebeveynlerle yürütülecek etkinlikler üç aşamalı olarak planlanabilir. Bunlar (KEDV, 2006, 36):

- Ailelere Yönelik Bilgilendirme ve Bilinç Yükseltme Toplantıları:

Bu toplantılar, çocuklarla yapılacak çalışmaların planlanmasına ve yürütülmesine ailelerin katılımını sağlamaya yönelik olduğu kadar, ailelerin ayrımcılık konusunda kendilerini değerlendirmelerine ve geliştirmelerine fırsat verecek şekilde yapılandırılmalıdır. Bu toplantılara bütün aileleri davet etmek oldukça önemlidir.

➤ **Aile Çalışma Grubu:**

Ailelerin etkinliklerin planlanma sürecine de katılması önemlidir. Bu bağlamda farklılıklara saygı etkinliklerinin planlanması ve uygulanması konusunda ailelerden bir çalışma grubu oluşturulabilir. Bu grup, bilgilendirme toplantıları sırasında oluşturulur ve bu kapsamdaki uygulamaların planlanması ve yürütülmesine aktif olarak katılır. Aile temsilcilerinin de uygulama sürecinde bulunması diğer ailelerinde katılımını kolaylaştıracaktır. Burada dikkat edilecek konu, çalışma grubuyla planlanan etkinliklerin bütün ailelerin katılımına açık olması gerektiğidir.

➤ **Sonuçların İzlenmesi:**

Ailelerin çalışmaların sonuçlarını görebilecekleri fırsatlar yaratmak da katılımı arttıran önemli bir unsurdur. Bu amaçla belirli aralıklarla takip toplantıları düzenlenebilir ya da ailelere haber bültenleri gönderilebilir. Takip toplantılarında yapılan çalışmaların çocukların davranış ve tutumlarından herhangi bir değişikliğe yol açıp açmadığını, açtıysa ne tür değişiklikler olduğu, amaçladığımız yönde ilerleyebilmek için başka ne tür çalışmalar yapılabileceğini anlatır.

2.8.3. Farklılıklara Saygı Eğitiminde Eğitimcinin Rolü

Ayrımcılığa karşı eğitimde eğitsel beklenti talepleri bütünlük içerir. Çocukları kişilik gelişimi sürecinde desteklemek ve onlara farklılıkları tanıma imkanları sunmak demek aynı zamanda çocukları dışlanmadan ve küçük düşürülmekten korumak demektir.

Eğitimcilerden dışlanılmış vaziyetlerde konuşmaları ve ayrımcı davranışları tespit ederek ortadan kaldırılması talep edilmektedir. Bunun yanında görevlerinden bir diğeri de, çocukları ayrımcılığa karşı durmaya cesaretlendirmektir. Bu hedeflerin gerçekleşmesini sağlamak için, eğitimci materyalleri çevredeki tek taraflı düzenlemeler ve stereotiplemelerden tamamen bağımsız düzenlemelidir.

Daha da önemlisi, farklılıkları göstermek ve bütün çocuklara kimliklerini ispat imkanı vermelidir (Wagner, 2008, 40).

Okul öncesi kurumlarındaki mekanların düzenlenmesindeki somut olaylarla öğretmenin etkililiği ortaya çıkmaktadır. Mesela bir anaokulunda sadece kız cinsiyetinde oyuncak bebekler varsa öğrenciler böylece erkek cinsiyetindeki yapma bebekler hakkında olumsuz görüş, ona karşı ön yargı eğilimi oluşturmaktadır. Aksi durumda da, yani hep erkek cinsiyetinde bebek varsa kız bebeklere karşı ön yargı ortaya çıkmaktadır. Öğretmenin görevi kurumlara katılımda kız ve erkek dengesini korumaktır. Ön yargı bir tarafın belli tek taraflı tanıtımını işaret eden abartılı temsilinin ve bununla birlikte diğer tarafın belli başlı şeylerle en alt seviyede temsilinin olduğu her yerde vardır.

Müfredatta, uzman kişilerin önyargı sorununu çözmelerinde ve önyargının etkilerini azaltmakta gösterdikleri tutumlar hakkında eleştirel bakışlar da vardır. Eğiticinin ön yargının etkisini azaltmasının şartlarından biri stereotipik düşüncelerden ve tek taraflılıktan sakınmakla birlikte çocukların farklılıkları anlamaları ve kimliklerini oluşturmada imkan sağlamalarıdır. Şartlardan bir diğeri ise eğitimciden talep edilen, üzerinde konuşulan ön yargı eğilimlerini ve tek taraflılığı tanıması, stereo tiplere karşı bir bakış geliştirmesi, çocukların birbirine karşı olumsuz davranışları ile karşılaştığında bunu görmesi ve duyarlı olmasıdır. Öğretmenler böyle bir olayda dengeli bir tepki verebilmeli ve olayı kavramak için araçları, yolları, metotları tanımalıdır. Öğretmenler ancak bu sayede abartılı hissiyattan sakınılabılır (Grasel, 2004, 203).

Ayrımcılığa Karşı Eğitim Programında eğitimcilerin fikirler üretebileceği ve bu çalışmanın uygulanabilirliğine katkı sağlayabileceklerinin öneminden bahsetmiştir. Önyargı karşıtı çalışmanın ön araştırmalarında asıl noktanın bu programın hedeflerini çocuklara uyarlarlarken hangi metotların gerekliliğini ortaya çıkartmak olduğunu, çalışmanın can alıcı noktasının eğitimcilerin üzerinde odaklandığına açıklık getirmektedir. Eğitimcilere kendilerini eğitmeleri için dört hedef sunulmuştur. Bunlar (Derman-Sparks, 2001, 14):

- Eğitimci öncelikle pedagojik anlayışının, hedeflerinin ve davranışlarının kültürel kökeninden kaynaklanıp kaynaklanmadığını anlamalıdır. Kendi kimliğini araştırmalı, toplumda hangi gruba ait olduğunu bulmalıdır, diğer gruplara karşı ne hissettiğini bilmelidir.

- Eğitimci tüm ailelerin toplumsal kökenini dikkate almalı sahip olunan kültürün çocuk yetiştirme anlayışını ve diğer insanlarla iletişim biçiminin nasıl olduğunu anlayarak aile ile kendi arasında gerekli köprüyü kurabilmelidir.
- Eğitimci etrafındaki tüm ayrımcılık ve stereotipik düşüncelere karşı eleştiri yapabilmelidir.
- Eğitimci önyargılarla ilgili olarak sorular sormayı ve önyargıya karşı tavır alabilmelidir.

2.9. Farklılıklara Saygı Eğitiminde Farklı Boyutlar

2.9.1. Farklılıklara Saygı Eğitimi ve Dil

Ayrımcılığa karşı eğitim programında dil kişiliğin önemli bir etkeni olarak görülmektedir. Dilin ne kadar heyecan verici olduğu bebeklerin ilk kelimelerini konuştukları, yavaş yavaş cümleler kurmaya başladıkları ve büyüdükçe bu işte uzmanlaştıkları, kendilerini ifade ettikleri andan beri tanıdıkır. Çocuklar bu durumlarından dolayı övülür, ebeveynler gururludur ve bunu çocuklarına belli ederler. Ancak çoğu ülkede çocukların kendi ana dillerinin arzu edilen dil olmaması çocukları geri plana itilmesinde ana sebeptir.

Daha önce çeşitli ortamlarda dile hakim oldukları için dilsel açıdan kendilerini yeterli hisseden çocuklar daha sonra başka bir dille karşılaştıklarında o dil onlara dominant olarak sunulursa kendilerini yetersiz hissetmektedir ve zamanla çocuklar ailelerinde başka dil kullandığını anlar, kendi ailesinin dilini ve aile kültürünün en azında bir kısmını değersiz bulmaya başlar (Ensslin, 2003,105).

Kinder Welten (2006)'in yaptığı bir araştırmada Almanya'da ana dili almanca olan çocukların kendilerinden farklı bir dil konuşan çocukları değersiz buldukları, diğer çocuklara karşı üstünlük hissi geliştirdikleri ve böyle yaşamlarını sürdürdükleri ortaya çıkmıştır. Bu da dilin kişilik oluşumunda tüm çocukları etkileyen ana etmen olduğu sonucunu doğurmaktadır. Diğer çocukların ise ana dilinin dışındaki birinci dilden dolayı kişilikleri zayıflamaktadır. Onlar dillerinin normlarının ve yeterliliklerinin bu çevrede yeterli olmadığını ve burada yeri olmadığını fark edip kreşlerde silik bir karakter göstermektedirler.

Bunun aksine önyargıya karşı bilinçli çalışan kreşlerde, çocuklar kendi ana dillerinin rahatsız edici ve Almancayı öğrenmeyi engelleyici bir şey olmadığı anlatılır, bilakis dillerine değer verilir ve bu bir çeşitlilik olarak görülür. Eğer onların dillerine özel ilgi uyandırılırsa, kişiliklerin ve ailelerinin değerli olduğu düşüncesi güçlendirilir (Ensslin 2003, 107).

Dil çok çeşitli tarzlarda gündemde tutulabilir. Mesela, çok dilli afişler, çok dilli kimlikli bebekler, hedeflenen etkinlikleri çeşitli dillerde şarkılar, kasetler, kitaplar vs. kullanılarak, düzenlemelerde bir dil değil birçok dilin korunduğunu ve onlara değer verildiğini, bu çeşitli dilleri, buradaki çocukların konuşabildiğini fark ederler (Ensslin 2003, 107).

Dille önyargıyı yıkmak sadece eğitim kurumları içerisinde değil aile katılımıyla da gerçekleşmelidir. Çocukların ana dilini konuşanlar Ebeveynler, hikaye okumak ve anlatmak, oynamak, şarkı söylemek için okul öncesi kurumlarına gelmelidir. Çocuklar böyle bir durumda annelerini kendi dillerinin uzmanıymış gibi algılayıp yaşarlar ve annelerde gruplarla, farklı bir ortamda eğitimcilerle ya da diğer ebeveynlerle karşılaşarak tecrübe edinirler (Ensslin, 2003, 115).

2.9.2. Farklılıklara Saygı Eğitimi ve Kültür

İnsanlara kültürel kimlikleri sorulunca her şeyden önce akla sıklıkla onların milli kültürleri gelir. Bu da, Alman, Türk, Amerikan, İspanyol veya diğer çocukların nasıl oldukları konusunda genel bir bilgiye sahip olması demektir. Bu düşünce tek yönlü ve genelleycidir. Bunu yaparken birey hesaba katılmaz. Elbette bütün Almanlar dakik değildir. Bütün İtalyanlar pizza yapmaz vs. Bir insanın hayata bakışı, normları ve değerleri hayata başladığı ilk ortamı ve ilişki kurduğu ailesidir. Ailelerin birçok farklılık gösteren durumları vardır. Bunlar çocuklarının sayısı, ailedeki eğitimciler, oturduğu mekanın durumu, sosyal yapısı gibi faktörlerdir. Bunların yanında bütün ailelerin kendine ait kuralları, gelenekleri, iletişim şekilleri, değer yargıları vardır. Bütün bu faktörler 'Aile Kültürünü' oluşturur.

Aile kültürü, ulusal kültürle kıyaslanamayacak bir şekilde değer tanımlamaları, günlük yaşam düzenlemeleri, adetleri, düşünceleri, konuştuğu dil ve ilişkilerin korunması

bakımından çok özel bir mozaiktir. Bir çocuğun ilk iletişimde olduğu grubu ailesidir. Daha sonra bu hareket alanını genişleterek başka grupları içine dahil eder. Kreşteki grupları, anasınıfı arkadaşları veya kendinin isteyerek seçtiği spor kulübü gibi devam eder (Wagner, 2006, 19).

Aile kültürü çocuğa vakfedilmiş bir kültürdür. Çocuk bunun üzerinden kendini tanımlar. Çocuklar neyin ‘iyi’ neyin ‘kötü’ olduğunu, neyin kabul gördüğünü, neyin hayret verici olduğunu, neyin küçümsendiğini, ne ile alay edildiğini fark ederler. Buradan çocuklar neyin kendileri ve aileleri için kabul edilebilir olduğu sonucu çıkararak kendi görüşü içine kayıt eder. Çocuğun ailesine ne kadar fazla değer verilir ve saygı duyulursa, çocukta o kadar fazla kendine güvenir ve hayatta pozitif resimler geliştirebilir. Eğer çocuk kreşte ya da anasınıfında güven dolu bağlantılar kurar ve yeni tecrübeler kazanırsa, kendi kökenini güçlendirir ve kanaatlerini kuvvetlendirir. Çocuğun bütün kişilik özelliklerine -buna kendini mutlu hissettiği ailesi- de dahil edilirse, o çocuğun eğitim süreci başarılı şekilde gerçekleştirilmiş olur (Şikcan, 2008,193).

Okul öncesi eğitim kurumlarının farklı kültürdeki çocukların ciddiye alındığı ortamlar haline getirilmesi halinde çocukların da bir gruba aidiyetlerini sağlayarak kendi kişiliklerinde olumlu özellikler kazandırılabilceği vurgulanmıştır. Kinder Welten projesinde aile kültürünü kreşlere taşımanın çeşitli yolları bulunduğunu mekan düzenlemesinin esas alındığı ve ‘Familien Wände’ (Aile Duvarları) ile hayatın içine kazandırıldığını, tüm dünyaya yayılması gerektiğini vurgulanmıştır. Bu duvarlarda çocuklar kendi kendilerine veya aileleri ile yaşamını içeren argümanları sergileyebilirler. Böylece aile üyelerinin resimleri, herkesin göreceği şekilde aile duvarına asabilirler. Zira ailenin dili, aile hikayeleri, ailenin değerleri, adetleri ve de ailenin görevi fotoğraflar aracılığı ile gösterilebilir (Wagner, 2006, 154).

Bu usulle çocukların kişilik gelişim süreçlerine imkan verilir. Çocuklar kreşin duvarlarında kendilerini tekrardan bulurlar. Resimlerinin duvarda durdukça çocukların kreşin bir parçası olduğu düşüncesi kazandırabilir. Bu aidiyet çocuklarda olumlu öz güven ve aitlik duygusunu destekler. Birliktelikler ve farklılıklar üzerine bilgi alış veriş, aile duvarları vesilesi ile bazı çocuklar ve aileleri ile iletişim ortamı meydana getirir. Bu bilgi alış veriş çocukları gerçek tecrübelerle bir araya getirir ve onların aileleri ile bağlarını güçlendirir.

Böylece ben-kimliği ve bir ailenin üyesi olarak grup kimliği güçlendirilir. Farklı kültürleri tanıma imkanı sağlar (Wagner; Hahn; Ensslin, 2006, 154).

2.9.3. Farklılıklara Saygı Eğitimi ve Engellilik

Engellilik (Handicappism), bir kişiye sahip olduğu engel durumu sebebiyle tutum, eylem ya da geleneksel davranışlara ikinci sınıf insan gibi davranmaktır (Derman-Sparks 1989). Çocuklar, cinsiyet ve dış görünüşe ilişkin farkındalıklarını geliştirdikçe engel durumlarını da fark etmeye başlarlar. 2 yaşındaki çocuklar tekerlekli sandalye gibi araçlardan faydalanan insanları daha kolay fark ederler. 2,5 yaşlarına geldiklerinde bu durumdan duydukları rahatsızlıkları ifade etmeye başlarlar ve bu engel durumunun kendilerine de geçebileceğini düşünerek önyargı geliştirirler.

Toplumların geneline bakıldığı zaman engelli olmayan ya da ailesinde veya çevresinde engelli kişi bulunmayan bireylerin, engellilere yönelik önyargıları olduğu görülecektir. Bu sebeple engelli kişilerde çoğunlukla, yok sayılma, görülmezden gelme, acıma ve başka özellikleri dikkate alınmadan sadece engel durumlarının görüldüğü tutum ve davranışlarla karşı karşıya kalırlar.

Bu konuda okul öncesi kurumlarda kaynaştırma eğitimi veren öğretmenler farklılıklara saygı programı için de sağlam adımlar atmaktadırlar. Çünkü eğitimi engelli ve herhangi bir engele sahip olmayan çocuklar için düzenlerken, kendi önyargılarını da gözden geçirirler ve çocuklara engel durumuna bakılmaksızın birbirlerinin farklılıklarına saygı duymayı öğretirler. Aynı şekilde çocuklarla sadece engellilik hakkında konuşmak, çocuğun engelli bir insanla karşılaşınca hissettiği rahatsızlığı ortadan kaldırmayacaktır (KEDV, 2006, 87).

Farklılıklara saygı programında yer alması gereken engelli olma durumuna dayalı ayrımcılık konusunun vermesi gereken temel mesajlar, engelliliğin doğuştan ya da sonradan olabileceği; engelli çocukların ya da yetişkinlerin yasama katılma, eğitim ve gelişme haklarından yararlanmalarına olanak sağlanması gerektiği; engelli insanların da herkes gibi yapabilecekleri ve yapamayacakları şeylerin olduğu ve engelli insanların birçok beceriye sahip olup, birçok işin üstesinden gelebileceğidir (Ekmişoğlu, 2007, 66).

2.9.4. Farklılıklara Saygı Eğitimi ve Cinsel Kimlik

Çocuklarda en erken oluşan farkındalık cinsiyet kavramıdır. Erken çocukluk döneminde çocuklar kendilerini kız ya da erkek yapan şeyin ne olduğundan tam olarak emin olamazlar ve büyüdüklerinde cinsiyetlerinin değişip değişmeyeceğini merak ederler. Çocuklar cinsiyet değişmezliğini en erken 5 – 6 yaşlarında fark ederler. Yine de büyümenin cinsel organlar üzerinde yarattığı değişikliği kavrayamazlar. Bu sebeple bu etkinliklerin cinsel eğitime yönelik etkinliklere paralellik göstermesi daha uygun olacaktır (Williams & Best, 1990, 88).

Yapılan görüşmelerde eğitimciler ve veliler cinsiyete dayalı ayrımcılığın toplum ve aile kültürü ile bağlantılı genel bir sorun olduğu, toplumda yetişkinlerin bu tür davranışlar sergilediğini dile getirmişlerdir. Ailelere kız çocuk ve erkek çocuk sahibi olmanın avantajları ve dezavantajları sorulduğunda beklentilerin genellikle cinsiyetle ilgili olduğu görülmüştür. Örneğin ailelerin çocukları için hayal ettiği meslek erkekler için yöneticilik kızlar içinse öğretmenlik olmuştur. Bu tutumların genellikle kız çocukları ve kadınların haklarının hayata geçirilmesinde engel oluşturduğu vurgulanmıştır. Bu söylenenlerin hepsi dünyada çeşitli düzeylerde var olan erkeğin egemen olduğu bir yapının yansımalarıdır. Önemli olan bu kültürü anlamak ve değiştirmeye çalışmaktır.

Cinsel kimlik gelişiminde biyolojik cinsiyetin yanı sıra toplumsal cinsiyet normları da önemli olmaktadır. Toplumsal cinsiyet normları toplumların geleneklerine bağlı olarak oluşturdukları yargılara, örneğin erkeklerle kadınların nasıl davranmaları ve toplum içerisinde hangi rolü üstlenmeleri gerektiği hakkındaki düşüncelerle oluşur. Toplumda doğum anından itibaren kız ve erkek çocuklara farklı davranılması, örneğin kız bebeklere pembe, erkek bebeklere mavi giysinin seçilmesi kız çocuklara bebek, erkek çocuklara araba hediye edilmesi, kız çocukların güzellikleri erkek çocukların zekasıyla övülmesi, 2,5 yaşına doğru çocukların toplumsal cinsiyete ilişki farklılıkları da fark etmesine yol açar. 4 Yaşına geldiklerinde toplumsal cinsiyet normlarına göre davranış kalıplarından büyük ölçüde etkilenirler ve kız ve erkek çocukların farklı davranması gerektiğini kabul ederler. Bu durum bütün dünyada çocukların davranışlarında da gözlenmektedir.

Farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara cinsel kimlik konusunda kazandırılması beklenen tutumlar şöyledir:

- Bir çocuğu kız ya da erkek yapan Şey çocuğun anatomisidir, sağın uzun ya da kısa olması, giysileri, duygularını dile geğirme biçimi ya da oyun tercihleri değildir.
- Biyolojik farklılıklar çocuğun gelişimlerini ve geleceklerini belirlemek zorunda değildir.
- Toplumsal cinsiyet normları yapaydır ve toplumun kültürüne göre değişebilir (KEDV, 2006, 74-76).

2.10. Alanda Yapılan Çalışmalar

Araştırma problemiyle ilgili kaynakların belirlenmesi amacıyla, öncelikle konuyla ilgili kitaplar incelenmiş, yurt içinde ilgili konuda sadece tek kaynak bulunmuş, yurt dışından ise bazı üniversite kütüphaneleri taranmış, yayınlar süreli olarak istenmiş, eldeki araştırmaya benzer yönleri olan araştırma ve yayınlar süreç boyunca devamlı olarak gözden geçirilmiştir. Bunun sonucunda Şu araştırmalara ulaşılmıştır:

Ramsey (1987), farklılıklara saygı eğitimi programının temellerini ilk olarak Amerika'da 1980'li yıllarda Multicultural Education (Çok Kültürlü Eğitim) yaklaşımı geliştirerek Çok Kültürlü Eğitim'i, 'Teaching and Learning in a Diverse World – Multicultural Education for Young Children' isimli kitabında tanıtmıştır. Bu yaklaşımın ana perspektiflerini; çok kültürlü eğitimin insan kültürünün farklılıklarına dayalı olan birçok boyut ile çevrelendiği, bu boyuta ırk, meslek, sosyal-ekonomik statü, yaşı, cinsiyet, cinsel tercih ve çeşitli fiziksel özellikleri ve ihtiyaçların da dahil olması, aynı yerlerde yaşayan bütün çocukları kapsaması, uygulandığı ülkede yaşayan bütün insanların tutumları ve inançlarından hareket ederek, dünya üzerindeki bütün insanların tutum ve inançlarına doğru yol alması oluşturmaktadır. Bu perspektifin sınıf içi uygulamalara dönüştürülmesindeki ana amaç, çocuğun yaşadığı toplumdaki kültürel değerleri ve genel tutumları objektif olarak ayrımcılık yanlısı davranışlardan arındırılarak öğrenmesini sağlamaktır. Bir grupta çok az bir ayrımcılık davranışı olsa bile, Çok Kültürlü Eğitim çocukların özellikle erken çocukluk döneminde birbirinden farklı ve birçok kültürel uygulamalar ile karşı karşıya kaldığını ortaya koyar.

Derman Sparks (1989), Amerika’da ilk defa önyargı ve ayrımcılık temalarını temeline alan Anti-Bias Curriculum (Önyargı Karsıtı Müfredat) geliştirmiş ve ABC Task Force ile işbirliği yapılarak geliştirilen bu çalışma kitap haline getirilip basılmıştır. Derman Sparks yayınlanan bu ilk kitapta anti-bias programının önemi, anti-bias programı uygulanan bir sınıfta çevre düzenlemesi, ırksal farklılık ve benzerlikler, engelli olma, cinsel kimlik, kültürel farklılık ve benzerlikler, ayrımcılık davranışlarına karşı mücadele, küçük çocuklarla aktif bir şekilde çalışma, ailelerle çalışma ve kendi kendini eğitime başlıkları altında program açıklanmıştır. Kitapta doğrudan etkinlik örnekleri verilmemiş olup, konu ile ilgili kişilere nasıl etkinlikler geliştirebilecekleri konusunda genel fikirler verilmeye çalışılmış ve rehberlik yapılması hedeflenmiştir. Temel amaç, çocukların ayrımcılık fikirlerinden uzak olumlu öz kavramlar geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Bu amaca bağlı kalarak müfredatın temel noktasını farklılıkların iyi, ayrımcılık yanlısı fikir ve davranışların iyi olmadığı ve farklılıklara saygı ile farklılıklara karşı adaletsiz bir tutum arasına kalın bir çizgi çekilmesi düşüncesi oluşturmaktadır.

Rosenzweig (1998)’in okul öncesi dönemde sosyal biliş gelişimi üzerine çok kültürlü / anti-önyargı programın etkisi adındaki çalışması Amerika’da yayınlanmamış doktora tezidir. Rosenzweig bu çalışmada anti ayrımcılık eğitim programının temellerinin, eleştirel eğitim teorisi ve sosyal biliş teorisine dayandığını savunarak, Sosyal biliş teorisinin çocukların kendi kimliklerine, diğer insanlarınkine, sosyal ve ahlaki ilişkilere yönelik bilgileri nasıl yapılandırdıklarıyla ilgili çalıştığını, eleştirel eğitim teorisinin, informal eğitimde ya da kasıtlı yapılmasa da formal eğitimde cinsiyet, etnik, sosyo-ekonomik sınıf ve fiziksel veya mental yetersizlikler gibi sosyal eşitsizliklerin belirginleştirilmesini eleştirmek olduğunu belirtmiştir. Örneğin, Amerikan Eğitim Sisteminin “Sosyal denge tekeri” anlayışını getirmeye çalıştığını ancak, programların, öğretmenlerin ve okul yönetimlerinin kasıtlı olmadan çocukları belli sosyal sınıfların içine hapsedtiklerini ve cinsiyete dayalı ayrımcılık yaptıklarını bazı örneklerle ortaya koymuştur.

Eleştirel yaklaşımda, süre gelen eğitim programlarının dil, anlam, davranış stilleri, düşünce ve değerler açısından egemen sınıfa yönelik olduğunu dolayısıyla azınlık kültüründen gelen çocukların konuşma, davranış, tutum ve değerler açısından

dezavantajlı olduklarını vurgulamaktadır. Rosenzweig önyargı programının sosyal biliş anlayışını zaman içinde değiştirebileceğini belirtmiştir.

Kinder Welten (2000) ‘Louisse Derman Sparks Ön Yargı Karşıtı Programı’ müfredatının hedeflerini geliştirme amaçlı bir proje düzenmiştir. Proje çalışmasının ağırlıklı noktasını eğitimcilerle ve yöneticilerle çalışma oluşturmuştur. ‘Geliştirme Atölyesi’ olarak adlandırılan yerde ön yargı karşıtı çalışma hedeflenen kreşlerde uygulanmıştır. Bu projenin içinde Berlin Kreuzberg’deki dört kreş, onun yetmiş eğitimcisi ve yöneticileri, altı yüzün üzerinde çocuk ve onların ailelerinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu proje çalışmasının sonucu uygulanabilir bir konsepti, ön yargı karşıtı eğitim ve öğretimin, durumlardan sentez oluşturmayı tanımak olmuştur. Bu konsept sonucunda da 2003 yılında kreşlerdeki eğitimciler ve yöneticilerin eğitilmesi için ‘Erkek Manita, İki Hörgüçlü Deve, İnatçı Keçi’ başlığı altında makaleler yayımlanmıştır.

Kinder Welten (2004)’in yaptığı diğere bir projede ayrımcılığa karşı eğitimle ilgili tecrübelerin Almanya’nın her yerine yayılması adınadır. Bu çalışma Almanya’nın Tübingen, Baden-Württemberg ve Nieder Sachsen eyaletlerindeki 32 kreşte yapılmıştır. Geliştirilen eğitim programları proje safhasında denenmiş ve daha da geliştirilmiştir. Bu projenin bunların dışında diğere amacı da ön yargı karşıtı eğitim ve öğretimin ağını kurmaktadır. Projenin sonucunda ön yargı karşıtı kalite geliştirme ve eğitsel kaliteyi içerdiği kadar eğitim kurumlarındaki yapısal kaliteyi de içine alıp almadığına bakılmıştır. Buradaki hedef yapılar üzerindeki etkiyi alarak çalışmalardaki hangi değişikliklerin kendiliğinden geliştiği ve nasıl desteklenebilirliğini içermektedir. Sonuç olarak 2008 yılında önyargısız bir eğitimin çocuklara öğretilbildiği, ailenin, eğitimcilerin ve eğitim kurumlarının bu eğitimi desteklemesiyle daha iyi bir gelecek kurulacağı belirlenmiştir.

Kinder Welten (2007) ’in son projesi ise Almanya’da birçok kurumun katılımı ile daha geniş alana yayılmıştır ve proje hala devam etmektedir.

Bu projede ön yargı karşıtı eğitim ve öğretim konusunda eğitimcilerin geliştirilmesi için çalışılmaktadır. Ön yargı karşıtı çalışma proje kapsamında bütünleştirilmiştir. Aynı

zamanda ‘Yerel Uzmanlık Noktaları’ oluşturulmuştur. Bu noktalar 4-5 kreş, bir ilköğretim okulu ve en azından bir yüksek eğitim okulundan oluşmuştur. Uzmanlık noktalarının karşılıklı çalışmaları desteklemek ve birlikte daha iyisini geliştirmek amacı vardır. Son olarak ön yargı karşıtı fikirlerin okullarda ne anlam içerdiği ve nasıl çalışabileceği sorusu üzerinde çalışılmaktadır ve proje 2011 yılında da devam etmektedir.

KEDV (2004)’in gerçekleştirdiği “Erken Çocuklukta Kültürel Çeşitliliğe Saygı” projesi, bu alanda ülkemizde yapılan ilk çalışmadır. KEDV tarafından Aralık 2004 – Mart 2006 tarihleri arasında Avrupa Birliği desteğiyle “Erken Çocuklukta Kültürel Çeşitliliğe Saygı” projesini yürüttüğü proje kapsamında “farklılıklara saygılı / ayrımcılığa karşı” eğitim yaklaşımını hayata geçirmek üzere, teorik bir çerçeve oluşturulmuş, çocuklar ve yetişkinler için eğitim programları geliştirilmiştir. Ülkemizde bu alanda çalışan akademisyenler ve M.E.B. Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü ve bağlı anaokulları ile işbirliği yapılmıştır. Ek olarak, erken çocukluk döneminde ayrımcılığa karşı eğitim alanındaki yurt dışı deneyimlerden ve kuramsal çalışmalardan yararlanılmıştır. Eğitim programı geliştirme süreci içinde, İstanbul ve Mardin’de toplam 12 erken çocukluk eğitim kurumundan öğretmenler, çocuklar ve anneleriyle birlikte çalışılmıştır. Bu kurumlar KEDV desteğiyle anneler tarafından yönetilen Mahalle Yuvaları ve Oyun Odaları, MEB’e bağlı anaokulları ve özel anaokulları arasından seçilmiştir. Süreç, temel ayrımcılık alanlarının tespitiyle başlatılmış ve bir taslak program geliştirilmiştir. Bu taslak program, proje katılımcısı yuva ve hazırlık sınıflarından yaklaşık 600 aile, eğitici ve çocuk ile yakın işbirliği içinde çalışılarak uygulanmıştır. Uygulama sürecinde geliştirilen yeni materyaller de eklenerek, yine tüm çalışmayı gerçekleştiren ve takip eden uzmanların da ortak çabaları ile son halini almıştır. KEDV Yayınları tarafından fotoğraf ve video görüntüleri ile destekli bir el kitabı olarak basılmıştır. “Erken Çocuklukta Farklılıklara Saygı Eğitimi El Kitabı” adıyla yayınlanan bu kaynak, programı tamamı ile içermektedir.

Vakfın amacı, erken çocukluk eğitimi kurumlarında çalışan eğitimcilerin ve annelerin, farklılıklar konusunda duyarlık geliştirmesine ve çocukların doğrudan/dolaylı olarak tecrübe ettikleri ayrımcı uygulamalar ile baş etmesine katkıda bulunmaktır.

Ekmişoğlu (2007) ‘Erken Çocukluk Döneminde Farklılıklara Saygı Kavramı Hakkında Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi ve Farklılıklara Saygı Ölçeği’nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması’ adlı araştırmasında farklılıklara saygı kavramı hakkında okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek ve belirlenen görüşlere dayalı olarak “Farklılıklara Saygı Ölçeği” geliştirmiştir. Bunun için, 2006-2007 eğitim-öğretim yılı güz-bahar dönemi içerisinde İstanbul ili, Beşiktaş, Şisli, Bakırköy, Kadıköy ve Ümraniye ilçelerinde bulunan M.E.B’na bağlı okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır ve okul öncesi öğrencileri ile “Farklılıklara Saygı Ölçeği”nin geçerlik ve güvenirlik çalışması tamamlanmıştır.

Sonuç olarak öğrencilerin farklılıklar kavramı konusunda yeterince bilgi ve yaşantıya sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum farklılıklara saygı kavramının, ülkemizde uygulanan okul öncesi eğitim programına yeni dahil edilmesi ve öğretmenlerin bu konuda henüz gerekli yeterliliğe ulaşmaması ile açıklanabilir.

Gramelt (2010)’in ‘Ön Yargı Karşıtı Uyarlama Çalışması’ adındaki araştırması Amerika’da geliştirilen pedagojik bir projedir. Daha sonraları Almanya’da çok kültürlülük ve ayrımcılık karşıtı çalışma projesi olarak uyarlanmıştır. Var olan araştırmada tamamen önyargı karşıtı esaslara göre ve teorik söylemlerin gerçekleştirilmesi yönünde araştırmalar yapılmıştır. Yapılan bu araştırma uzman röportajlarının değerlendirmesine dayanmaktadır. Uzman olarak kastedilen ön yargı karşıtı çalışma yapan eğitimcilerdir Bu çalışmada uzman röportajlarının değerlendirmesi yanında, yayımlanan dokümanların incelenmesi, sunum ve toplantılar, materyallerin toplanması ve film dokümanları, ön yargı karşıtı çalışma çerçevesinde sistematik olarak ortaya konarak, teorik tezlere bağlı kalarak eğitim bilimleri içinde araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda ön yargı karşıtı çalışmanın bilinçli olmayı gerektirdiği vurgulanmıştır. Öğretim kurumlarındaki eğitimcilerin profesyonelleşmesi gerekliliği belirtilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, verilerin dökümü ve verilerin çözümlenmesi yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı oldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana çıkaran bir yaklaşımdır (Taylor, 2005, 91). Bu da toplanan veriler doğrultusunda esnek olmayı, tümevarım yoluyla araştırmanın desenini oluşturmayı gerektirir. Araştırma için veri edinme aşamasında ve değerlendirme aşamasında deneysel bir yaklaşım kullanılmamış, anket yöntemi seçilmemiş, sorulara cevap aranırken görüşmelerden faydalanılmıştır. Araştırma, benimsenen yaklaşım bakımından yorumlayıcıdır. Yorumlayıcı yaklaşımın özelliği, insanların olguları yaşadığı biçimiyle açıklamayı tercih etmesidir. Bu yaklaşımın temelinde insan davranışını anlamak ve yorumlamak olduğundan, yorumda tamamen objektif olunamayacağı da kabul edilir. Araştırmacı bu yöntemde “ne, nasıl” sorusuna cevap arar ve olgunun gerçekleştiği ortam ve çevreyi göz önünde bulundurur (Hanson, 1995, 6)

Son olarak, araştırma amacı bakımından yorumlayıcı bir araştırma türüdür. ‘Ne oluyor?’ sorusuna cevap aramak ve okulöncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırmanın öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmek için yorumlayıcı bir araştırma süreci işletilmiştir.

Bu çalışmada görüşmeye dayalı niteliksel çalışma yapılmış, verilerin çözümlenmesinde ise içerik analizi uygulanmıştır.

3.1.1. Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanması, niteliksel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmelerle gerçekleşmiştir. Araştırmada verileri toplamak amacıyla görüşme formları oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak ‘Farklılıklara Saygı Eğitimi Öğretmen Görüşme Formu (Ek:1)’ nun hazırlanmasından önce bu konuda yapılan uygulamalar incelenmiş formda yer alabilecek olası görüşme soruları oluşturulmuştur.

Veri toplama aracı taslak haline getirildikten sonra, Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarına aynı zamanda okulöncesi eğitimi veren öğretmenlerin görüşlerine sunulmuştur. Alınan görüş ve öneriler doğrultusunda görüşme formları değiştirilip geliştirilmiştir. Veri toplamak amacıyla görüşme formlarının yanı sıra bir ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kayıtlarındaki görüşmelerin yazıya dökümü yapılarak görüşme metinleri (Ek:2) halinde dosyalanmıştır.

3.1.1.1. Görüşme İlkeleri

Uygulamaya hazır hale gelen görüşme formlarının uygulanması için ilgili birimlerden gerekli izinler alınmıştır (Ek:3). Görüşme formunun uygulanacağı okulların bazılarında araştırmacı tarafından gidilerek bazıları da telefonla bilgilendirilerek, okul yöneticileriyle görüşülmüş ve görüşme formlarının uygulanabilmesi için yöneticilerden izin alınmıştır. Araştırmada katılımcılara karşı sorumluluk ilkesine uygun olarak, araştırma öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, nasıl yürütüleceği, nasıl yayımlanacağı ve araştırmanın sonuçlarının nasıl kullanılacağı ile bu sonuçların onları nasıl etkileyeceği hakkında bilgi verilmiştir.

Yapılan açıklamaların ardından, katılımcıların araştırma için gönüllü olup olmayacağı kararını araştırmacı katılımcıların kendisine bırakmıştır. Araştırma amacıyla görüşmelerin yapılmasında katılımcıların gönüllülük esasları dikkate alınmıştır.

Yapılan görüşmeler esnasında, daha önceden katılımcıların kendi isimlerini kesinlikle kullanmama kararı alınmış ve uygulanmıştır. Araştırma sırasında gerekli durumlarda, öğretmenlerin tercihen kendileri için belirledikleri kod isimlerin kullanılmasına dikkat edilmiştir.

Görüşme soruları bir sıraya konulmuş, görüşme sorularının aynı sırayla öğretmenlere sorulması planlanmıştır. Görüşme sırasında soruların cevaplandırılması esnasında, anlaşılmaması durumunda ya da yeterli yanıt alınamaması durumunda, araştırmacıyı yönlendirmeden sondaj soruları kullanılmıştır. Ayrıca soruların cevaplandırılması esnasında, sorulan soruyla birlikte bir başka sorunun cevabının verilmiş olduğu durumlarda ise, o sorunun tekrar sorulmamasına dikkat edilmiştir

Araştırmacı görüşmelere başlamadan önce ‘Öğretmen Görüşme Sözleşmesi’ (Ek:4) adlı formu öğretmenlere okumuş, bu sözleşmede kendisi ve araştırma hakkında bilgi vermiştir. Gizliliğin ve gönüllülüğün esas olduğunu net bir dille ifade etmiştir. Araştırmacı görüşme tarihinin öğretmenler için uygun bir zamanda yapılması için sözleşmeye, öğretmenlerin görüşme tarihini ve saatini yazıp imzalamalarını istemiştir. Ayrıca araştırmacı araştırmanın kayıt cihazına kayıt edilecek görüşmeler yoluyla gerçekleştirileceğini, ancak bilgilerin gizli kalacağına dair açıklama yapmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın örneklemini, 2010–2011 eğitim-öğretim yılında Kayseri ili merkezi sınırları içinde yer alan; Ahmet Hilmi Güçlü Anaokulu, Ferruha Büyükgöncü Anaokulu, Süleyman Tarman İlköğretim Okulu, Sümer İlköğretim Okulu, Kocasınan Kız Meslek Lisesi (Uygulama Anasınıfı), ODTÜ Kayseri Koleji Anaokulu, TED Kayseri Koleji Anaokulu’ndaki on öğretmen oluşturmaktadır. On öğretmen seçilmesindeki amaç daha derinlemesine bilgi almak ve konuyu ayrıntılı incelemek adına yeterli olabileceği düşüncesidir.

3.2.1. Araştırmanın Yapıldığı Okullar

Bu çalışma resmi / bağımsız anaokulları, ilköğretim bünyesindeki anasınıfları ve kız meslek lisesi bünyesindeki anasınıfları olmak üzere okul öncesi eğitim veren kurumlarda yapılmıştır. Araştırmacı öncelikle araştırmada kullanılacak olan veri toplama araçlarının uygulanabilmesi amacıyla Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğü’nden izin yazısı almıştır.

Araştırmaya dâhil edilmek istenen okullar belirlendikten sonra, bu okullar araştırmacı tarafından telefonla aranarak, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmanın yürütülebilmesi için öncelikle okul müdürlerinden yüz yüze ya da telefonda izin alınmıştır.

Araştırmaya katılan okullar sosyo-ekonomik bakımdan birbirine yakın olmakla birlikte, bağımsız anaokullarının fiziki şartlarının ilköğretim bünyesindeki anasınıflarına nazaran daha iyi olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan okulların hepsi Kayseri ili merkez ilçelerinde bulunmaktadır. Araştırmaya katılan bu okulların içinde iki tane resmi anaokulu, iki tane bağımsız anaokulu, iki tane ilköğretim bünyesinde anasınıfı ve bir tane kız meslek lisesi bünyesindeki uygulama anasınıfı bulunmaktadır. Anaokulları hem yarım gün (sabahçı-öğleci) hem de tam gün, anasınıfları ise sadece yarım gün (sabahçı-öğleci) eğitim yapmaktadır.

3.2.2. Araştırmaya Katılacak Öğretmenlerin Belirlenmesi

Araştırmada, nitel araştırma modelinde yer alan, “Amaçlı Örneklem Yöntemleri”nden biri olan “Maksimum çeşitlilik örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Bu anlamda amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2008,107-108).

Maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile görel olarak küçük bir grup oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır.

Maksimum çeşitliliğe dayalı bir örnekleme oluşturmada amaç, genelleme yapmak için bu çeşitliliği sağlamak değildir, tersine çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008,108-109).

Görüşülecek okul öncesi öğretmenlerinin belirlenmesinde maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminden hareketle öğretmenlerin bir takım özellikleri göz önüne alınmıştır. Bu amaçla görüşme yapılacak okul öncesi öğretmenlerinin;

- Farklı okul türlerinde görev yapıyor olmalarına (Resmi / Bağımsız Anaokulu, İlköğretim Bünyesinde Anasınıfı, Kız Meslek Lisesi Bünyesinde Anasınıfı),
- Farklı cinsiyetlere sahip olmalarına,
- Farklı yaşlara sahip olmalarına,
- Farklı eğitim durumuna sahip olmalarına,
- Farklı hizmet yılına sahip olmalarına dikkat edilmiştir.

Görüşmeler için okul müdürlerinden izin alındıktan sonra okul müdürleri araştırmacıyı okullarına davet etmiş ve öğretmenlerle ön görüşmeler için uygun olan zamanları belirtmişlerdir. Okul müdürlerinden alınan bilgiye göre, bir kısım anasınıfı öğretmenlerinin kahvaltılık saatleri olan 9.00 - 9.30, 14.30 - 15.00 saatleri arasında, diğer anaokulu öğretmenlerinin ise ders saatleri bittiğinde yani 12.00 ya da 17.00 saatlerinden sonra ön görüşme için uygun olacakları belirlenmiştir.

Araştırmacı okul müdürlerinin ön görüşme için uygun gördükleri zamanlarda okullara giderek, araştırmaya katılacak öğretmenlere araştırmanın amacı ve nasıl yürütüleceği hakkında bilgiler vermiştir. Yapılan ön görüşmelerin ardından görüşülen 10 öğretmenin hepsi araştırmaya katılmak istediklerini belirterek randevu tarihlerini sözleşmelere yazmışlardır, sözleşmeleri okuyup imzalamışlardır.

3.2.3. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Araştırmanın sonuna kadar araştırmaya katılmayı kabul eden 10 öğretmenin hepsi, tüm çalışma boyunca eksiksiz katılım sağlamışlardır.

Araştırmanın katılımcıları iki tane resmi anaokulu, iki tane bağımsız anaokulu, iki tane ilköğretim bünyesinde anasınıfı ve bir tane kız meslek lisesi bünyesindeki uygulama anasınıfı bünyesindeki 10 okul öncesi öğretmenidir. Görüşmeye katılmayı kabul eden öğretmenlerden alınan bilgiler doğrultusunda, Tablo 1’de öğretmenlerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmaya katılmayı kabul eden 10 retmenle görüşme yürütülmüştür. Katılımcılar ilköğretim okullarının anasınıflarında, kız meslek liselerinin uygulama anasınıflarında ya da resmi/özel ana okullarda görev yapan okulöncesi öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kod İsim	Yaş	Mezun Olunan Üniversite	Mezun Olunan Bölüm	Görev Yeri	Hizmet Yılı
Gülsüm	25	Kocatepe Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği(Lisans)	Ahmet Hilmi Güçlü Anaokulu	3
		Erciyes Üniversitesi	Eğitim Yön. Ve Den. (Yüksek Lisans)		
Fatma	23	Marmara Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği	Kayseri TED Koleji	3
Durdu	34	Gazi Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği(Lisans)	Kayseri TED Koleji	12
		Gazi Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği (Yüksek Lisans)		
Gülhan	29	Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi	Anaokulu Öğretmenliği	Kayseri ODTÜ Koleji Anasınıfı	2
Cihan	32	Süleyman Demirel Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği	Haşcelik Anaokulu	9
Fatma E.	35	Gazi Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği	Kız Meslek Lisesi Uygulama Anasınıfı	14
Elif	29	Selçuk Üniversitesi	Okul öncesi Öğretmenliği	Sümer İlköğretim Okulu	9
M. Akif	23	Giresun Üniversitesi	Okul öncesi Öğretmenliği	Süleyman Tarman İlköğretim Okulu	1
Cemile	38	Gazi Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği	Ferruha Büyükgöncü Anaokulu	15
Zerrin	41	Gazi Üniversitesi	Okul Öncesi Öğretmenliği	Kayseri Kız Meslek Lisesi Uygulama Anasınıfı	20

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların Anadolu Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Erciyes üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi mezunu oldukları görülmektedir.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre 8 tanesi bayan (%80) ve 2 tanesi erkek (%20) öğretmenlerden oluşmaktadır.

Mezun olunan bölüm dağılımları incelendiğinde öğretmenlerin 8 tanesi (%80) okul öncesi öğretmenliği, 1 tanesi (%10) çocuk gelişimi ve eğitimi, 1 tanesi de (%10) açık öğretim fakültesi anaokulu öğretmenliği mezunu olan kişilerdir. Ayrıca lisans mezunu öğretmenlerden 2 tanesinin (%20) yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin mesleki deneyimleri açısından tablo 1 incelendiğinde; öğretmenlerden dördünün (%40) 5 yıldan az, ikisinin (%20) 5-10 yıl arası ve dört tanesinin (%40) ise 10 yıldan fazla deneyime sahip olduğu ve ortalama mesleki deneyimin 8,8 yıl olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin çalıştığı okul türlerine bakıldığında ise; öğretmenlerin 3 tanesi (%30) resmi anaokullarında, 3 tanesi (%30) bağımsız anaokullarında, 2 tanesi (%20) kız meslek lisesi bünyesindeki uygulama anasınıflarında, 2 tanesi de (%20) ilköğretim okulları bünyesindeki anasınıflarında çalıştığı görülmektedir.

Ayrıca tablo 1’de yer almamasına rağmen yapılan görüşmeler sonucunda, araştırmaya katılan on öğretmenin 4 tanesinin (%40) tam gün (08.00–17.00), 2 tanesinin (%20) sabahçı (07.30-12.30), 4 tanesinin ise öğleci olarak (13.00–18.00) çalıştıkları belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Veriler 11 Ekim 2010 - 20 Kasım 2010 tarihleri arasında elde edilmiştir. Görüşmeler katılımcıların belirledikleri, onlar için uygun olan zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla ilk görüşmeler yapıldıktan sonra, gerekli görüldüğü için ikinci hatta üçüncü görüşmeler de yapılmıştır. Tablo 2 ‘de görüşme takvimi yer almaktadır.

Tablo 2. Görüşme Takvimi

Kod İsim	1. Görüşme Tarihi	2.Görüşme Tarihi	3. Görüşme Tarihi
1.Gülsüm	11/10/2010	02/11/2010	-
2.Zerrin	14/10/2010	19/10/2010	-
3.M. Akif	19/10/2010	15/11/2010	20/11/2010
4.Fatma E.	20/10/2010	-	-
5.Cemile	22/10/2010	15/11/2010	-
6.Elif	23/10/2010	02/11/2010	20/11/2010
7.Gülhan	26/10/2010	18/11/2010	-
8.Durdu	28/10/2010	-	-
9.Cihan	29/10/2010	16/11/2010	-
10.Fatma	01/11/2010	-	-

Tablo 2. incelendiğinde, her öğretmen için kod ismi ile birinci, ikinci ve üçüncü görüşme tarihlerinin olduğu görülmektedir. Birinci, ikinci ve üçüncü görüşmeler arasındaki boşlukta araştırmacı, önceki görüşmelerin dökümünü yaparak eksik bulduğu ve gerekli gördüğü soruları tekrar sormak için ikinci görüşmeleri hatta üçüncü görüşmeleri planlamıştır. İlk görüşmelerin tümünde bütün öğretmenler için ses kayıt cihazı kullanılırken, ikinci, üçüncü görüşmelerde bazı öğretmenler görüşme için; elektronik posta yolunu, bazı öğretmenler telefonda konuşmayı, bazıları ise yüz yüze görüşmeyi tercih etmişlerdir.

3.3.1. Görüşmeler

Yapılan görüşmeler öncesinde yapılan ön görüşmelerde hem okul müdürleri hem de öğretmenler araştırmaya katılmada istekli olmuşlardır. Görüşmeler öncesinde izin belgesi okul idarelerine ve öğretmenlere gösterilmiş, araştırmaya katılan öğretmenlerin imzaladıkları sözleşmelerde yer alan randevu tarihlerine uyularak görüşmeler yapılmıştır.

Aynı okulda görev yapan öğretmenler randevu tarihini belirlerken diğer öğretmenlerin hangi günü belirlediklerine dikkat etmişler ve araştırmacıya kolaylık olmasını istediklerini belirterek arka arkaya randevu vermişlerdir.

Sözleşmelerdeki randevu zamanları incelendiğinde öğretmenlerin çocukların kahvaltı saatlerine ve dinlenme saatlerine dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Yapılan birinci görüşmelerin 2 tanesi (% 20) sınıf dışındaki veli bekleme salonunda, 2 tanesi (% 20) sınıfta, 6 tanesi (% 60) ise mutfakta gerçekleştirilmiştir. Yapılan birinci görüşmelerde araştırmacı, öğretmenlere gerek duyulduğunda ikinci görüşmenin hatta üçüncü görüşmenin de yapılabileceğini belirtmiştir. Nitekim gerekli yerlerde araştırmacı ikinci ve üçüncü görüşmeyi gerçekleştirmiştir. İkinci ve üçüncü görüşmelerde ise öğretmenler elektronik posta yolunu, telefonda konuşmayı ya da yüz yüze görüşmeyi tercih etmişlerdir.

Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve randevu tarihlerine sadık kalarak tamamlanmıştır. Araştırmacı görüşmeler öncesinde öğretmenlere araştırmanın amacı ve kapsamını anlatmış, görüşmeleri ses kayıt cihazına kaydettiğinden daha sonra katılımcının değiştirmek ya da silmek istediği bölümleri birlikte dinleyip silbileceğini söylemiştir. Ayrıca bu kayıtların sadece araştırmacı ve birkaç öğretim elemanını tarafından dinleneceği yani gizli olacağı bir kez daha ifade edilmiştir.

Görüşmeler esnasında öğretmenlere 12 soru sorulmuştur. Bu sorulardan ilki öğretmenlerin demografik bilgilerini öğrenme, geri kalanlar ise araştırma hakkında bilgi alma amacıyla sorulmuştur. Görüşme soruları belirlenen sıra ile sorulmuş, soruların cevaplandırılması esnasında katılımcı, sorulan soruyla birlikte başka bir sorunun cevabını da tam olarak verdiği durumlarda, katılımcının sıkılmaması açısından o soru tekrar sorulmamış ve diğer soruya geçilmiştir. Her görüşme yaklaşık olarak 20 ile 40 dakika arasında sürmüştür, ikinci ve üçüncü görüşmeye göre bu süre uzamıştır.

3.4. Verilerin Dökümü

Katılımcılarla ilk görüşmeler tamamlandıktan sonra, ses kayıtlarının yazıya dökümü işlemi yapılmıştır. Kayıt dökümlerinden sonra her katılımcının görüşmesi araştırmacı tarafından incelenmiş ve eksik bulunan ya da anlaşılamayan sorular not edilerek ikinci görüşmelerde bu sorulara yer verilmiştir. İkinci görüşme yapıldıktan sonra yine

anlaşılamayan konular varsa altı çizilmiş ve üçüncü görüşmede açıklığa kavuşturulmuştur.

Kayıtların dökümünde tüm konuşmalar olduğu gibi, hiç düzeltilme yapılmadan ve sıraya uygun olarak kağıda aktarılmıştır. Dökümlerden birinin örneği ise çalışmanın sonunda örnek amaçlı eklenmiştir (Ek: 2).

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi kapsamında verilerin kodlanarak kategorileştirilmesi, temaların bulunması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması, bulguların yorumlanması aşamaları birbirini izlemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 228–238).

3.5.1. Kodların Oluşturulması

Bu araştırmada kodlamayı yaparken verilerden çıkarılan kavramlara göre ve araştırma soruları dikkate alınarak yapılan kodlama tercih edilmiştir. Daha sonra, ulaşılan veriler defalarca okunmuş ve böylelikle araştırmanın amacı çerçevesinde önemli olan boyutlar saptanmaya çalışılmıştır. Yani, verilerden hareketle tema ve kategoriler oluşturulmuştur. Bu aşamada, bilgiler orijinal formu ve anlamı bozulmadan kategoriler altına yerleştirilmiştir. Örneğin öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan saygı, empati, yardım kodları oluşturulmuş ve bu kodlar engellilere karşı tutumlar kategorisi altında birleştirilmiştir. Bununla birlikte birçok kategori farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kazandırmayı hedeflediği tutumlar teması altında yer almıştır (Tablo 5). Bu şekilde oluşturulan kod listesi, tüm verilerin işlenmesi için kavramsal bir yapı teşkil etmiştir. Bununla birlikte, ortaya çıkan kodların benzerlik ve farklılıkları saptanmış ve birbiriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek tematik (kategorisel) kodlama yapılmıştır. Bu şekilde, en genel düzeydeki temalar ve bu temalar altında alt temalar ortaya çıkarılmış ve bu alt temalar altında da kodlar organize edilmiştir.

3.5.2. Kategorilerin Oluşturulması

Kategori, elde edilen kavramların incelenmesi sonucunda birbirleriyle belirli temalar altında sınıflandırılmasıdır. Kavramların incelenmesi sonucunda birbirleriyle olan ilişkileri ortaya çıkarılır ve bu ilişkiler daha üst düzey bir tema ile açıklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 228). Araştırmacı tarafından analiz işlemi başlangıcında tüm verilerin bir bütün olarak görülmesi amacıyla görüşme metinleri çok kez okunmuş ve okuma sırasında kategoriler çıkarılarak bir liste oluşturulmuştur.

Kategorilerin oluşması esnasında sorulan görüşme soruları ve sorulara verilen cevaplar göz önünde bulundurulmuş ve bunlara uygun kategoriler belirlenmiş ve belirlenen kategoriler kodlanmıştır. Örneğin, “Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklerin amaçları ve kazanımları hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar için, farklılıklara saygı eğitiminin çocuğa kazandırdıkları ve farklılıklara saygı eğitiminin, okul öncesi eğitim programına kazandırdıkları şeklinde kategorileri oluşturulmuştur.

3.5.3. Temaların Oluşturulması

Araştırmacı tarafından tespit edilen kodlar kullanılarak verileri genel çerçevede açıklayan ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temaların bulunması gereklidir (Şencan, 2005, 17). Temaların bulunması sürecinde kodlar benzer yönleri dikkate alınarak bir araya getirilip, bir anlamda tematik kodlama işlemi gerçekleştirilmektedir. Araştırmacı öğretmenlerin görüşme sırasında kullandıkları ifadelerle, verilerde yer alan bilgilere dayanarak temalar oluşturmuştur.

Temalar oluşturulurken öncelikle kodlama dosyalarındaki verileri okumuş daha sonra bir başlık altında toplanabilecek verilere başlık verilmiş ve bu başlıklara uygun öğretmen konuşmalarından alıntılar yapılarak veriler düzenlemiştir. Bu işlem sonucunda elde edilen başlıklar araştırmanın temalarını, alt başlıklar ise alt temalarını oluşturmuştur.

3.5.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel bir araştırmada geçerlik ve güvenilirlik kullanılan iki ölçüttür. Araştırmada geçerliği sağlamak için, verilerin toplanması ve verilerin kendi içinde anlamlı ve tutarlı olup olmadığının gözden geçirilmesi, doğrudan alıntılara yer verilmesi ile kodlama sürecinde araştırmacı tarafından yapılan kodlamaların verilere uygunluğu bir uzman tarafından incelenmiştir. Güvenirlik ise nitel araştırmalarda araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliğinin göstergesidir. Güvenirlikte dış güvenilirlik ve iç güvenilirlik olmak üzere iki şekilde test edilir. Dış güvenilirlik, aynı kodlayıcının aynı metni değişik zamanlarda aynı şekilde kodlamasını, iç güvenilirlik ise farklı kodlayıcıların aynı metni aynı şekilde kodlamasını ifade eder (Bilgin, 2006, 16).

Araştırmada görüşmelerden rastgele seçilmiş üç öğretmenin ses kayıtları, gerek araştırmacı gerekse diğer bir uzman tarafından birbirlerinden bağımsız bir şekilde incelenmiş ve kendi görüşlerine göre, çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırmada öğretmen görüşlerine ait tema ve kategorileştirilmiş kodlar belirlemişlerdir. Daha sonra yapılan dökümler sonucu oluşturulan tema ve kategorilerin listesi düzenlenmiştir.

Aşağıda tablo 3'te ise tüm tema ve kategorileştirilmiş kodların tabloladıştırılması zor olacağından, örnek olarak rastgele seçilen üç görüşme sorusunun karşıladıştırılması yer almaktadır. İki liste arasında yaklaşık %90 oranında dikkate değer bir uyum düzeyi bulunmuştur. Tablo 3'te araştırmacı ve uzman arasındaki müzakereler sonucunda 33 terimin listelenerek standartladıştırılması gerçekleştirilmiş ve bu terimler aşağıdaki gösterilmiştir. Tabloda araştırmacı ile uzman tarafından bulunan farklı temalar italik olarak belirtilmiştir. Tüm görüşme soruları için ise uzman tarafından bulunan temalar ve alt temalarla araştırmacının bulduğu temalar karşıladıştırılmış, görüş birliği olan temalar aynen bırakılmış, görüş ayrılığı olan temalar ise üzerinde tartışılıp uzlaşma sağlanacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Tablo 3. Araştırmacı ve Uzmanın Bulduğu Kategorileştirilmiş Örnek Kodlar ve Temalar

Araştırmacının Bulduğu Kategorileştirilen Kodlar ve Temalar	Uzmanın Bulduğu Kategorileştirilen Kodlar ve Temalar
Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları	Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları
a.Sosyal duygusal alan kazanımları b.Kendini tanıma kazanımı c.Özbenlik kazanımı d.Eleştirel düşünme kazanımı e.Empati kurma kazanımı	a.Sosyal duygusal alan kazanımları b.Kendini tanıma kazanımı c.Özbenlik kazanımı d..Eleştirel düşünme kazanımı e.Empati kurma kazanımı
Öğretmenlerin Uyguladığı Yöntem Teknikler	Öğretmenlerin Uyguladığı Yöntem Teknikler
a.Bilgilendirme b.Beceri haline getirme c.Tutum ve davranış oluşturma d.Değerlendirme	a.Bilgilendirme b. <i>Yetenekli kılma</i> c. <i>Davranış geliştirme</i> d.Değerlendirme
Farklılıklara Saygı Eğitimindeki Etkinlikler Kapsamındaki Çalışmalar	Farklılıklara Saygı Eğitimindeki Etkinlikler Kapsamındaki Çalışmalar
a.Türkçe Etkinliği Sohbet etme Hikaye anlatma Şiir okuma b.Müzik Etkinliği Şarkı söyleme Entrüman çalma Dans etme c.Sanat Etkinliği Oyun oynama Resim yapma Kesme yapıştırma d.Oyun Hareket Etkinliği Dans Folklor gösterisi e.Fen-Matematik Etkinliği Deney yapma Belgesel izleme f.İlgi Köşesi Çalışmaları Pano süsleme g.Drama Etkinliği h.Alan Gezileri Bölgesel gezi Müze gezme	a.Türkçe Etkinliği <i>Birlikte konuşabilme</i> Hikaye anlatma Şiir okuma b.Müzik Etkinliği Şarkı söyleme Entrüman çalma Dans etme c.Sanat Etkinliği Oyun oynama Resim yapma Kesme yapıştırma d.Oyun Hareket Etkinliği Dans Folklor gösterisi e.Fen-Matematik Etkinliği Deney yapma Belgesel izleme f.İlgi Köşesi Çalışmaları Pano süsleme g.Drama Etkinliği h.Alan Gezileri Bölgesel gezi Müze gezme

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmaya katılan öğretmenlerin sorulan sorular karşısında verdikleri cevaplardan elde edilen ve araştırmanın bulgularını oluşturan 11 tema ve her bir temanın alt temaları yer almaktadır. Araştırmanın bulgularını oluşturan temalar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Okul Öncesi Öğretmenlerinin Programdaki Farklılıklara Saygı Eğitimi Amaç ve Kazanımları Hakkındaki Görüşleri
- Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuklara Kazandırmayı Hedeflediği Tutumlar
- Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygulayan Eğitimcinin Nitelikleri
- Farklılıklara Saygı Eğitimi Özelliklerinin Kazanımının Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkısı
- Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırma Aşamalarında Öğretmenlerin Uyguladığı Yöntem ve Teknikler
- Farklılıklara Saygı Eğitimindeki Etkinlikler Kapsamındaki Çalışmalar
- Farklılıklara Saygı Eğitimiyle İlgili Etkinliklerin Verilme Sıklığı
- Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygularken Gerekli Eğitim Ortamı, Materyaller ve Öğrenci Sayısı
- Programda Farklılıklara Saygı Eğitimi Değerlendirirken Aile Katılımının Önemine İlişkin Öğretmen Görüşleri
- Programda Farklılıklara Saygı Eğitimi Değerlendirirken İşbirliğinin Gerekli Görüldüğü Kişi ve Kurumlar
- Farklılıklara Saygı Eğitiminde Programın Değerlendirilmesine Yönelik Görüş ve Öneriler

Araştırmanın ilk sorusu öğretmenin demografik bilgilerini öğrenmeye yönelik olup bu soruyla ilgili tema oluşturulmamıştır. Ayrıca ilk soru öğretmenlerin ve araştırmacının

rahatlamasına yönelik olup bu soruya ait bulgular araştırmanın yöntem bölümünde araştırmaya katılan öğretmenlerin özellikleri başlığı altında Tablo 1’de sunulmuştur. Araştırmanın bu bölümünde bulguları destekleyici birebir örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Bulgularda yer alan örnek öğretmen görüşlerinin belirlenmesinde genel ifade belirten öğretmen görüşlerinin seçilmesine dikkat edilmiştir.

4.1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Programdaki Farklılıklara Saygı Eğitimi Amaç ve Kazanımları Hakkındaki Görüşleri

Okullarda kendileriyle görüşme yapılan 10 öğretmen okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazanımlarının amaç ve kazanımları konusunda farklı görüşler belirtmişlerdir. Bu görüşler şu gruplarda toplanmaktadır:

4.1.1. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuğa Kazandırdıkları

Araştırmaya katılan 10 öğretmen farklılıklara saygı eğitiminin çocuğa kazandırdıkları açısından farklı görüşler belirtmişlerdir. Aşağıda farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kazandırdıklarına yönelik her bir tema ve alt temanın kaç öğretmen tarafından belirtildiğini gösteren frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları

Madde	f
Sosyal - duygusal alan kazanımları	10
Kendini tanıma kazanımı	8
Özbenlik kazanımı	8
Eleştirel düşünme kazanımı	9
Empati kurma kazanımı	8

Tablo 4’te frekanslar incelenip öğretmenlerin konu ile ilgili açıklamaları analiz edildiğinde farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kazandırdıklarına ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular şunlardır:

a. Sosyal - Duygusal Alan Kazanımları: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden tamamı (%100) farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara sosyal duygusal alanla ilgili kazanımlar sağladığını savunmuştur. Sosyal duygusal alanla ilgili kazanımı konusunda Elif Öğretmen “*Ben okulöncesi eğitim programında farklılıklara saygı eğitimine çok fazla yer verildiğini düşünmüyorum. Yalnızca sosyal duygusal alanda birkaç amaç ve kazanımla geçirilmiştir. Diğer alanlar eksik kalmıştır.*”, Fatma Öğretmen “*bu farkındalık eğitiminin sosyal duygusal alanda çeşitli amaç ve kazanımlarla yer aldığı için kendi etkinliklerime de katıyorum. Çok faydalı buluyorum.*”, Gülhan Öğretmen “*sadece sosyal duygusal alanda gerekli çalışmalar yapıldığını düşünüyorum, ama diğer alanlarda da olursa daha iyi olacağına inanıyorum.*” şeklinde ifade etmişlerdir. Farklılıklara saygı eğitiminin sosyal duygusal alanla ilgili kazanımlarla sınırlı kaldığı, diğer alanlarda yer verilmediği, diğer alanlarda da konuya yer verilirse daha faydalı olacağına inandıkları anlaşılmıştır.

b. Kendini Tanıma Kazanımı: Öğretmenlerden 8 tanesi (%80) farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kendini tanıma kazanımı sağladığını savunmuştur. Kendini tanıma kazanımı edindiğini, Gülsüm Öğretmen “*Bu kapsamda çocuğa sağlayacağı en büyük kavram var olan önyargılarını yıkıp yerine önce kendini tanıyıp, bilinçli bir farklılık algısı oluşturmaktır.*”, Durdu Öğretmen “*Daha üst sınıftaki çocuklar için çok güzel bir şey kendisini tanıması özelliklerini bilmesi kendi olumlu olumsuz taraflarını bilmesi ve olumsuz taraflarını geliştirmesi açısından önemli yani yaş grubuna göre değiştiğini düşünüyorum.*”, Fatma Öğretmen “*Farklı etkinliklerle de çocukların kendilerini tanımalarını kendilerini tanıdıkça da farklı kişilere farklı bakmamalarını sağlıyoruz. Bunu derken nasıl eleştirilere açık olmalarını istiyoruz. Kendilerinden farklı türde saçının rengine kadar düşünebilirsiniz.*” sözleriyle belirtmişlerdir. Görüşmelerde bazı öğretmenler kendi kişiliğini tanıyabilmesi, karşı cinsin tanıyabilmesi ve kabullenmesi yönünde de kazanımlar edineceklerini belirtmişlerdir.

- c. Özbenlik Geliştirme Kazanımı:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 8 tanesi (%80) farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara özbenlik kazanımı sağladığını savunmuştur. Özbenlik geliştirme kazanımı edindiğini, Elif Öğretmen *“Çocuğun kendine güveni gelecektir. Ben de aynı sosyal ortamda bulunabiliyorum bir eksikliğim yok diğerlerinden diğer arkadaşlarım gibi ben de her şeyi yapabilirim, ben bu hayatta varım, bende bu kapasiteye sahibim diyebilmelidir.”*, Akif Öğretmen *“Başta kendini fark ediyor sonra karşısındakini böylece ırkçılık da önlenir. Mesela kendinden farklı renkte çocuklar var ya onun gibi. İşte çocuklarda bu tür ön yargılar ortadan kalkıyor. Çocuk öncelikle öz benlik kavramını kazanıyor.”*, Fatma Öğretmen *“Aslında çocuklar okula ilk geldiklerinde belli bir ön yargı ile geliyorlar biz onlara sunduğumuz eğitim sayesinde özbenliklerini geliştiriyoruz”* sözleriyle ifade etmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde özbenlik geliştirme kazanımı için yaptıkları çalışmaların etkili olduğuna inandıkları gözlemlenmiştir.
- d. Eleştirel Düşünme Kazanımı:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 9 tanesi (%90) farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara eleştirel düşünme kazanımı sağladıklarını savunmuştur. Eleştirel düşünme kazanımı edindiklerini, Cihan öğretmen *“arkadaşlık ilişkilerini geliştirmesi açısından öncelikle onlara saygı duymayı öğrenir daha sonraki yaşamında tabii ki kendi yanlışlarını arkadaşlarının ifade etmesi ile başkalarının da yanlışlarını eleştirel düşünmeye temel oluşturur.”*, Akif Öğretmen *“Kendini tanıdıktan sonra çevresindeki farklılıkları falan tanıyor böylece onlar hakkında kesin yargıda bulunmadan önce eleştirel düşünmeyi öğreniyor.”*, Cemile Öğretmen *“karşısındakini tanıyarak bu ikisi arasındaki farkı anlamasını sağlıyor. Dolayısı ile de kendi doğru yanlısını kendi bakış açısını geliştirmiş olmasını sağlıyor”* sözleriyle ifade etmişlerdir. Öğretmenler öğrencilerin eleştirel düşünme kazanımı edinmeleri için yaratıcı uygulamaların gerekli olduğunu ayrıca eğitimcilerin bu kazanımı edinmelerini sağlayacak akademik deneyim ve bilgiye sahip olmaları gerektiğine inandıkları anlaşılmıştır.
- e. Empati Kurma Kazanımı:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 8 tanesi (%80) farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara empati kurma kazanımı

sağladığını savunmuştur. Empati kurma kazanımı edindiklerini, Zerrin öğretmen “*özellikle drama çalışmalarında veya gerekli gördüğümüz tüm etkinliklerde öğrencilerimize farklılıklara saygı eğitimini vermeye çalışıyoruz. Bu eğitimler sonucunda da çocuklarımız demokratik tavırlı olma empatik düşünme gibi becerileri kazanıyorlar. En çok bu yönde etkili olduğunu düşünüyorum.*”, Gülsüm öğretmen “*böylece eğitimci kendini çocuğun yerine koyup düşünme sağlayarak ve bu düşünceyi çocuğa hissettirerek kendini başkasının yerine koyma konusunda olumlu model olur. Böylece çocuk bu yaşantılar sonucunda hem kendisinin farkında olacaktır hem de kendisini arkadaşlarının yerine koyarak başkalarının farkında olacaktır.*”, Fatma E. öğretmen “*sınıf içerisindeki sosyal duygusal alanda almaları da belki bu yöndedir farklılıklara saygı gösterme empati kurma ve eleştirilere açık olma babında da kendini geliştirebilecekleri için çocuk mutlaka kazanım elde edecektir.*” şeklinde ifade etmişlerdir. Empati kurma kazanımının edinilmesi için öğretmenlerin öğrencilerin kendilerini başkasının yerine koyma yolu ile kazanımı edineceklerine inandıkları anlaşılmaktadır.

4.1.2. Farklılıklara Saygı Eğitiminin, Okul Öncesi Eğitim Programına Kazandırdıkları

Araştırmaya katılan 10 öğretmen farklılıklara saygı eğitiminin okul öncesi eğitim programına kazandırdıkları açısından farklı görüşler belirtmişlerdir. Aşağıda farklılıklara saygı eğitiminin okul öncesi eğitim programına kazandırdıklarına yönelik her bir tema ve alt temanın kaç öğretmen tarafından belirtildiğini gösteren frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo 5. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Okul Öncesi Eğitim Programına Kazandırdıkları

Madde	f
Tam Olarak Uygulanıyor	3
Tam Olarak Uygulanmıyor	7

Tablo 5’te frekanslar incelenip öğretmenlerin konu ile ilgili açıklamaları analiz edildiğinde farklılıklara saygı eğitiminin okul öncesi eğitim programına kazandırdıklarına ilişkin farklı bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular şunlardır:

- a. Tam Olarak Uygulanıyor:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) farklılıklara saygı eğitimi konusunun okul öncesi eğitim programına kazanımları için tam olarak uygulandığını ve programın işlevliği konusuna katkısı olduğunu savunmuştur. Eğitimin tam olarak uygulandığını, Cihan öğretmen *“programın hedefleri açısından çocuğa birebir kazandırabilirsek farklılıklara saygı eğitimi çocuk bireye çevresindeki insanlara topluma zamanla saygı göstermesi ile birlikte kendisine olan güvenini de kazanması ile birlikte bunu birebir kazanır. Tabii program uygulansa okul öncesi eğitimde hedeflerine ulaşması açısından okul programında katkısı daha büyük olduğu gözlenir”*, Elif öğretmen *“Her çocuğun kendi kendine bir farklılığı var bu bedensel olmasa bile bütün çocuklarda uygulanması gereken bir program sonuçta bedensel ya da zihinsel eksiklik dışında da her çocuğun psikolojisi farklılıklara saygı eğitimi olduğu için bireysel farklılıklar göstereceklerdir.”*, Fatma E. öğretmen *“okul öncesi eğitim ile çocuğun kişilik gelişiminin oluşmadan önceki eğitim olduğundan çok çok önemli olduğunu düşünüyorum mutlaka faydaları da olacaktır. Kendisini tanıyacak çevresini tanıyacak ve ona göre de gelişim sergileyecektir.”* şeklinde ifade etmiştir. Görüşme sırasında öğretmenlerin programın tam olarak uygulanmasının hem çocukların gelişimine hem de okul öncesi eğitim programının etkinliğine katkısının önemli olacağına inandıkları gözlemlenmiştir.

- b. Tam Olarak Uygulanmıyor:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 7 tanesi (%70) farklılıklara saygı eğitiminin okul öncesi eğitim programına kazanımları için tam olarak uygulanmadığını savunmuştur. Eğitimin tam olarak uygulanmadığını, Durdu öğretmen *“Tam anlamda uygulanıyorsa güzel bir şey ve uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Ama tamda uygulandığını düşünmüyorum.”*, Cemile öğretmen *“mutlaka katkısı var*

yalnız eksik olması açısından etkinlik açısından bunu uygulamaya dökme açısından yetersiz olduğundan bunu uygulamaya sokmakta sıkıntı yaşıyoruz.” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlerin programda konunun tam anlamı ile uygulanmasıyla okul öncesi eğitime katkısının olacağına inandıkları söylenebilir.

4.2. Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuklara Kazandırmayı Hedeflediği Tutumlar

Okullarda kendileriyle görüşme yapılan 10 öğretmen okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kazandırmayı hedefledikleri tutumlar konusunda çeşitli görüşler belirtmişlerdir. Bu görüşler şu gruplarda toplanmaktadır:

Tablo 6. Farklılıklara Saygı Eğitimin Çocuklara Kazandırmayı Hedeflediği Tutumlar

Madde	f
a. Kültürel Benzerlik ve Farklılıklar	
a.1. Dış görünüş	5
a.2. Aile yapısı	3
a.3. Meslekler	2
a.4. Önyargı	4
a.5. Eleştirel Düşünme	4
b. Engellilere Karşı Tutumlar	
b.1. Saygı	9
b.2. Empati	6
b.3. Yardım	9
c. Cinsel Kimliğe Karşı Tutumlar	
c.1. Farkındalık var	10
c.2. Farkındalık yok	0
c.3. Ayrımcılık var	8
c.4. Ayrımcılık yok	2
d. Önyargı ve Ayrımcı Davranışlar	
d.1. Önyargı var	10
d.2. Önyargı yok	0

Tablo 6’de frekanslar incelenip öğretmenlerin konu ile ilgili açıklamaları analiz edildiğinde farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kazandırmayı hedeflediği tutumlara ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular şunlardır:

a. Kültürel Benzerlik ve Farklılıklara İlişkin Tutumlar

a.1. Dış Görünüşe İlişkin Tutumlar: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 5 tanesi (%50) dış görünüşe ilişkin farklılıklara yönelik tutumların öğrenildiği görüşünü savunmaktadır. Bu görüşü savunan öğretmenler çocuğun okula başlaması ile toplumsal ve sosyal alanda etrafındaki insanların dış

görünüşündeki farklılıkları hissederek önem vermeye başlayacağını ifade etmişlerdir. Dış görünüşle ilgili tutumlar hakkındaki düşüncelerini Fatma öğretmen “...*sen neden çekik gözlüsün, sen neden esmer tenlisin*” diye sormadı çünkü mesela Hintliler esmer tenli, Japonlar çekik gözlü sanki onlardan biriymiş gibi oyunumuza kattık alay etmelerini engelledik” şeklinde ifade etmiştir.

a.2. Aile Yapısına İlişkin Tutumlar: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 3 tanesi (%30) aile yapısına ilişkin farklılıklara yönelik tutumlarından farklılıklar olduğu görüşünü savunmaktadır. Aile yapısından kaynaklanan farklılıklarla ilgili olarak, Durdu öğretmen “*ailenin tutumu da çok önemli aile farklılıklara saygı konusunda bir eğitim veriyse, bu konuda bir şeyler konuşulduysa paylaşıldıysa çocuk sıradanmış gibi karşılayıp onlarla birlikte oyun oynayabiliyor ama aile bu konudan hiç bahsetmediyse çocukta dalga geçebiliyor en basitinden gözlüklü arkadaşıyla*” şeklinde ifade etmiştir.

a.3. Mesleklere İlişkin Tutumlar: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 2 tanesi (%20) mesleklere ilişkin farklılıkları öğrendikleri, normal karşıladıkları görüşünü savunmaktadır. Mesleklerle ilgili tutumları hakkında, Cihan öğretmen “*önemli eğer aile çocuğu mesleklerde mesela bir polisin giyimi ile korkutuyorsa çocuk polisler karşı ileriki yaşantısında bir korku ile saygı duyma değil de biraz içine kapanık bir durum sergileyecektir. Örneğin evde yapmadığı davranışlarında eğer anne yaptırım uygulamak için doktora götüreceğim seni iğne yaptıracağım şeklinde davranışlar sergilediği takdir de bu sefer çocuk doktorlara karşı korku ve geri planda olacaktır.*” Şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

a.4. Önyargıya İlişkin Tutumlar: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 4 tanesi (%40) önyargıya ilişkin farklılıkları öğrendikleri görüşünü savunmaktadır. Önyargı ile ilgili tutumları hakkında, Fatma E. öğretmen “*en başta çocuk ön yargılı davranmayı bırakacaktır. Tanımaya çabalayacaktır farklı düşüncelerinde olabileceğini kendisinden farklılıklara saygı eğitimi görüşlerinde olabileceğini düşünecektir*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

a.5. Eleştirel Düşünmeye İlişkin Tutumlar: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 4 tanesi (%40) eleştirel düşünmeye ilişkin farklılıkları çocukların öğrendikleri görüşünü savunmaktadır. Eleştirel düşünme ile ilgili tutumları hakkında, Akif öğretmen *“Ön yargıları fark ediyor ve böylece eleştirel düşünmeyi kazanıyor. Ve bunları da kendi özgüvenini kazandıktan sonra savunuyor”* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

b. Engellilere Karşı Tutumlar

b.1. Saygılı Davranma: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 9 tanesi (%90) engellilere karşı saygılı davranma yönünde tutumları öğrendikleri görüşünü savunmaktadır. Saygılı davranma ile ilgili tutumları hakkında, Fatma öğretmen *“Bu projemiz sayesinde onların neden konuşmalarının farklı olduğunu ve onlara saygı duymamız gerektiğini öğreneceğiz biz. Ayrıca biz bu farklılıklara saygı eğitimi sayesinde çocuklarımıza engelli bireylere de karşı saygılı olmalarını öğretiyoruz. Sadece engelli bireyler değil mesela arkadaşı daha kilolu olabilir daha zayıf olabilir biri birinden uzun olabilir kısa olabilir bunların çok normal olduğunu asla bunlarla dalga geçilmemesi gerektiğini eğitimlerimiz sayesinde çocuklara kazandırıyoruz”* Durdu öğretmen *“engelli bireylere karşı ise de bulunması gerektiğini düşünüyorum çünkü her çocuğun kendisi gibi olmadığını engelli arkadaşlarının da olabileceğini en basitinden sınıfta engelli olmasa da gözlük takan arkadaşının olup onlara saygı göstermesi gerektiğini bunların alınması gerektiğini düşünüyorum zaten”* şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

b.2. Empati Kurma: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 6 tanesi (%60) empati kurma yönünde tutumları öğrendikleri görüşünü savunmaktadır. Empati kurma ile ilgili tutumlar hakkında, Cihan öğretmen *“Program açısında eğer biz bireye okul öncesi eğitimde empati kurmayı öğretirsek engelli bireylere saygı duymayı öğrenecektir.”* M. Akif öğretmen *“çocukta olumlu kimlik geliştirmeyi yani kendisi ile barışık olmayı sağlıyor empati*

kurmayı sağlıyor.” ve Cemile öğretmen ise; *“Engelli olma durumuna ilişkin farklılıklar da çok önemli bu konuda çocukların engelli çocuklarla empati kurması gerekiyor. Çünkü aynı durumda çocukların kendileri de olabilir bu anlamda o çocukların yerine kendilerini koymaları açısından önemli.”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

b.3. Yardım Konusunda Tutumları: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 9 tanesi (%90) yardım etme davranışını öğrendikleri görüşünü savunmaktadır. Yardım etme konusunda görüşlerini, Fatma öğretmen *“Zaten verdiğimiz eğitim sayesinde çocuklar engelli bireylerle karşılaştıkları anda hemen onlara yardıma ihtiyaçları varsa yardım ediyorlar ya da bir isteği bir arzusu varsa ve o an kendisi onu yapamıyorsa çocuklarımız ona kendileri yardım ediyorlar.”* Gülhan öğretmen ise; *“Mesela sınıfımızda engelli bir öğrenci olduğu zaman çocuklar ona karşı daha olumlu bir yargı söz konusunda bulunabiliyorlar, çünkü çevrelerinde gördükleri için bu duruma fazla bir tepki göstermiyorlar ve ellerinden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışıyorlar, empati kurabiliyorlar. Negatif bir davranışta bulunmuyorlar.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

c. Cinsel Kimliğe Karşı Tutumlar

c.1. Farkındalık var: Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı (%100) çocukların cinsel kimliklerinin farkındalığına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu konudaki görüşlerini Gülhan öğretmen; *“Cinsiyete ilişkin farklılıkları fark ederler çocuklar cinsiyet en erken 5 – 6 yaşlarında fark ederler. Örneğin kız çocukları pembe giydikleri zaman etek giydikleri zaman kız olduklarını düşünürler anneler babalar, ama erkek çocukları da mavi giydikleri zaman sanki erkek çocuk mavi giyer ya da ne bileyim erkek çocuk pantolon giyer gibi bazı değişmezlikler çocuklarda vardır.”* Cihan öğretmen ise; *“Cinsel kimlik konusunda ise algılayış konusunda tabii ki çocuk ilk olarak anne babasını görür zamanla anne babasından cinsel farklılığı anlar.”* ifadeleriyle cinsel farkındalığın daha ailedeyken öğrenildiğini belirtmişlerdir.

c.2. Farkındalık yok: Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı (%100) 36 – 72 aylık çocukların tamamının cinsel farkındalığa sahip olduğunu, gruplarında cinsel farkındalığa sahip olmayan çocuğun bulunmadığını belirtmişlerdir.

c.3. Cinsel ayrımcılık var: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 8 tanesi (%80) öğrencileri arasında özellikle erkek öğrencilerin kızlara karşı cinsel ayrımcılıkta bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşlerini Cemile öğretmen; *“Dış görünüşe ilişkin farklılıkları olan çocuklar arasında farklılıklar bazı çocuklar arasında ayrımcılık olarak görülüyor. Cinsiyete ilişkin farklılıklar kız ve erkek arasında farklılık görülebiliyor. Erkek kız karşısında kendini üstün görebiliyor.”* M. Akif öğretmen ise *“okula ilk geldiğinde zaten kız ver erkek çocuklar farklı iki kabile gibi birbirleri ile oynamıyorlardı...”* cümleleriyle ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu ayrımcılığın aileden, özellikle de kültürel yapıdan kaynaklandığını söylemişlerdir.

c.4. Cinsel ayrımcılık yok: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden sadece 2 tanesi (%20) cinsel ayrımcılığın olmadığı yönünde fikir belirtmişlerdir. Bu düşüncelerini Fatma öğretmen; *“Biz farklılıklara saygı eğitimi sayesinde bunu da aşmaya çalışıyoruz her çocuk kız erkek fark etmeden bütün arkadaşları ile oynuyor,”* cümlesiyle Fatma E. öğretmen ise; *“Ne kadar biz o çocuklara cinsiyet farklılıklarını görmemeleri gerektiğini kıyafette bir tane kırmızıyı çok seven bir oğlum var içeride bende bayılıyorum çok yakışıyor ama ilk geldiği günler kırmızıyı erkek giyer mi diye arkadaşından tepki aldı giyebileceğini anlattık onlarda kabul etti geçen hafta bir erkek çocuğumuz daha kırmızı morları çizgileri olan bir kıyafet daha aldırmiş. Bunları gördüğümüz zaman etkili olduğumuzu cinsiyet ayrımının renkler etkileyecek kadar etkili olmayacağını anlıyorlar. Benim erkek çocuklarım çok rahat evcilik oyunlarına katılırlar. Çünkü evciliklerin için de mutlaka babada vardır dayı da vardır. Erkek çocukları üzerine herhangi bir kostüm giydirerek nine kılığına bile girebiliyorlar bu kadar da ilerleyebildik bazı sınıflarda”* ifadeleriyle erkek öğrencilerinin başlangıçtaki cinsel ayrımcılığın zaman içerisinde bitirildiğini belirtmiştir.

d. Önyargı ve ayrımcılığa karşı tutumlar

d.1. Önyargı var: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin tamamı (%100) öğrencilerin okula belirli bir önyargıyla başladıklarını ve bu önyargıya karşı mücadelenin etkililiğinin yaşa bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumu Gülsüm öğretmen; *“şu an sınıflarda karşılaştığım en yaygın sorun ön yargıları olan ve haklarını savunamayan çocukların olmasıdır. Bu nedenle eğitimciler çocuklar ve ebeveynlerini ön yargı ve dışlanma konusunda konuşmaya cesaretlendirmelidirler ve sahip oldukları haklardan bahsetmeli, yeri geldiğinde bu hakları savunmaları gerektiği bilincini çocukta uyandırmalıdır”* Fatma E. öğretmen; *“ön yargıyı kırmak biraz kişilik ile alakalı bir durum eğer çocuk 3 yaşı bitirip bizim okulumuza gelmişse bunu kırmamız daha çabuk oluyor ön yargıyı çabuk kırabiliyoruz onu davranışa taşımış olan bir çocukta daha kolay silebiliyoruz. Ama 6 yaşında ön yargıyı kırmamız daha zor oluyor çocukta...”* Cemile öğretmen ise; *“çocukların bu farklılıklara saygı eğitimi adı altında ön yargılarına ayrımcılık davranışlarına gidermek anlamında onlarla mümkün olduğunca konuşmaya çalışıyoruz oyunlarda ayrı oynadıklarında bunun en azından arkadaşlarını tanıyamamaya sebep olduğundan hep birlikte zaman zaman oynayabileceklerini onlara bir şeyler kazandıracağını konuşarak çocukların bu ön yargılarını ayrımcılık yapma duygularını gidermeye törpülemeye çalışıyoruz.”* ifadeleriyle önyargı ve ayrımcılık durumunu ve bu duruma karşı çocuklara kazandırılacak mücadele etkililiğini açıklamışlardır.

d.2. Önyargı yok: Araştırmaya katılan öğretmenlerden çocukların okula önyargısız olarak geldiğini söyleyen yoktur. Bu durumun cinsel ayrımcılıkta olduğu gibi önyargı konusunda da çocukların okul öncesi dönemde ailede aldıkları eğitimden kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.3. Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygulayan Eğitimcinin Nitelikleri

Araştırmaya katılan 10 öğretmen, 36 -72 aylık çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitimi veren eğitimcilerin çeşitli niteliklere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu nitelikler şu şekilde gruplandırılmıştır:

Tablo 7. Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygulayan Eğitimcinin Nitelikleri

Madde	f
Eğitim durumu	6
Kendini tanıma	5
Alan bilgisi ve genel kültürde yeterlilik	5
Farklılıklara saygı	8

Tablo 7’de frekanslar incelenip öğretmenlerin konu ile ilgili açıklamaları analiz edildiğinde öğretmenin sahip olması gereken niteliklerle ilgili çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Bunlar:

- a. **Eğitim Durumu:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 6 tanesi (%60) 36 -72 aylık çocuklarla ilgilenen eğitimcilerin en az üniversite mezunu olması gerektiğini hatta pedagoji veya çocuk psikolojisine yönelik eğitim almış olmalarının gerekli olduğu düşüncesindedir. Bu görüşlerini Fatma öğretmen; *“bence bu eğitimi verecek olan öğretmenin öncelikle üniversite mezunu olması gerekiyor. 4 yıllık bir üniversiteden mezun olması gerekiyor. Ama sadece üniversitede bunun için yeterli değil...”*, M. Akif öğretmen; *“ bence her şeyden önce pedagojik eğitimi alması gerekiyor. Ayrıca lisans mezunu olması şart çünkü eğitim derslerini ön lisans mezunları görmüyor. Bu da yetersizliğe neden olur. Her şeyden önce bu özellikler öğretmende bulunmasa öğrenciye nasıl kazandırabilir ki?”* Cemile öğretmen ise; *“iyi bir eğitim alması gerekiyor sonuçta üniversite eğitimi alarak biz buraya geliyoruz. Bunun dışında bence usta öğretici olarak ya da iki yıllık şekilde öğretmenlik yaparak değil 4 yıl eğitim mezunu olarak çalışan öğretmenlerin bu eğitimi vermeleri gerekiyor”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

- b. Kendini Tanıma:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 i (%50) eğitimcinin özellikle kendisini tanıması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu görüşlerini; Gülhan öğretmen; *“öğretmen öncelikle ben kimim sorusuna cevap verebilmeli, eğer kendini tanıyorsa zaten hiçbir şekilde kimseye yardımcı olamaz.”* M. Akif öğretmen ; *“Kendisi empatik düşünebilecek diğer kültürlere saygılı olacak ya da kendini tanıyacak çevresini tanıyacak bu alt yapı unsurlarına sahip olmalı ancak o şekilde öğrenciye kazandırabilir yani kendini tanımayan birisi öğrenciye ne kadar yardımcı olabilir.”* Zerrin öğretmen ise; *“öncelikle öğretmenin kendisini tanıması gerekiyor”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.
- c. Alan Bilgisi ve Genel Kültürde Yeterlilik:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) eğitimcilerin aldığı alan bilgisi ve genel kültürün yeterli olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu düşüncelerini Gülsüm öğretmen; *“Genel kültürlerinde yeterliliklerini, eksiklerini çok iyi tespit etmiş olmalı ancak bu şekilde karşısındakine yardımcı olabilir.”* Fatma öğretmen; *“çevresindekileri de iyi tanıması ve bu konuda çocuklara bu eğitimi verebilecek alan bilgisi olarak yeterli donanıma sahip olması gerekiyor.”* ve Cihan öğretmen ise; *“öğretmenin bu konuda kültürel anlamda ve bilgili aynı zamanda sosyal yönden kendini yetiştirmiş olması gerekir.”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.
- d. Farklılıklara Saygı:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 8 tanesi (%80) eğitimcilerin çocuklara faydalı olabilmeleri için farklılıklara saygı göstermeleri gerektiğini söylemişlerdir. Bu görüşlerini Gülsüm öğretmen; *“Farklılıklara saygı eğitimi konusunda yapılacak eğitimde de her şeyden önce bu bilincin kendinde oluşmuş olması gerekiyor. Bundan sonraki kısım ise çocukların evlerini, buldukları çevreyi, yaşam koşullarını çok iyi tanıyarak öğretmenin kendi kültürel birikimiyle eğitim çevresindeki kültürel değerlerin harmanlanması gerekiyor.”* Cihan öğretmen; *“öğretmenin sosyal ve duygusal alanda kendini yetiştirmiş olması gerekmektedir. Farklılıklar eğitimi öncelikle farklı kişilere düşünceleri yaşam tarzları kültürel açıdan*

eğer onlara saygı duymamız gerekiyorsa öğretmenin bu konuda kültürel anlamda ve bilgili aynı zamanda sosyal yönden kendini yetiştirmiş olması gerekir.” Cemile öğretmen ise; “Farklılıklara saygı eğitimi sosyal statüden gelen çocuklara farklı davranarak değil de hepsine eşit tutarak çocuklara bunu hissettirmesi lazım. Sen güzelsin sen bugün çok güzel giydin bu gün kötü davranıştasın diyerek çocuğa kötü hissettirmek yerine hepsine eşit bir şekilde yaklaşabilmesi gerekiyor.” ifadeleriyle belirtmişlerdir.

4.4. Farklılıklara Saygı Eğitimi Özelliklerinin Kazanımının Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkısı

Yapılan görüşmeler esnasında farklılıklara saygı eğitimi özelliklerinin kazanımının aşağıdaki gibi çocuğun farklı gelişim alanlarına katkı sağladığı görülmüştür.

Tablo 8. Farklılıklara Saygı Eğitimi Özelliklerinin Kazanımının Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkısı

Madde	f
Sosyal-duygusal alan	9
Bilişsel alan	7
Psikomotor alan	4
Dil alanı	7
Özbakım Becerileri	8

Tablo 8’de frekanslar analiz edilip bu konularda fikir belirten öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde 36 -72 aylık çocuklara verilen farklılıklara saygı eğitimindeki özelliklerle, çocuğun gelişimine çeşitli alanlarda katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Bu alanlar şu alt başlıklar halinde sıralanabilir;

- a. Sosyal-Duygusal Alan:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 9 tanesi (%90) okul öncesi çocuklara verilen farklılıklara saygı eğitimiyle çocukların kendilerini sosyal duygusal alanda geliştirebildiklerini ve ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Bu düşüncelerini Gülsüm öğretmen; *“Öte yandan çocuğa sosyal ve duygusal gelişim alanında da katkısı büyüktür. Çocuğun öz saygı geliştirmesinde bilişsel süreçlerle birlikte duygusal gelişimi de önemlidir. Kendini tanıdıktan sonra etrafındakilerin farkına varması ve empati kurması da sosyal gelişim ürünüdür.”*, Gülhan öğretmen; *“çocuğun bütün gelişim alanlarına katkı sağlar ama özellikle bence sosyal duygusal alanda daha çok yoğun şekilde hissedilmektedir”* Cihan öğretmen ise; *“insan kompleks bir varlık öncelikle düşündüğümüz zaman bir çok alanda gelişim alanlarını birbirinden ayıramayız. Ayıramadığımız için bir alandaki gelişim diğer alanı etkiler farklılıklara eğitim daha çok ön planda olan sosyal ve duygusal alanda olumlu olur”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.
- b. Bilişsel Alan:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 7 tanesi (%70) verilen farklılıklara saygı eğitiminin, çocukların bilişsel alan gelişimine katkısının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini Fatma öğretmen *“bilişsel alan zaten bunun içinde mutlaka olmalıdır. Bu şekilde bütün gelişim alanlarında yer alırsa eğer çocukta hem olumlu öz benlik hem öz saygı kazanılır hem empati yeteneği gelişir. Bunun yanında ön yargısız davranmayı öğrenir.”*, Cemile öğretmen; *“Farklılıklara saygı eğitiminde çocukların özellikle bilişsel alan sosyal duygusal alanda öz bakım becerilerinde katkı sağladığı muhakkak”* ve Zerrin öğretmen ise; *“öncelikle çocuğun bilişsel gelişimine katkısı olduğunu düşünüyorum çünkü bununla ilgili farkındalık beyinde başlar daha sonra bu beyinde başlayan farkındalığı sosyal gelişimin de sergiliyor.”* şeklinde ifade etmişlerdir.
- c. Psikomotor Alan:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 4 tanesi (%40) okul öncesi eğitimde verilen farklılıklara saygı eğitiminin aynı zamanda çocukların psikomotor alanda gelişimine de katkı sağladığı görüşündedir. Bu görüşlerini Gülsüm öğretmen; *“Çocukların farklılıkları ve benzerlikleri anlamaları açısından psikomotor alandaki gelişimlere olan katkısı da göz ardı edilemez. Her çocuğun yeterliliği ve eksikliği belirlenerek psikomotor*

alandaki da yapılan çalışmalar çok önemlidir” Gülhan öğretmen “Psikomotor anlamda engelli bir öğrenciye onun öz bakımına yardımcı olarak ya da kendini o şekilde ifade edebilir sosyal duygusal alanda zaten kendine öz saygı geliştirerek ifade eder.”, ve Cihan öğretmen ise; “Başkasına saygı duymayı ifade becerilerinden konuşurken ses tonunu ona göre ayarlamayı empati kurmayı kişilere kaşı ön yargısız davranmayı giyim ve görünüşe önem vermeden farklı olabileceğini kabul etmeyi kazandırır ama sosyal ve duygusal alanda kazanım ile psikomotor alandaki kazanımı aynı tutamam” şeklinde ifade etmişlerdir.

- d. Dil Alanı:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 7 tanesi (%70) 36 – 72 aylık dönemde verilen farklılıklara saygı eğitiminin çocukların dil gelişimi alanında katkısının önemini vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini Fatma öğretmen; *“aslında planda sadece sosyal duygusal alanda yer alıyor bu eğitim ama ben ve bütün alanlarda yer alması gerekiyor. Mesela bir çocuk dil alanında da bu eğitimi alabilir. Bir arkadaşı ile konuşurken çocuk kendini ifade edebilir”*, Fatma E. öğretmen; *“Bunların içinde dil gelişiminde mutlaka farklılıkları olacaktır her çocuk aynı seviyede cümleler kurmayacaktır her birinin konuşma şekli dediğim zamanda dil gelişimine girer farklı kültürlere ait orda da bunu göz önünde bulundurması gerekir.”*, ve Elif öğretmen ise; *“Sosyalleşmesini de sağlayacağız zihinsel anlamda tabi ki biraz daha ilerleyecek dil becerisi de tabi ki konuşma olmadığı sürece de zaten sosyalleşme olmayacaktır.Dil bilgisi de çok önemli.”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.
- e. Özbakım Becerileri:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 8 tanesi (%80) 36-72 aylık çocuklara verilen farklılıklara saygı eğitiminin gelişim alanlarından özbakım becerilerini geliştirdiği görüşünü vurgulamışlardır.”Gülsüm öğretmen bu konuda; *“çocuğa beslenme alışkanlıkları kazandırmak için farklılıklara saygı eğitimi yararlı oluyor. Çünkü çocuk tüm yiyecek ve içecekleri yaptığımız etkinliklerle ayırmadan yiyor ve her yörenin yiyeceğinin ayrı olduğunu farkına varıyor.”* şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

4.5. Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırma Aşamalarında Öğretmenlerin Uyguladığı Yöntem ve Teknikler

Okul öncesi 36 – 72 aylık döneme mensup çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimini kazandırmak için öğretmenlerin uyguladığı yöntemler, teknikler ve bu yöntemlerin aşama ve amaçları şu şekilde gruplandırılmıştır:

Tablo 9. Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırma Aşamalarında Öğretmenlerin Uyguladığı Yöntem Teknikler

Madde	f
Bilgilendirme	7
Beceri kazandırma	4
Tutum ve davranış oluşturma	6
Değerlendirme	6

Tablo 9’da frekanslardan da görüldüğü gibi bu eğitimin kazandırılması sırasında çeşitli uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamaların çeşitli amaçları olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara göre ilk olarak çocuğa farklılıklara saygı duyması gerektiği konusunda bilgilendirme yapılır, ikinci olarak bu uygulamaya yönelik beceri kazandırılması hedeflenir sonrasında bu becerilerin tutum ve davranış olarak çocuğa kazandırılması amaçlanır ve son olarak da bu tutum ve davranışların çocuk tarafından ne şekilde edinildiği ve kullanıldığı değerlendirilir. Bu aşamalar şu alt başlıklardan oluşur:

- a. **Bilgilendirme:** Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 7 tanesi (%70) öğrencilerin farklılıklara karşı eğitilirken öncelikli hedefin öğrencilerin yeteri kadar bilgilendirilmesi olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşlerini Gülsüm öğretmen “*İlk aşama bilgilendirmedir. Burada ön yargıların yıkılması ve fiziksel görünüş, engellilik, cinsiyet hakkında doğru bilgi oluşturulması çok önemlidir. Burada kullanılacak yöntem doğru bilgi sunma, çocuğu olduğu gibi kabul etme ve bunu ona hissettirmektir. Çocuğun öz benliğinin farkında olması ve empatik*

düşünebilmesi için çeşitli oyun teknikleri kullanılabilir. Bilgilendirme yaparken uygun hikaye okumak, slayt, animasyon izletmek ya da kukla oynatmak da etkili tekniklerden olabilir.” Fatma öğretmen “bunları çocuklara kazandırırken öncelikle çocuklara farklı etkinliklerle çeşitli yöntemlerle bunu anlatıyorum bilgilendiriyorum bu konuda daha sonra bunu davranış haline getiriyorum ve en sonunda da çeşitli yöntemlerle mesela gözlem yöntemi anekdotlarla değerlendirmesini yapıyorum.” ve Cemile öğretmen ise “çocuklara farklılıklara saygı eğitimini kazandırırken ilk başta çocukları bilgilendirmek gerekiyor bu konuda. Çocukların dikkatini çekerek iyi bir şekilde bilgilendirmek gerekir. Konuya olan hassasiyeti iyice çocuklara vererek bilgilendirmek gerekir.” cümleleriyle ifade etmişlerdir.

b. Beceri Kazandırma: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 4 tanesi (%40) bu davranışların sürekli hale getirilebilmesi için çeşitli etkinliklerle farklılıklara saygı konusunda beceri kazandırılır. Bu konuyu Gülsüm öğretmen *“İkinci aşama olan beceri haline getirmede artık kazandıkları bilgileri kendi yaşamlarında uygulamalarını sağlamak yani artık eleştirel düşünmeyi sağlamak ve bu farklılıkları kabullenerek yaşamak demektir. Bunun için çok fazla yaşantı geçirmelerini sağlamak çok önemlidir. Bunun için oyun yöntemi ve drama tekniği kullanılabilir. Grup ve proje çalışmaları yapılabilir ve oluşturulan gruplarda farklılıkların ön plana çıkması sağlanabilir.”* ve Gülhan öğretmen *“önce çocuklara gösterip yaptırarak davranış geliştirmelerine yardımcı oluyoruz. Zaten sınıfımızda engelli öğrenci varsa çocuğa gerekli bakımı göstererek de bu şekilde de davranabiliriz. Sonra çocuğun bu davranışı sürekli hale getirmesini sağlıyoruz.”* şeklindeki cümlelerle ifade etmişlerdir.

c. Tutum ve Davranış Kazandırma: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 6 tanesi (%60) çocukların farklılıklara saygı duymaya karşı kazandıkları becerilerin tutum ve davranışlara yansıtılması ve kalıcı birer alışkanlık olması gerektiği konusunda görüş belirtmişlerdir. Bu düşüncelerini Gülsüm öğretmen, *“Üçüncü aşama olan tutum oluşturma süreci ise farklı olan kişilerle empati kurmayı sağlayarak gerçekleşir. Burada çocuklara*

sorumluluklar verilmesi çok önemlidir. Bu grup içi etkinliklerle yapılabileceği gibi bireysel sorumluluklarla da gerçekleştirilebilir. Yine proje yöntemi, drama teknikleri kullanılabilir.” M. Akif öğretmen *“Sonra tutum oluşturmaya çalışıyoruz. Davranış haline getirmelerini sağlıyoruz kalıcı olması açısından. Davranış haline geldikten sonrada anekdotlarla değerlendirme yapıyoruz.”* ve Cemile öğretmen ise *“Daha sonra bununla ilgili tutum oluşturma var bu konuda tutum oluştururken bir hikaye olabilir bu hikayeyi dramatize etmek olabilir. Oradaki çocuğun yerine kendisini koyarak tamamen davranışa döktürme şeklinde yaptırılabilir.”* cümleleriyle belirtmişlerdir.

d. Değerlendirme: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 6 tanesi (%60) çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitiminin kazanılıp kazanılmadığını yahut ne şekilde algılandığını denetlemek ve değerlendirmek konusunun önemini vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini Gülsüm öğretmen *“Son aşama olan değerlendirme de ise çocukların kendilerini değerlendirmesi ve eğitimcinin çocuğu değerlendirmesi vardır. Bunlar resim yapma tekniği, drama tekniği ya da öğretmenin ve ailenin kullanacağı gözlem formuyla davranışlar değerlendirilebilir, Çok iyi gözlemci olmak gerekir.”* Fatma öğretmen *“bunları çocuklara kazandırırken öncelikle çocuklara farklı etkinliklerle çeşitli yöntemlerle bunu anlatıyorum bilgilendiriyorum bu konuda daha sonra bunu davranış haline getiriyorum ve en sonunda da çeşitli yöntemlerle mesela gözlem yöntemi anekdotlarla değerlendirmesini yapıyorum.”* ve Cemile öğretmen ise *“en sonunda da çocukların bu davranışları uygulamaya sokup sokmadıklarını gözlemek açısından da değişik tekniklerle gözlemler yapılabilir.”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

4.6. Farklılıklara Saygı Eğitimindeki Etkinlikler Kapsamındaki Çalışmalar

Araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin çocuğun seviyesine indirilmesinin ve algının kolaylaşmasının sağlanması amacıyla çeşitli etkinliklere yer vermektedirler. Aşağıdaki tabloda bu etkinlikler ve sıklıkları (frekansları) belirtilmiştir:

Tablo 10. Farklılıklara Saygı Eğitimindeki Etkinlikler Kapsamındaki Çalışmalar

Madde	f
a. Türkçe Etkinliği	
a.1. Sohbet etme	5
a.2. Hikaye anlatma	3
a.3. Şiir okuma	2
b. Müzik Etkinliği	
b.1. Şarkı Söyleme	7
b.2. Enstrüman Çalma	2
b.3. Dans	2
c. Sanat Etkinliği	
c.1. Oyun Oynama	3
a. c.2. Resim Yapma	4
a. c.3. Kesme Yapıştırma	2
d. Oyun Hareket Etkinliği	
d.1. Dans	3
d.2. Folklor Gösterisi	2
e. Fen – Matematik Etkinliği	
e.1. Deney Yapma	8
e.2. Belgesel İzleme	1
f. İlgi Köşesi Çalışmaları	
f.1. Pano Süsleme	5
f.2. Oyun	2
g. Drama Etkinliği	5
h. Alan gezileri	
h.1. Bölgesel Gezi	6
h.2. Müze Gezme	3

Tablo 10’da frekanslardan da görüldüğü gibi bu eğitim kapsamındaki çalışmalar çeşitlidir. Bunlar;

a. Türkçe dil etkinliği

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitimini verirken çeşitli etkinlikler düzenlediklerini bunlardan çocuğun sözel gelişimi açısından önemli olan Türkçe dil etkinliği kapsamında aşağıdaki faaliyetlere yer verdiklerini belirtmişlerdir:

a.1. Sohbet etme; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) Türkçe dil etkinliği kapsamında çocuklarla sohbet düzenlemekte ve seçilmiş bir konu üzerinden çocuğun konuşma ve dil alanında gelişimini sağlamaktadırlar. Bu düşüncelerini Fatma E. öğretmen *“Türkçe dil etkinliğinin farklılıklarını anlamaları için çocuklarla sohbetler ediyoruz annelerinin mesleklerinden tutunda nereli olduklarına kadar yılın en başında sohbetler ettiğimiz dönemde o sohbetlerin içinde çocukların isimleri bile geçse çok komik algılanan isimler oluyordu mesela memiş ismini çok farklı algılama şekli olan çocuklar çıktı hemen veliyi sınıfa davet ederek onunda normal bir baba olduğunu diğer çocuklara gösterme çabasına girdim. “* ve Elif öğretmen ise *“konuşmakta zayıf olan çocuğumuz varsa tabi ki onlara daha çok hak veriyoruz. Durumu zayıf olanlara daha çok söz hakkı veriyoruz. Ses açma çalışmalarımız olabiliyor. Kendini ifade de zorluk çeken çocuklara hikaye sonrasında ya da dramalar da daha çok hak veriyoruz. Ya da yarım kalan bir hikayeyi ona tamamlattırarak kendini ifade etmesini sağlayabiliriz.”*

a.2. Hikaye anlatma; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) Türkçe dil etkinliği kapsamında faaliyet olarak hikaye anlatma etkinliği düzenlemektedirler. Bu etkinlikler için Cihan öğretmen *“yöntem ve tekniklerden özellikle hikaye anlatmada engellilerle ilgili hikaye anlatılabilir farklı kültürlere ait hikayeler anlatılabilir. Bu hikayeler çocuklara görsel etkinliklerde sunulurken kullanılabilir”* ve Zerrin öğretmen ise *“daha çok konu ile ilgili sohbette vermeye çalışıyoruz. Özel bir durum olduğunda hikayelerimizin konusunu ona göre uyarlıyoruz hikayeler ile anlatmaya çalışıyoruz. Drama çalışmaları yaptırıyoruz. Konu ile ilgili sohbetlere yer veriyoruz”* demişlerdir.

a.3. Şiir okuma; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 2 tanesi (%20) Türkçe dil etkinliği kapsamında çocuğun eğitiminin gelişimi amacıyla şiir okuma

faaliyetlerine yer vermektedirler. Bu konu kapsamında Fatma E. öğretmen; *“Türkçe dil sanat ya da okuma yazma diye değil her çocuğun isteği doğrultusunda farklılıklara derken standart tekerleme şiir bilmece yönüyle değil de her gün farklı bir şey ve çocukların kendilerinin de kendilerini ifade etmelerine fırsat vererek hikayeyi çocuklara anlattırduğım günler çok fazladır.”* ve Cemile öğretmen; *“çocuklarla bunu sohbet etmek lazım çocuklarında bu konuda neler düşündüğü ile ilgili onların düşünceleri alınması lazım mutlaka şiirler parmak oyunları tekerlemeler olabilir hikayeler olabilir”* demişlerdir.

b. Müzik etkinliği

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi kapsamında düzenlenen etkinliklerden müzik etkinliğinin önemini belirtmişler ve sadece dil gelişimine değil aynı zamanda Psikomotor alanda da çocuğun gelişimine katkı sağlayacağını belirtmişlerdir.

b.1. Şarkı söyleme; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 7 tanesi (%70) müzik etkinliği olarak şarkı söyleme faaliyetlerine yer verdiklerini söylemişlerdir. Bu görüşlerini Durdu öğretmen; *“müzik etkinliğinde mesela bir arkadaşım şarkısı öğretiliyor”* ve Cemile öğretmen; *“müzikli rantlar olabilir çocukların oyunları müzik yolu ile yapmaları sağlanabilir. Dinletilen müziklere de dikkat etmek gerekir. Çocuklara farklı kültürlerin müziklerini dinlemelerini sağlayarak farklılıklara saygı eğitimi kültürlerden danslar öğreterek çocukların bu alanda farklılıklara saygı eğitimine katkıda bulunabiliriz”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

b.2. Enstrüman çalma; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 2 tanesi (%20) müzik etkinliği kapsamında enstrüman çalma faaliyetlerine yer vermektedirler. Bu etkinlikler için Fatma E. Öğretmen; *“ben çok gezen ve farklı enstrümanlar toplamayı seven biri insanım çok pahalı piyanolar kemanları kast etmiyorum. Onları bütün çocuklar tanıyabiliyor ama kabak kemani gördüğüm zaman almayı seviyorum bir tulumu gördüğüm zaman fotoğraflandırmayı çok seviyorum neden farklı kültürleri yansıtıyordur.”* Ve M. Akif öğretmen ise; *“farklı enstrümanları*

her kültürün kendine has müziklerini farklı kültürlerin müziklerine yer veriyoruz böylece farklı kültürler olduğunu fark edebiliyorlar” demişlerdir.

b.3. Dans; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 2 tanesi (%20) farklılıklara saygı eğitimi kapsamında müzik etkinliklerinden dans faaliyetlerine yer vermektedirler. Bu etkinlikler hakkında Cihan öğretmen; *“farklı ülkelerin müzikler ve dans gösterileri hem diletilebilir hem izletilebilir.”* ve Fatma öğretmen; *“hem o bölgenin dansları var onun dışında her bölgeye ait oyunlar var çocuk oyunları var bunları araştırıyoruz. Çocuklarla oynuyoruz.”* Şeklinde fikir beyan etmişlerdir.

c.Sanat etkinliği

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi kapsamında çeşitli sanatsal etkinlikler düzenlemekte ve bu etkinliklerin farklılığı sayesinde algı yeteneklerini geliştirebilmektedirler. Bu etkinlikler;

c.1. Oyun oynama; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) sanat etkinliği kapsamında 36-72 aylık yaş grubuna uygun olarak oyun oynama etkinlikleri düzenlemektedirler. Bunlardan Fatma öğretmen; *“her bölgeye ait oyunlar var çocuk oyunları var bunları araştırıyoruz. Çocuklarla oynuyoruz”* ve Fatma E. öğretmen; *“Sanat etkinliğinde hazır oyun hamurları bütün okullar tarafından kullanılıyor ama bir macundur kildir baraj tarafında kırmızı kil vardır ben her yıl getiriyorum öğrencilerim için bu yıl henüz şansım olmadı geçen yıl iki üç kez getirttik oradaki toprakları alıp getiriyoruz kil kıvamında topraklar onları hamur olarak oynamalarını sağlıyoruz çocukların farklılıkları görmesini sağlıyoruz.”* demişlerdir.

c.2. Resim Yapma; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 4 tanesi (%40) sanatsal faaliyetler kapsamında öğrencilere resim yaptırmaktadırlar. Bu görüşlerini Gülhan öğretmen; *“mesela farklılıklara saygı eğitimi kültürden çocukların resimleri fotokopi şeklinde çoğaltılıp çocuklara boyama şeklinde veriyoruz zaten”* Cihan öğretmen *“çocukların birebir yapmış olduğu resimler örnek gösterilir arkadaşlarına”* ve Zerrin öğretmen ise *“dünya ülkelerinin*

çocuklarının resimlerini kesme yapıştırma çalışması yaptırıyoruz. Bir dünya resminin etrafına değişik dünya ülkelerinin resimlerini çizdiriyorum. Bu konuda yetenekli çocuklarımız var anlattıktan sonra kendileri farklı özellikteki çocukları dünyanın etrafına yerleştirebiliyorlar resimlerinde...” şeklinde ifade etmişlerdir.

c.3. Kesme – Yapıştırma; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) farklılıklara saygı eğitiminin kazandırılması amacıyla düzenlenen sanatsal etkinliklerden; yaş grubuna uygun olarak kesme yapıştırma yaptırmaktadırlar. Bu etkinlikler hakkında Cemile öğretmen; *“el işi çalışmaları yapılabilir. Kağıt kesme yapıştırma etkinlikleri olabilir. Oyun hamurları ile oynanabilir. Bunlar tamamen çocukların hayal gücüne bağlı olarak yapıldığı için köşelerde mesela kostüm ve aksesuar köşemiz var orda çeşitli kıyafetlerimiz var farklı meslekler olsun farklı kültürlerden olsun bu kostümlerden faydalanarak çocukların farklı kültürleri yansıtmasını sağlayabiliriz.”* ve Zerrin öğretmen ise *“dünya ülkelerinin çocuklarının resimlerini kesme yapıştırma çalışması yaptırıyoruz. Bir dünya resminin etrafına değişik dünya ülkelerinin resimlerini çizdiriyorum. Bu konuda yetenekli çocuklarımız var anlattıktan sonra kendileri farklı özellikteki çocukları dünyanın etrafına yerleştirebiliyorlar resimlerinde”* demişlerdir.

d.Oyun Etkinlikleri

Araştırmaya katılan öğretmenler 36 – 72 aylık yaş grubuna uygun olarak farklılıklara saygı eğitiminin çeşitli oyun etkinlikleriyle kazandırılabilceğini belirtmişlerdir.

d.1. Dans; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) çocukların dans etkinlikleri sayesinde farklılıkların farkına varabileceğini ve saygı duyacaklarını belirtmişlerdir. Bu konu hakkındaki görüşlerini Durdu öğretmen; *“farklılıklara saygı eğitimi kültürlerin müzikleri dinletilip oyunları gösteriliyor”* ve Cihan öğretmen ise; *“farklı ülkelerin dans gösterileri izletilebilir kendi kültürümüzden oyunlar öğretilir”* şeklinde fikir beyan etmişlerdir.

d.2. Folklor etkinlikleri; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) oyun etkinlikleri kapsamında folklor gösterilerine yer vererek çocukların

yöresel, bölgesel farklılıkları fark etmesini sağladıkları düşüncesindedir. Bu konu hakkındaki görüşlerini Gülhan öğretmen *“Farklılıklara saygı eğitimi kültürlerden folklor gösterileri yaptırabiliyoruz. Onlara çocukları katarak onlarında farklı kültürlere sahip olduğunu anlatabiliyoruz.”* Ve Cemile öğretmen ise *“sonuçta çocuklar farklı kültürlerden topluluk oluşturuyorlar dolayısı ile bunu kullanarak sahip oldukları kültürlerin yöresel oyunları var bunları ortaya çıkararak çocukların oynaması sağlanabilir.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

e.Fen- Matematik Etkinliği

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi kapsamında çocuğun bilişsel gelişiminin sağlanabilmesi amacıyla programın fen-matematik köşesinde çeşitli etkinliklere yer vermektedirler

e.1. Deney yapma: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 8 tanesi (%80) mevcut program kapsamında fen–matematik etkinliği olarak çocuklara deney yaptırmaktadırlar. Bu konu hakkında Fatma E. öğretmen *“Deneyleri haftanın en az iki günü yer verme çabasıdayım sadece arada bir okul öncesi eğitimde buda vardır yani fen ve doğa etkinlikleri çok az değinilen etkinliklerdir.”* Ve Fatma öğretmen; *“mesela iç Anadolu bölgesini işlerken Erciyes sönmüş bir yanardağdır. Yanardağ deneyini yapıyoruz”* şeklinde fikir belirtmişlerdir.

e.2. Belgesel İzleme; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 1 tanesi de (%10) farklılıklara saygı eğitiminde fen–matematik etkinlikleri kapsamında öğrencilerine belgesel izletmektedir. Bu etkinlik hakkında Zerrin öğretmen *“değişik dünya kültürlerini içeren belgesel izletiyoruz”* demiştir.

f. İlgı Köşesi Etkinlikleri

Araştırmaya katılan öğretmenler 36 – 72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimi kapsamında etkinlik olarak öğrencilerin ilgi farklılıklarını sergileyebileceği ilgi köşesi etkinliklerine yer vermektedirler. Bu etkinlikler:

f.1. Pano Süsleme: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) farklılıklara saygı eğitimi kapsamında ilgi köşesi etkinliği olarak çocuklara pano

süslemesi-düzenlemesi yaptırmaktadırlar. Bu konu hakkındaki görüşlerini Fatma öğretmen “*çocuklara o güne o haftaya ait bölge işlediğimiz zamanlarda havayı solusunlar diye panoyu tamamen işlediğimiz bölge ile süslüyoruz. O bölgeye ait müzik aletleri olabilir onları koyuyoruz*” Durdu öğretmen “*diğer kültürlere ait yerlerin resimleri yapıştırılabilir kıyafetleri asılabilir veya ailelerin yardımı ile değişik ülkelerde ki biblolar değişik eşyalar getirilebilir sınıfa*” ve Zerrin öğretmen ise “*genelde tablolar hazırlıyoruz ve ya internetten değişik dünya çocuklarının resimlerini gösteriyoruz*” cümleleriyle belirtmişlerdir.

f.2. Oyun: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 2 tanesi (%20) 36-72 aylık çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitimi kapsamında düzenlenen ilgi köşesi etkinliklerinden çeşitli oyunlara yer vermektedirler. Bu konu hakkında Cemile öğretmen “*bolca kostümümüz var çocukların zevkle oynadıkları bir alan burası onun dışında yine kitap köşesinde özellikle farklı dergilere yer vermeye çalışıyorum çünkü bu okul öncesi dergilerin dışında dergiler koyarak oradaki dergilerden de çocukların yine farklı kültürler farklı ülkelerden insanlar ile ilgili görüntüler doğa ile ilgili olsun yaşantılar olsun bunları görebilecekleri dergilerde bulunduruyoruz*” ve M. Akif öğretmen ise “*başlarda sadece kızlar bebeklerle erkekler arabalarla oynuyorlardı. Artık kızlarda arabalarla oynasın erkeklerde bebeklerle oynasın diye ikisine de eşit sayıda bebek ve araba veriyoruz*” demiştir.

g. Drama etkinliği

Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) 36-72 aylık çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitimi kazandırmada drama etkinliğinin kullanılmasının çocukta kalıcı davranışları öğrenmesini sağladığını savunmuşlardır. Fatma öğretmen “*sınıfta yaptığımız drama çalışmalarında çocukların engellileri anlaması için mesela bacıklarını bağlıyoruz, yürümelerini istiyoruz ya da gözlerini bağlıyoruz görmeden yürümelerini istiyoruz ve çocuklar böyle yürümenin ne kadar zor olduğu hakkında hemen dönüt veriyorlar o sırada devreye girip engellilerin yaşadıkları sıkıntılardan bahsediyorum ve çocuk böylece saygılı davranma kazanımını almış oluyor.*” demiştir.

h. Alan gezileri

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi kapsamında çocuğun okul sınırları içerisinde kapalı tutulmaması ve belirli farklılıkları yerinde gözlemleyebilmeleri amacıyla çeşitli geziler düzenlemektedirler.

h.1. Bölgesel geziler; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 6 tanesi (60) alan gezileri kapsamında o yöreye özgü tarihi veya doğal yerlere geziler düzenlediklerini belirtmişlerdir. Bu konu hakkında Fatma öğretmen *“iç Anadolu bölgesini ilerken bir çok seçeneğimiz var kendi ülkemiz ile ilgili kendi şehrimiz Kayseri İç Anadolu bölgesinde olduğu için ama bunu farkı bölgelerde çeşitlendiriyoruz tabi”* M. Akif öğretmen *“çocuk kayseri de sadece somun ekmeği biliyor ya da pideyi taş somun satan bir fırına götürebiliriz ya da Trabzon ekmeği satan bir yöreye de götürebiliriz.”* ve Cemile öğretmen ise *“mesela aileleri tanıdıkça grubumuz içersinde farklı kültürlerden bulunan çocukları belki seçerek o ailelerin evlerine ziyaret düzenleyebiliriz. Farklı şehirlere geziler düzenleyebiliriz. Oradaki yaşantıyı izlemek adına geziler olabilir”* şeklinde fikir belirtmişlerdir.

h.2. Müze gezileri; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) farklılıklara saygı eğitimindeki alan gezileri kapsamında müze gezileri düzenlemenin yararlı olacağını belirtmişlerdir. Bu düşüncelerini Gülhan öğretmen *“mesela alan gezilerinde çocukları müzelere götürüp orda farklı kültürlere ait kazı çalışmaların da çıkan eşyaları çocuklara göstererek o zaman da neler giydikleri neyle beslendikleri kaplar kacaklar var zaten, onlar hakkında bilgi sahibi olmaları için oralara götürüyoruz.”* ve Cihan öğretmen ise *“çevrenin olanakları çok önemli eğer çevrenizde farklı kültürleri tanıtan gösterilen yerler varsa tabi ki faydalanılabilir ama bizim çevremizde en yakın olarak müze var müzeye gidilebilir. Müzelerde de daha önceki insanların kullanmış oldukları eşyalar yaşam tarzları anlatılabilir”* şeklinde fikir beyan etmişlerdir.

4.7. Farklılıklara Saygı Eğitimiyle İlgili Etkinliklerin Verilme Sıklığı

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğu farklılıklara saygı eğitimini günlük kapsamda değerlendirip gün içerisinde herhangi bir aktivitede mutlaka yer vermeye çalışmaktadırlar. Süre kavramının izafî olması ve kimi öğretmenlerin bu eğitimi ‘boş zaman aktivitesi’ kapsamında değerlendirmesi, farklılıklara saygı eğitimi etkinliklerine yer verilme sürelerinin frekans analizi bakımından net olarak incelenip sonuca varılabilmesi bakımından mümkün gözükmemektedir. Fakat araştırmaya katılan 10 öğretmenden sadece Cihan öğretmen *“farklılıklara saygı eğitimi bireye saygı eğitimidir. Özellikle bu konuda baktığımızda çocuğun sosyal ve duygusal alanda gelişmesi açısından sık sık yer verilebilir ama her zamanda yer vermek çocuğun davranışlarına terste olabilir”*, ifadeleriyle bu eğitimin sıklığının ters etkiye neden olabileceğini vurgulamıştır.

4.8. Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygularken Gerekli Eğitim Ortamı, Materyaller ve Öğrenci Sayısı

Araştırmaya katılan eğitimciler; farklılıklara saygı eğitiminin kazandırılabilmesi için gerekli olan ortamın, materyallerin ve öğrenci sayısının, niceliği ve niteliği hakkında çeşitli görüşler belirtmişlerdir. Tablo 10’da çeşitli nitelik ve nicelik kavramlarına yer verilmiştir:

Tablo 11. Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygularken Gerekli Eğitim Ortamı, Materyaller ve Öğrenci Sayısı

Madde	f
a. Öğrenci sayısı	
a.1.Limitli	3
a.2 Limitsiz	7
b. Evcilik – Drama Materyalleri	
b.1. Kostüm- Giysi	5
b.2. Oyuncak Bebek-Araba	5
c. Sanat Köşesi Materyalleri	
c.1. Boya-Ebru	5
c.2. Kil-Karton	5
d. Fen-Doğa Köşesi Materyalleri	
d.1. Hayvan	7
d.2. Bitki	5

Tablo 11’deki maddeler frekanslarıyla analiz edildiğinde şu sonuçlar açığa çıkmıştır:

a. Öğrenci Sayısı

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin verimliliğinin sağlanabilmesi için öğrenci sayısının miktarı konusunda çeşitli fikirler belirtmişlerdir:

a.1. Öğrenci Sayısının Limitli Olması: Araştırmaya katılan öğretmenlerden 3 (%30) tanesi verilen eğitimin verimliliği açısından öğrenci mevcudunun belirli sayılarla sınırlanması gerektiğini savunmuşlardır. Bu görüşlerini Fatma E. öğretmen “*öğrenci sayısı 15’i aşmamalı 20 de bile bazen sınırlı kalıyorsunuz benim sınıfların çok küçük değil ama dolapları koyduğumuzda çocukların hepsi birden sınıfa girdiğinde o ortamın havasızlık anlamında yetersiz olduğunu öğretmeni dinleyemiyor. Öğretmen 20 çocuğun 20’sinde farkına varamıyor. Bir çocuğun farklılığı var ise kalabalık yüzünden öğretmen onu bir ay sonra fark ediyor. Bu nedenle mevcutların mümkün olduğunca düşük olması maksimum 15 e tutulması gerekir bence*” Fatma öğretmen ise “*üniversitede öğrendiğimize göre her on öğrenciye bir öğretmen düşmekte ama bu ne yazık ki her okulda gerçek hayatta mümkün olmuyor. O yüzden ideali bence 12 -13 öğrenciye tek öğretmen. Çünkü daha fazlasında çok verimli bir eğitim olmuyor ne yazık ki*” ve Zerrin öğretmen ise “*grubun 10 kişiyi geçmesinde fayda var diye düşünüyorum 20 kişilik bir grupta bu eğitimi vermek zor ama 10 kişi ile karşı karşıya görüş alış verişinde bulunma imkânı olabiliyor çünkü her çocuğun bireysel duygularını rahatlıkla alabiliyoruz*” cümleleriyle ifade etmektedirler.

a.2. Öğrenci Sayısının Limitsiz Olması: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 7 tanesi (%70) farklılıklara saygı eğitimi verilirken öğrenci mevcudunun çok olması farklılığında bol olmasını sağlayacağından eğitimin kalitesini ve verimliliğini yükselteceğini vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini M. Akif öğretmen “*bence çocuk sayısı farklı olunca farklılıkta fazla olur. Birbirlerine saygı duymayı öğrenirler farklı kültürlerden farklı yörelerden çocuklar olur ister istemez ama az olursa hepsi aynı yöreden olursa birbirlerini tanımaları birbirlerinden farklılıkları görmeleri zor olur.*” Cihan öğretmen “*sayı ne kadar fazla olursa çocuk farklılıkları o derece anlayacaktır. Sayının az olduğu yerde farklılıklara saygı eğitiminin yapılmasını uygun görmüyorum. Çocuk zaten bunu anlayamaz. Sayı ne kadar fazla olursa tabi ki farklılıkları daha çabuk anlar ama bu çocuğu korkutacak derecede kalabalık bir sayıda olmamalı şu anda okul öncesi eğitim sayıları ideal diye düşünüyorum*” ve Gülhan öğretmen ise “*sınıf sayısı bence önemli değildir çünkü her şekilde ister on kişi olsun ister 20 kişi*

olsun o farklılıklara saygı eğitimi zaten verilecektir. Bence sınıf mevcudu önemli değildir.”, şeklinde ifade etmişlerdir.

b. Evcilik – Drama Materyalleri

Araştırmaya katılan öğretmenler drama ve evcilik gibi faaliyetlerinde öğrenmenin etkisinin artırılabilmesi için çeşitli materyaller kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu materyallerden özellikle şunlara vurgu yapılmıştır:

b.1. Kostüm- Giysi: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) evcilik ve drama faaliyetlerinde öğrencilerin öğrenme seviyelerinin artırılabilmesi için oynadıkları/canlandırdıkları role tam olarak bürünmesi gerekmekte olduğunu ve bunun içinde maske kostüm gibi materyallerin kullanılması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini Gülsüm öğretmen *“çocukların kendilerini en iyi ifade ettikleri ve sosyal becerilerin kullanıldığı köşe evcilik ve drama köşesidir. Bu yüzden özellikle bu köşenin materyal zenginliği çok önemlidir. Drama köşesinde farklı kostümler günlük yaşamdakilere benzer oyuncaklarla donatılabilir. Bu köşelerde rahat hareket edebilecek minderler ve bir de kukla sahnesi bulunması iyi olacaktır”*, ve Elif öğretmen ise; *“kostüm ya da materyal çoğaltarak bireysel farklılıkları olan insanlara daha çok ağırlık vererek çocuklara onların farklılıklarını öğretebiliriz”*, cümleleriyle ifade etmişlerdir.

b.2. Oyuncak Bebek-Araba: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 i (%50) öğrencilerin hayal gücünün geliştirilebilmesi amacıyla oyuncak bebek, kukla gibi materyallerin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu görüşlerini Fatma öğretmen; *“mesela bu köşede bir çok oyuncak ve kukla oluyor ama bunu sadece kızlara yönelik bebeklerden oluşmamalı erkeklere yönelik bebeklerde olmalı ve çocuk sayısı kadar olmalı ki her çocuk birebir katılabilirsin oyuna.”*, Gülsüm öğretmen; *” Farklı ülkelere ait oyuncak bebekler, yer sofrasında yemek yiyen çocuklar aileler için yer tahtası masada yiyenler için masa konabilir.”*, ve Cemile öğretmen ise *“çocuklara sınıf içerisinde oyuncak bulundururken çocuklara kız erkek ayrımı yaparak oyuncak sayısı bulandırmaktan ziyade bütün gruba hitap edecek oyuncaklar olması gerekir yani bir kız çocuğuna illaki bir bebek uygun görülmesi doğru değil bir kız çocuğu araba ile oynayabilir ya*

da bir erkek çocuğu bebek ile oynayabilir. O yüzden oyuncaklara bu şekilde dikkat etmek gerekir”, cümleleriyle ifade etmektedirler.

c.Sanat Köşesi Materyalleri

Eğitmenler farklılıklara saygı eğitiminin sadece oyun ve oyuncakla verilemeyeceğini bu eğitimi verirken bir yandan da öğrencilerin sanatsal etkinliklerinin artırılması amacıyla çeşitli materyal ve aktivitelere yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu etkinlikler:

c.1. Boya-Ebru: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) sanatsal etkinliklerden boya kullanımının ve ebru sanatının, her öğrencinin çalışmalarının farklı olması nedeniyle birbirlerinin çalışmasına saygı duymayı dolayısıyla farklılıklara saygı eğitiminin öğrenilmesini sağlayacağını belirtmişlerdir. Bu görüşlerini Fatma E. öğretmen *“Ebru sanatının bir yerden kurs aldırılmayacak alet edevatını her şeyi kırtasiyelerde satılıyor. Kumaş boyalarını satın alabiliyoruz. Ben o kumaş boyalarını alarak yazma üretmelerini istemişim Türk kültüründe olan bir şeydir her çocuğa beyaz yazmalar verdim.”* ve Cemile öğretmen ise *“ebru çalışması yaptırabiliriz. Farklı yerlerden gelen çamur kil tarzı materyaller varsa bunlarla ilgili kap kacak yapılabilir. O yörede kullanılan malzemeler çalıştırabiliriz”* şeklinde ifade etmişlerdir.

c.2. Kil-Karton: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) farklılıklara saygı eğitimi sırasında öğrencilerin düşünce ve uygulama farklılığını öğrenebilmeleri amacıyla kil ve karton gibi şekillendirilebilir materyallerin kullanımının önemi vurgulanmıştır. Bu görüşlerini Fatma öğretmen *“sanat köşesi için yine işlediğimiz konuya gelecek olursak projelerimize mesela killer gelebilir çocuk Kapadokya’ya özgü peri bacalarını killerle yapabilir.”* ve Cemile öğretmen ise *“Farklı yerlerden gelen çamur kil tarzı materyaller varsa bunlarla ilgili kap kacak yapılabilir. O yörede kullanılan malzemeler çalıştırabiliriz”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

d.Fen - Doğa Köşesi materyalleri

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin her alanda verilmesi gerektiğini ve bu amaçla fen-doğa köşesinde hayvan bitki, ansiklopedi dergi ve inceleme yapabilecekleri mikroskop gibi materyaller bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu materyallerden:

d.1. Hayvan: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 7 tanesi (%70) farklılıklara saygı eğitimi kapsamında öğrencilerin çevrelerini tanıyabilmeleri amacıyla çeşitli hayvanlara yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu düşüncelerini Durdu öğretmen *“hayvana saygı olabilir balık olabilir kuş olabilir. Çeşitli hayvan resimleri asılarak onlara nasıl saygı göstermeliyiz sokakta onlara nasıl davranmamız gerekiyor evdeki artan yiyecekleri onlara götürebiliriz paylaşabiliriz hakkında bunlara yönelik eğitimler olabilir”* ve Cemile öğretmen ise: *“su anda bir su kaplumbağası besliyoruz. Çocuklar bu hayvanın nasıl beslendiğinin nelere ihtiyacı olduğunu bu sayede öğreniyor. Bunu sürekli tutmuyoruz. Kaplumbağadan sonra farklı hayvanlara da yer vererek çocukların farklı hayvanları aralarındaki farklılığı görmesini sağlıyoruz dolayısı ile buda çocuğa farklılıklara saygı eğitimi adı altında güzel şeyler kazandırmış oluyoruz.”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

d.2 Bitki: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminde fen-doğa köşesi için çeşitli bitkilerin kullanılabilceğini belirtmişlerdir. Bu görüşlerini Gülsüm öğretmen *“Çocukların araştırmacı ruhunu destekleyen diğer bir köşede fen-doğa köşesidir. Bu köşe değişik koleksiyon örnekleri, mikroskop, canlı bitki ve hayvanlarla donatılmalıdır”,* Gülhan öğretmen *“Çeşitli bitkiler değişik meyveler avokado falan yetişmiyor buralarda onlardan konabilir.”* ve Cihan öğretmen ise *“bitkiler olabilir, resimleri olabilir ya da bu materyaller bulunabilirse konulabilir.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

4.9. Programda Farklılıklara Saygı Eğitimini Değerlendirirken Aile Katılımının Önemine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin verimliliğinin artırılabilmesi amacıyla çalışmaların sadece okul ile sınırlı kalmamasını evde de sürdürülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu amaçla aile ile iletişimin sağlanması için çeşitli etkinliklere yer verildiği gözlemlenmiştir.. Aşağıdaki tablo 11’de bu etkinliklere ve bu işbirliğinin sonuçlarının izlenme şekillerine yer verilmektedir.

Tablo 12. Okul- Aile İşbirliği ve Sonuç Saptaması

Madde	f
a. Aile işbirliği etkinlikleri	
a.1. Veli toplantıları	7
a.2. Aile bilgilendirme formları	7
a.3. Bireysel veli görüşmeleri	5
a.4. Ev ziyaretleri	3
b. Sonuç Saptama etkinlikleri	
b.1. Anekdot Kayıtları	8
b.2. Gözlem formları	6

Tablo 12’deki veriler frekanslarıyla incelenip analiz edildiğinde aşağıdaki verilere ulaşılmıştır:

a. Aile İşbirliği Etkinlikleri

Araştırmaya katılan öğretmenler verilen farklılıklara saygı eğitiminin devamlılığının sağlanması ve öğrenciler tarafından benimsenip tavır ve davranışlara yansıtılması amacıyla çeşitli işbirliği faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu faaliyetler aşağıda analiz edilmiştir:

a.1. Veli toplantıları: Araştırmaya katılan 10 öğretmenin 7 tanesi (%70) farklılıklara saygı eğitiminde aile ile iletişimin sağlanmasında düzenli olarak veli toplantısı yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşlerini Gülsüm öğretmen *“evde desteklenmeyen hiçbir eğitim amacına ulaşmayacaktır. Bu nedenle veli toplantılarını çok sık düzenlerim. Bu toplantılarda geçmiş zaman diliminde yapılanları ve bundan sonra yapılması planlanan etkinlikler ve bu etkinliklerin amacını konuşuruz. Böylelikle amaçlara ne kadar ulaştığımı ya da nerede yanlışlar yaptığımı toplu görüşmelerde anlayabilirim”* ve Zerrin Öğretmen *“veli toplantısında bu konuya değiniyoruz. Veli katılım çalışmalarına yer veriyoruz konu ile ilgili okulda da yaptığımız çalışmalar ile ilgili velilerimizi bilgilendiriyoruz. Okulumuzda bu şekilde bir çalışma yaptık sizde çocuğunuzla bu akşam bu konuyu konuşabilirsiniz. şekilde bilgi veriyoruz”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

a.2. Aile katılım formları; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 7 tanesi (%70) ailelerin eğitim süreci hakkında bilgilendirilmeleri ve bu sürecin sadece okul ile sınırlandırılmaması ile ilgili olarak velilere düzenli olarak aile bilgilendirme formu adı altında öğrenci durum raporu verilmektedir. Bu etkinlikle ilgili olarak Cihan öğretmen *“özellikle aile katılım formu gönderiyoruz. Okulda yapmış oldukları etkinliklerden gönderiyoruz. Örneğin farklı kültürlere ait bir resim örneği ya da figürleri aileye gönderebiliyoruz. Çocuk buradan farklı kültürler tanıyabilir”* Cemile öğretmen *“Okulda yaptıklarımız hakkında bilgi vererek onların evde ne gibi şartlarda yaşadıklarını öğrenmek açısından onlardan bilgi almaya çalışıyoruz. Aile katılım formları uyguluyoruz. Sınıfa çağırarak bunların farklı eğitimler yapmaları için onlara ortam sunuyoruz bunlarda çocukların farklılıkları kazanmasın da etkili oluyor”* ve Zerrin öğretmen ise *“Aile ihtiyaç belirleme formu kullanıyoruz. Konu ile ilgili velilere seminerler veriyoruz.”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

a.3. Bireysel Veli Görüşmeleri: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) farklılıklara saygı eğitimi alan öğrencilerin durumu ve gelişimi hakkında velilerle birebir görüşmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu düşüncelerini Gülsüm öğretmen *“ayrıca bireysel veli görüşmeleri yapıyorum. Bunu bazen veli ihtiyaç duyduğunda veli bana bildirir. Bazen de ben ihtiyaç duyduğumda velilere yazdığım küçük mektuplarla okula davet ederim. Bu bireysel görüşmelerde detaylı şekilde bilgilendirme yapılabilir.”*

Fatma E. öğretmen “öncelikle veli ile birebir toplantılar yapıyoruz. Veli ile birebir olan toplantılar çok önemli bizim eğitim programımızda bunun gidiş aşamalarını velilere aktarıyoruz ki okulda yapılan eğitim evde devam ettirilebilsin.” ve Cemile öğretmen ise; “aile ile birebir konuşarak bunları öğrenmeye çalışıyoruz. Okulda yaptıklarımız hakkında bilgi vererek onların evde ne gibi şartlarda yaşadıklarını öğrenmek açısından onlardan bilgi almaya çalışıyoruz.” cümleleriyle ifade etmişlerdir.

a.4. Ev ziyaretleri: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) aile ile işbirliğinin sağlanması ve öğrencinin içerisinde bulunduğu çevre ile ilgili olarak fikir edinilebilmesi amacıyla aile ortamlarına ziyaret düzenlemektedirler. Bu etkinlik ile ilgili olarak Gülsüm öğretmen “Ayrıca ev ziyaretleri düzenliyorum .böylece çocuğun yaşadığı ortamı gözleme fırsatı buluyorum. Tüm bunların nasıl sonuç verdiğini değerlendirmek için en çok gözlemden faydalanıyorum.” Gülhan öğretmen “ailelere ziyaret yapıyoruz. Küçük notlar gönderiyoruz, bülten panosu hazırlıyoruz, evlere ziyaret yapıyoruz, velilerle birlikte ziyarete gidiyoruz” ve Elif öğretmen ise “ev ziyaretleri yaparım genellikle özellikle ön yargılı olan çocuklar için bu çok etkili oluyor. Onları evlerinde denetlemek görmek evde nasıl sınıfta nasıl tavırları değişiyor mu anne ile birebir konuşmak çocuğun farklı alışkanlıkları varsa onları birebir dile getirmesi sınıftaki haliyle karşılaştırarak anne ve babayla iletişim halinde olarak ve veli toplantıları var.” cümleleriyle ifade etmişlerdir.

b. Sonuç Saptama Etkinlikleri

Araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin sonuçları hakkında bilgi edinmek ve bu sonuçları aile ile paylaşmak amacıyla çeşitli etkinliklerde bulunmaktadır. Aşağıda bu etkinliklerden ve sonuçlarında bahsedilmektedir.

b.1.Anekdot Kayıtları: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 8 tanesi (%80) öğrencinin durumu hakkında aileye bilgi sağlamak ve eğitim sürecinin evde de devamlılığının sağlanabilmesi amacıyla öğrencilerin gün içerisindeki davranışlarını gözlemleyerek anekdot kayıtları tutmakta ve bunları gelişim sonuç raporu olarak aileye sunmaktadırlar. Bu etkinlik ile ilgili olarak Gülsüm öğretmen “Tüm bunların nasıl sonuç

verdiğini değerlendirmek için en çok gözlemden faydalaniyorum. Bunun dışında hatta sistematik gözlem formları, anekdot kayıtları da sonuçlara ulaşmak için yardımcı oluyor.” Elif öğretmen “anekdotlar gönderiyorum ben kendimde sınıftan gönderiyorum. Çocuk bu gelişmeyi şu şekilde sağlamıştır diye aileyi bilgilendiriyorum. Böyle bir şey olduğu zaman onların not şeklinde yazıp bana gönderebileceklerini söylüyorum.” ve Zerrin öğretmen ise “anekdot kayıt formları dolduruyoruz veli ile birlikte paylaşıyoruz bunları” cümleleriyle ifade etmişlerdir.

b.2. Gözlem formları: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 6 tanesi (%60) anekdot kayıt formlarının beraberinde durum gözlem formları kullanmakta olduklarını ve bu formlar sayesinde öğrencinin zaman içerisindeki gelişim sürecinin takip edildiğini belirtmişlerdir. Bu formlarla ilgili olarak Gülhan öğretmen *“ebeveyn katılım formu gönderiyorum bu formu doldurup okula göndermelerini sağlıyorum. Anekdot kayıt ve oyun gözlem formu dolduruyorum.”* Cihan öğretmen *“oyun gözlem kayıtları ve okulumuzun kazanım değerlendirme formlarını yıl içerisinde doldurduğumuzda öncelikle tabi ki sene başından bir tane doldurup çocuğun nerede olduğunu görüyoruz daha sonra bu eğitim ve etkinlikleri yaptıktan sonra birinci dönem sonunda ikinci dönem sonunda bunları doldururken ilk baştakine bakarak sonra çocuğu gözleyerek çocuğun nereye geldiğini görüyoruz. Bizim için de net olarak görmemizi sağlıyor.”*, ve Elif öğretmen ise *“Kendim değerlendirmeler alıyorum çocuklara göre gözlemliyorum gözlemlediklerimi nota dönüştürüyorum. Onlarında tekrar geliştirilmesi için eksikliklerimizi ortaya koyuyoruz onlar üzerinde yoğunlaşarak çocuğa biraz daha katkı sağlamaya çalışıyoruz.”* şeklinde fikir beyan etmişlerdir.

4.10. Programda Farklılıklara Saygı Eğitimi Değerlendirirken İşbirliğinin Gerekli Görüldüğü Kişi ve Kurumlar

Araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimi kapsamında çeşitli kişi kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu kişi kurum ve kuruluşlar aşağıdaki tablo 12’de belirtilmiştir;

Tablo 13. İşbirliği Gerekli Görülen Kişi ve Kurumlar

Madde	f
a. Aile ile işbirliği	10
b. Kitle iletişim araçları	
b.1. Çizgi filmler	6
b.2. Bilgisayar	3
c. Sivil toplum kuruluşları	
c.1. Huzur evleri	2
c.2. Vakıflar.	2
c.3. Broşürler	2

Tablo 13'deki veriler frekanslarıyla birlikte değerlendirilip analiz edildiğinde şu neticelere varılmıştır;

a.Aile ile işbirliği: Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı (%100) 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili olarak en önemli etkenin aile ile işbirliği içerisinde bulunulmasını vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini Elif öğretmen “*aile ile iş birliği içinde olunmalıdır. Ailenin çocuktan beklentileri nelerdir. Çocuğun seviyesinde bir beklenti mi değil mi? Ya da anneler sınıf ortamını bilmediği için farklılıklara saygı eğitimi beklentilere girebiliyorlar onlarla konuşup olarında fikirlerini alıyorum*” ve Cihan öğretmen ise “*bu eğitimi eğer kazandırmak istiyorsak tek taraflı bunu yapmamız mümkün değil okulda öğretmenin çocuğa etkinlikle bunu kazandırması uygulanırsa çocukta sadece ortama göre davranış düzelmesi sağlanır. Çocuk okula geliyor arkadaşlarına saygı duyuyor ama dışarı çıktığında yine tutumunda bir değişiklik olmuyor eğer öğretmen aile ile birlikte olursa bu eğitimde çocuğa daha tutarlı davranışlar kazandırmayı sağlıyor*” cümleleriyle ifade etmişlerdir.

b.Kitle İletişim Araçları

Araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık döneme mensup çocukların farklılıklara saygı eğitimini özümseyebilmeleri bakımında görselliğin büyük öneme sahip olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle televizyon izlemelerinin kontrol altında tutulması ve

seçilmiş programların seyrettirilmesi çocukların eğitimine ve gelişimine yönelik olumlu katkılar sağlayacağını söylemişlerdir.

b.1. Çizgi Filmler: Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 6 tanesi (%60) 36-72 aylık döneme mensup çocukların ilgisini çekmek ve eğitimiyle gelişimini kontrol altında tutabilmek için çizgi filmlerin etkisinden bahsetmişlerdir. Bu görüşlerini Fatma öğretmen *“bunun yanında basın ve kitle iletişim araçlarına iş düşüyor. Mesela çizgi filmlerde bu konuya el atabilirler ki çocuklar daha iyi öğrensinler”* M. Akif öğretmen *“özellikle çizgi filmlerde farklı karakterler farklılıklar açısından çok önemli ya da engellilere yönelik çizgi filmler ya da programlar var renkleri farklı oluyor çocukların bazı mesela çizgi filmlerde zenci çocuklar ön planda oluyor. Mesela bizim burada çocuklar herkes beyaz olduğu için bu durumu kavrayamaz farklı olabilir ileride o yüzden çizgi filmde görünce bu yaşta kabullenmiş oluyor”* ve Cemile öğretmen ise *“televizyonlar radyolar çizgi filmlerden bu konuda yardım alınabilir. Çizgi filmler bu şekilde hazırlanabilir. Çocuklar çizgi filmlerden çok etkileniyorlar.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

b.2. Bilgisayar; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) çocuğa verilen farklılıklara saygı eğitiminde kitle iletişim araçlarının öneminden bahsederken bilgisayarın etkin kullanılması gerektiğini de vurgulamışlardır. Bu görüşlerini Gülhan öğretmen *“mesela bilgisayarda çocuklara yönelik oyunlar farklılıklara saygı eğitimi kültürlere ait oyunlar olabilir dergiler çıkartılabilir.”* Durdu öğretmen *“Çocuklara oyunlar yapılabilir bilgisayar oyunları olabilir”*, ve Cemile öğretmen ise *“Bilgisayarımız var bilgisayardan da çocuklara yardımcı olmaya çalışıyoruz.”* ifadeleriyle belirtmişlerdir.

c. Sivil Toplum Kuruluşları

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminde uzman sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidilmesinin çocuğun konuyu özümsemesi bakımından önemli olduğunu vurgulamışlardır. Yaşlı bakım evlerine veya uygun kamu kuruluşlarına (Emniyet teşkilatı vb.) geziler düzenleyerek yahut bu kurumlardan uzmanlar davet

ederek ve broşürler tedarik edilerek bu eğitimin verilmesinde işbirliğine gidilebileceğini vurgulamışlardır.

c.1. Huzur evleri; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 2 tanesi (%20) çocukların farklılıklara saygı duyma eğitiminde huzur evi gibi sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidilerek verimliliğin artırılabilirliğini savunmuşlardır. Bu düşüncelerini Durdu öğretmen *"hastanelerdeki ya da yaşlı bakım evlerindeki çalışan insanlar okula davet edilip anlatılabilir. Buradaki insanlara saygı göstermemiz gerekiyor onların bakımları ile ilgili ya da özel eğitimde çalışan insanlar mesela dawn sendromlu bir çocuk sınıfa davet edilebilir onun öğretmeni sınıfa davet edilebilir"* ve Elif öğretmen ise *"yurtlar dolaşılabilir oradaki çocuklarla iletişim haline girilebilir. Huzur evleri dolaşılabilir. Yaşlı insanların duyguların görülebilirler."* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

c.2. Vakıflar; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 2 tanesi (%20) 36-72 aylık çocuklara verilen farklılıklara saygı eğitiminde çeşitli vakıfların desteğini almanın ve tecrübelerinden istifade etmenin verimliliğin artırılabilirliğini vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini M. Akif öğretmen *"bu konuda AÇEV'in çalışmaları var AÇEV'in açılımını söyleyeyim önce anne çocuk eğitim vakfı ayrıca kadın eğitimi değerlendirme vakfı KEDV farklı aileleri farklı kültürlerin birbirleri ile tanışmasına etkilemesine yardımcı oluyor."* ve Cemile öğretmen ise *"AÇEV'in etkisi büyüktür çünkü orda beş yaş grubundan çocuğu olan bütün annelere hitap eden bir eğitim var orda. Değişik kültürlerden değişik sosyal ekonomik yapıda kültürlerden annelerin buldukları bir yer dolayısı ile bu konuda orasının önemi büyük."* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

c.3. Broşürler; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 2 tanesi (%20) çocukların farklılıklara saygı eğitiminde uzman kuruluşların tecrübe ve birikimlerinden yararlanılabilmesinde broşürlerin etkili olabileceğini vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini Gülhan öğretmen; *"mesela sivil toplum kuruluşlarından birileri okula çağırılıp ona anlatılabilir broşürler dağıtılabilir Daha Sonra televizyonda da zaten sivil toplum kuruluşları gerekli açıklamalar yaptığı zaman oradan da yararlanılabilir."* ve Cihan öğretmen ise *"Aslında engelliler olsun"*

farklı kültürler olsun sivil toplum kuruluşlarından bize gelen destekler olsa resim ve broşürler olsa tabi ki toplumumuzda bu konuda faal çalışılmış olsa kazanım daha fazla olur” ifadeleriyle belirtmişlerdir.

4.11.Farklılıklara Saygı Eğitimi Konusunun Değerlendirilmesine Yönelik Görüş ve Öneriler

Araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimindeki eksiklikler, olumlu ve olumsuz taraflar ile eğitim sürecinde karşılaşılan zorluklar ve bunların çözümüne yönelik önerilerden bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin görüş ve önerileri şu alt başlıklar altında sıralanmışlardır:

Tablo 14. Görüş ve Öneriler

Madde	f
a. Programın Olumlu yanları	
a.1. Programa dahil edilmesi	3
b. Programdaki Olumsuzluklar ve zorluklar	
b.1.Sınırlı olması	6
b.2.Yetersiz etkinlikler	5
b.3.Amaç ve kazanım yetersizliği	3
c. Öneriler	
c.1.Alanlara yayılması	4
c.2.Etkinlik arttırılması	4
c.3 Öğretmenin eğitilmesi	3
c.4. Materyallerin arttırılması	3

Tablo 14’te veriler incelenip frekanslarıyla birlikte değerlendirilip analiz edildiğinde şu neticelere varılmıştır;

a.Olumlu Yanları

Araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin uygulanması hakkındaki olumlu düşünceleri sorulmuş ve bu konu hakkındaki düşüncelerine aşağıda yer verilmiştir.

a.1. Programa dahil edilmesi; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) farklılıklara saygı eğitiminin okul öncesi eğitim programına dahil edilmesinin çocuk gelişimi açısından olumlu olduğunu vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini Gülsüm öğretmen *“farklılıklara saygı eğitimi programda yapılması gereken bir gerçektir. Tabi 2006’da ülkemizde okulöncesi eğitim programına alınması olumlu bir gelişmedir.”* Fatma öğretmen *“bence bu konunun önem verilip de programa dahil edilmesi en önemli en olumlu düşüncem çünkü mutlaka her çocukta olması gereken bir özellik.”* ve Cihan öğretmen ise *“2006 yılından önce programda böyle bir şey yoktu. Sosyal ve duygusal alanda çocukların kendini ifade edebilmesi tanıyabilmesi arkadaşının duygu ve düşüncelerine saygı duyması davranışların eklenmiş olması olumlu diye düşünüyorum”* şeklinde ifade etmişlerdir.

b. Olumsuzluklar ve Zorluklar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin okul öncesi farklılıklara saygı ile ilgili olarak belirttikleri çeşitli aksaklıklar ve zorluklar aşağıda ifade edilmektedir:

b.1. Programda farklılıklara saygı eğitiminin sınırlı olması; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 6 tanesi (%60) farklılıklara saygı eğitiminin genel olarak sosyal-duyuşsal alan içerisinde sınırlı kalmasını en temel olumsuzluk olarak görmekte-dirler. Bu düşüncelerini Gülhan öğretmen *“Öte yandan sadece sosyal duygusal alana konması da olumsuz bulduğum tarafıdır. Bence uygun amaçlar belirlenerek programdaki tüm alanlara da yayılmalıdır”*, Fatma öğretmen; *“sadece sosyal duygusal alanda olması belki sıkıntı olabilir çünkü önceden de bahsettiğim gibi her alanda olması gereken bir konu”* ve Gülhan öğretmen ise *“sadece sosyal ve duygusal alanda olması biraz eksik kalıyor. Diğer konularda da olursa daha iyi olacağını düşünüyorum”* cümleleriyle ifade etmişlerdir.

b.2. Yetersiz etkinlikler; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 5 tanesi (%50) bu eğitim programı kapsamında yapılan etkinliklerin yetersiz olduğunu ve artırılıp çeşitlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu düşüncelerini Cihan öğretmen; *“olumsuzluk olarak görmüyorum zenginliktir bu bence sadece kazanımların etkinliklerin az olması sorun biraz daha eklenir ve açılırsa konu ve etkinliklerde çoğaltılıp öğretmenlere verilirse daha iyi olur,”* Elif öğretmen *“yeterli etkinliği bulamayınca anlatmakta zorlanırsınız. Daha somut olmak zorundayız çocuklara karşı. Somut olmaya bilir çocukların düşüncesinde onların seviyesine indirmek zorundayız.”* Ve M. Akif öğretmen *“sadece sosyal duygusal alanda yer alıyor bir de etkinliklere yer verilmiyor bu ikisi olumsuz bence.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

b.3. Amaç ve kazanım yetersizliği; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitimi kapsamında amaçların ve sağlanmak istenen kazanımların yetersizliğinden bahsetmişlerdir. Bu görüşlerini Fatma öğretmen *“sadece sosyal duygusal alanda olduğu için kısıtlı amaç ve kazanımlar var bütün alanlarda olsaydı daha çeşitli etkinlikler üretebilirdik.”* M. Akif öğretmen *“Bundan ayrıca da sadece amaç ve kazanımları sadece sosyal duygusal alanda değil de dil alana yönelik olmalı en büyük eksiklikte bu zaten.”* ve Zerrin öğretmen ise *“sadece sosyal duygusal alanda değil bütün gelişim alanlarının içerisinde farklılıklara saygı eğitiminin amaç ve kazanımı eklenirse daha iyi olacak”* şeklinde ifade etmişlerdir.

c. Öneriler

Araştırmaya katılan öğretmenlerin mevcut eğitim programlarındaki eksiklik ve aksaklıklar hakkındaki görüşleri alındıktan sonra bunların çözümüne yönelik düşünceleri de sorulmuştur. Öğretmenlerin bu konudaki düşünceleri şu alt başlıklar halinde belirlenmiştir:

c.1. Diğer gelişim alanlarına yayılması; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 4 tanesi (%40) eğitim programının sadece sosyal duygusal alanla sınırlı kalmaması gerektiğini diğer alanlarda da aktivitelerin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu düşüncelerini Gülsüm öğretmen *“Öte yandan sadece sosyal duygusal alana*

konması da olumsuz bulduğum tarafıdır. Bence uygun amaçlar belirlenerek programdaki tüm alanlara da yayılmalıdır “ Fatma öğretmen “daha farklı alanlarda da olması en önemli çözüm önerim. Diğer alanlarda da bulunmalı ve çok daha fazla etkinlikler olmalı, ve Fatma E. Öğretmen ise “mutlaka olumlu yönü olmuştur yapılan hiçbir adımın geri tepeceğini sanmıyorum ama sınırlı olmuş yani sadece sosyal duygusal alanda değil de bu bütün alanlara aktarılmalıydı” şeklinde ifade etmişlerdir.

c.2. Etkinlik artırılması; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 4 (%40) tanesi farklılıklara saygı eğitimi kapsamında düzenlenen etkinliklerin çeşitliliğinin ve sürelerinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu Görüşlerini Gülsüm öğretmen *“Programda da öğretmenlere yeterli yol gösterilmelidir. Mesela etkinlik örnekleri konması gereklidir. Bu durumda bence programda diğer gelişim alanlarında da amaç kazanımlar ve etkinlikler yer verilmelidir.”* Fatma öğretmen *“daha farklı alanlarda da olması en önemli çözüm önerim. Diğer alanlarda da bulunmalı ve çok daha fazla etkinlikler olmalı.”* Cemile öğretmen; *“olduğundan uygulamaya yönelik etkinliklere de yer verilmesi daha iyi olacak diye düşünüyorum “* şeklinde ifade etmişlerdir.

c.3.Öğretmenin eğitilmesi; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi öğrenciye yönelik farklılıklara saygı eğitimi uygulamalarının verimliliğinin artırılması amacıyla öğretmeninde eğitilmesi gerektiği konusunda fikir beyan etmişlerdir. Bu fikirlerini Durdu öğretmen *“ilk önce bu konunun önemliliğini yönetimden başlayıp öğretmenlere anlamlı bir şekilde anlatılması gerekiyorsa eğitim verilmesi ve bence mutlaka da haftalık olarak derslere alınması gerekiyor.”* ve Fatma E. öğretmen ise *“bence her yıl anaokulu öğretmenleri yılın başında 15 günlük seminer döneminde okulda boş boş oturtulmak yerine bu amaç ve kazanımlara nasıl en kolay yoldan ulaşılabileceğinin tüyoları verilen bir seminer olması lazım”* şeklinde ifade etmişlerdir.

c.4. Materyal artırılması; Araştırmaya katılan 10 öğretmenden 3 tanesi (%30) çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitimi kapsamında uygulamalarda kullanılacak materyallerin zenginleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu

görüşlerini Cihan öğretmen “sosyal ve duygusal alana yönelik farklılıklara kazandırılacak hem materyal konusunda okullara destek olunmalı köşelerdeki kostümler çoğaltılmalı ve buna yönelik etkinlik önerileri arttırılabilir ve dokümanlar çoğaltılarak okullara gönderilebilir” ve Elif öğretmen “farklılıklara saygı eğitimi alanlara yayılabilir daha çok materyaller sağlanabilir. Etkinliklere yer verilebilir” şeklinde ifade etmişlerdir.

5. TARTIŞMA-SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde, on öğretmenle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulgular, ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Elde edilen ilk temaya göre okullarda görüşme yapılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin çocuğa kazandırdıkları konusunda farklı görüşler bildirmişlerdir. Bulunan temanın ilk alt teması sonucuna göre araştırmaya katılan on öğretmenden tamamı farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara sosyal duygusal alanla ilgili kazanımlar sağladığını savunmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuca göre farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kendini tanıma kazanımı sağladığı, özbenlik geliştirdiği, eleştirel düşünme kazanımı edindikleri, empati kurma kazanımı sağladığı ve sosyal yeterliliği arttırdığı ortaya konmuştur.

Bu bulgularla ilgili olarak alanyazın incelendiğinde, elde edilen bulgulara paralel olarak bireyin çevresindeki sosyal etkileşimle, çeşitli sosyal becerilere sahip olduğu ve hayatında olumlu sonuçlar elde edeceği belirtilmektedir. Bireyin kendine güven ve saygı duyması, anne babası, arkadaşları ve öğretmenleri tarafından sosyal kabul görmesi, kişilerarası olumlu ilişkiler kurması, bağımsız, üretken ve mutlu bir yaşam sürmesi sosyal yeterliliğin olumlu etkileri arasında yer almaktadır. Bu süreçte bireyin var olan yeterliklerinin yaşantılarla işlenmesi sonucunda olumlu sonuç elde etmesi sosyal yeterlilik olarak açıklanmıştır (Sargent, 1991, 120).

Görüşmeye katılan öğretmenlerin farklılıklara saygı eğitiminin kazandırdıklarına ilişkin diğer bir alt tema olan bu eğitimin okul öncesi eğitim programına kazanımlarının yeterliliği konusundaki düşünceleri ise farklılık göstermektedir. Görüşme yapılan öğretmenlerin bir kısmı okul öncesi eğitim programında farklılıklara saygı eğitimine yeteri kadar yer verildiğini, amaç ve kazanımların tam olarak uygulanması durumunda bu konunun eğitim programına katkı sağlayacağı düşüncesindedirler. Öğretmenlerin

büyük çoğunluğu ise okulöncesi eğitim programında farklılıklara saygı eğitimine çok fazla yer verilmediğini düşünmekte ve bu eğitimin yalnızca sosyal duygusal alanda birkaç amaç ve kazanımla geçirildiğini düşünmektedir. İlk temada bulunan bulgulara ilişkin konuyla ilgili yürütülen araştırmalar da bulguları destekler nitelikte olup, farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kendini ve başkalarını tanıma kazanımı sağlaması, çocuklara empati kurma yeteneği kazandırması ve bunun sonucunda eleştirel düşünme kazanımı sağlayarak çocukların özbenliklerini geliştirdiği belirtilmiştir. Ancak farklılıklara saygı eğitiminin okul öncesi eğitim programında yeterince yer almadığının ve bu konunun sınırlı olduğu konusunda tüm araştırmalar ortak sonucu vurgulamaktadırlar (Ekmişoğlu, 2007; KEDV, 2006).

Bulunan ikinci temaya göre görüşme yapılan öğretmenlerin çoğunluğu farklılıklara saygı eğitimi kapsamında çocukların kazanması hedeflenen tutumlar hakkında ortak görüş bildirmişlerdir. Araştırmanın bulguları sonucunda bu tutumların ise kültürel benzerlik ve farklılıklar, engellilere karşı tutumlar, cinsel kimliğe karşı tutumlar, önyargı ve ayırıcı davranışlar olarak dört grup halinde kategorileştirilerek sonuçlara ulaşılmıştır.

Kategorileştirildikten sonra elde edilen ilk tutum olan kültürel benzerlik ve farklılıklara karşı yansıtılan başka alt davranışlar olduğunu belirten öğretmenler, bu davranışlar hakkında da farklı görüşler bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısı dış görünüşe ilişkin farklılıklara yönelik davranışların öğrenildiği görüşünü savunmaktadır. Bu görüşü savunan öğretmenler çocuğun okula başlaması ile toplumsal ve sosyal alanda etrafındaki insanların dış görünüşündeki farklılıkları hissederek bu farklılıklara önem vermeye başlayacağını ifade etmişlerdir. Aile yapısına ilişkin sergilenen davranışlar konusunda araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı çocukların davranışlarında farklılıklar olduğu görüşünü savunmaktadır. Öğretmenlerin çoğu farklı kültürdeki ailelerin farklı yaşantılara sahip olduğunu ve bu eğitimle farklı kültürlerin birleştirilip harmanlanabileceğini belirtmişlerdir. Mesleklere İlişkin sergilenen davranışlar konusunda araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı çocukların mesleklere ilişkin farklılıkları bu eğitimle öğrendikleri görüşünü savunmaktadır. Çocukları bu eğitimle kendi şemalarının dışında olan meslekleri tanıyabileceklerini ve sevebileceklerini belirtmişlerdir. Önyargıya İlişkin davranışlar konusunda araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısına yakını önyargıya ilişkin farklılıkları bu eğitimle öğrendikleri

görüşünü savunmaktadır. Her çocuğun diğerlerinden farklı olduğu bilincinin bu eğitimle sağladığı hakkında öğretmenler ortak karar bildirmişlerdir. Eleştirel düşünmeye ilişkin davranışlar konusunda araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğu çocukların eleştirel düşünmeye ilişkin farklılıkları bu eğitimle öğrendikleri görüşünü savunmaktadır. Çocukların önce kendini tanıyıp sonra başkaları hakkında bilgi edinip, bunlar arasındaki farkı anlayarak bu duruma saygılı davranıp eleştirel düşünme yeteneği kazandığı konusunda öğretmenlerin çoğu hemfikirdir.

Oluşturulan kategorilerin ikincisi olan çocukların engellilere karşı tutumu hakkında öğretmenler bu tutum karşısında gösterilen başka alt davranışlar olduğunu belirterek farklı görüşler bildirmişlerdir. Öğretmenlerin birçoğu farklılıklara saygı eğitimi konusu çocuklara kazandırıldıktan sonra çocukların engellilere karşı daha saygılı olduklarını, onlarla empati kurabildiklerini ve onlara daha da yardımsever davrandıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte oluşturulan üçüncü kategori olan cinsel kimliğe karşı tutumlar hakkında öğretmenlerin tamamı çocukların bu eğitimi aldıktan sonra cinsel kimliklerinin farkındalığına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler, öğrencileri arasında özellikle erkek öğrencilerin kızlara karşı cinsel ayrımcılıkta bulunduğunu belirtmişlerdir. Oyun oynayan erkek çocukların arasına kızları hiç almadıkları konusunda ortak görüş bildirmişlerdir.

Konuyla ilgili olarak alanyazın incelendiğinde çocuğun oynadığı oyunların türleri, oynayış biçimleri ve oyun arkadaşları onun çevresi, aile yapısı ve içinde bulunduğu gelişim evresinin özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Başlangıçta ya yalnız başına ya da ailesiyle birlikte oyunu sürdürebilen çocuk aldığı eğitimle ve yaşının büyümesiyle, akranlarıyla ayrıca farklı cinsiyettekilerle, aynı oyun ortamını ve oyuncağı paylaşmaya başladığı konusunda bilgi edinilmiştir. (Oktay, 1987, 8-10).

Bulunan son kategoriye göre ise araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı önyargı ve ayrımcılığa karşı tutumlar konusunda öğrencilerin okula belirli bir önyargıyla başladıklarını ve bu önyargıya karşı mücadelenin etkililiğinin yaşa bağlı olduğunu belirtmişlerdir.

Bu bulgulara paralel olarak KEDV (2006), çocukların; bir yaşında farklılıkları fark etmeye başladıklarını, iki yaşında farklılıklar hakkında konuşmaya ve farklılıklarla ilgili sorular sormaya başladıklarını, üç yaşına geldiklerinde, ön-önyargılar oluşturmaya ve

eğer insanların bazı özelliklerinden rahatsızlık duyuyorsa bunu belli etmeye başladıklarını, dört yaşında insanların farklılıkları hakkında daha detaylı düşünmeye çaba gösterdiklerini ve kendi düşüncelerinden yola çıkarak bu farklılıklara yönelik kavramsal bilgi oluşturmaya başladıklarını, beş yaşında zihinlerinde oldukça fazla soru olduğunu; kendilerine ait özelliklerin farkında olduklarını ve hangi özelliklerinin kalıcı, hangi özelliklerinin geçici olduğunu merak ettiklerini ve bunu araştırmaya başladıklarını, altı yaşına geldiklerinde farklılıkların sebeplerini daha iyi anladıklarını ve farklılıklara karşı önyargılarını yıkmaya çalıştıkları sonucuna ulaşmıştır.

Oluşturulan üçüncü temaya göre okullarda görüşme yapılan öğretmenlerin pek çoğu farklılıklara saygı eğitimi uygulayan eğitimcinin özellikleri hakkında benzer görüşler söylemişlerdir. Araştırma bulgularında bu eğitimi verecek öğretmenlerin üniversite mezunu olması gerektiği, yeterli alan bilgisi ve genel kültüre sahip olması, kendini tanınması ve farklılıklara saygılı olması gibi özelliklere sahip olması ortaya çıkmıştır. Bu araştırmaya paralel olarak Gramelt (2010), öğretim kurumlarındaki eğitimcilerin profesyonelleşmesi gerekliliğini belirtmiştir. Ayrıca ön yargı karşıtı eğitim çerçevesi içinde geliştirilmiş metotlar yardımıyla, öğretmenlerin ön yargı karşıtı durumları gösterilebilmesi ve bu durumun etkisini azaltmak için farklı yollar üzerinde çaba sarf etmesi ve önce kendi farklılıklarını tanınması gerektiği düşüncesini vurgulamıştır.

Bunun dışında okul öncesi dönemin, bireylerin yaşantısında kritik bir öneme sahip olduğu belirtilerek, bu noktada okul öncesi öğretmen adayının etkili bir eleştirel düşünür, problem çözücü olması için bu iki beceriye dayalı eğitim almasının önemli bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır. (Sternberg, 2004, 189).

Yapılan görüşmeler esnasında bulunan dördüncü temaya göre öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi özelliklerinin kazanımının çocuğun farklı gelişim alanlarına katkı sağladığına ilişkin benzer görüşler söylemiştir. Bulgular sonucunda öğretmenlerin tamamına yakını bu eğitimin özelliklerinin kazanımının, okul öncesi gelişim alanları olan sosyal duygusal alan, bilişsel alan, psikomotor alan, dil alanı, özbakım becerilerine katkı sağladığı görüşüne varmışlardır. Öğretmenler farklılıklara saygı eğitimiyle çocukların kendilerini sosyal duygusal alanda geliştirebildiklerini ve ifade edebildiklerini, bilişsel alanda geliştirdiklerini bu konuyla ilgili olarak farkındalıklarının geliştiğini, psikomotor alanda geliştirdiklerini ve yeterliliklerini, eksikliklerini anlayıp ona göre davrandıklarını, dil alanının geliştiğini bu sayede kendini rahat ifade

edebildiğini, özbakım becerilerinin geliştiğini, bu eğitimle farklı kültürlerin yemeklerini tanıyıp yemek seçmeden yediklerini belirtmişlerdir.

Bu araştırma kapsamında kendileriyle görüşülen öğretmenlerin düşüncelerinin aksine Ekmişoğlu (2006), farklılara saygı eğitimi özelliklerinin kazanımının, çocuğun gelişim alanlarından sadece sosyal duygusal ve bilişsel alına katkı sağlayacağını savunup yalnızca bu alanları açıklamıştır.

Okullarda kendileriyle görüşme yapılan öğretmenler, oluşturulan beşinci temaya göre, farklılıklara saygı eğitiminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesine yönelik olarak verilen eğitim aşamalarında uygulanan yöntem ve tekniklerle ilgili ortak görüşler dile getirmiştir. Öğretmenlerin tamamına yakını öğrencilerin farklılıklara karşı eğitilirken öncelikli hedefin öğrencilerin yeteri kadar bilgilendirilmesi olduğunu, hedef davranışların sürekli hale getirilebilmesi için ise çeşitli etkinliklerle farklılıklara saygı konusunda beceri kazandırılması gerektiğini, kazandıkları becerilerin davranışlara yansıtılması ve kalıcı birer alışkanlık olması için çalışılmasını, çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitiminin kazanılıp kazanılmadığını yahut ne şekilde algılandığını denetlemek ve değerlendirmek konusunun da çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. İlgili araştırmalar taranmış olup bu konuyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanılamamıştır.

Oluşturulan altıncı temada araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin çocuğun seviyesine indirilmesinin ve algının kolaylaşmasının sağlanması amacıyla çeşitli etkinliklere yer vermek gerektiği konusunda ortak görüş belirtmişlerdir. Bulgular doğrultusunda bu etkinlikler türkçe dil etkinliği, müzik etkinliği, sanat etkinliği, oyun hareket etkinliği, fen matematik etkinliği, drama etkinliği, ilgi köşesi çalışmaları ve alan gezileri olarak sekiz grup halinde kategorileştirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi verirken çeşitli etkinlikler düzenlediklerini, bunlardan çocuğun sözel gelişimi açısından önemli olan ilk kategori yani türkçe dil etkinliği kapsamında sohbet etme, hikaye anlatma, şiir okuma gibi çalışmaların uygulanabilirliği öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğretmenler ikinci kategori olan müzik etkinliği kapsamında ise bu etkinliğin sadece dil gelişimine değil aynı zamanda psikomotor alanda da çocuğun gelişimine katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Elde edilen bulgular sonucunda bu etkinlik kapsamındaki çalışmaların

şarkı söyleme, enstrüman çalma, dans etme gibi faaliyetler olabileceği ortaya konmuştur. Üçüncü kategori olarak düzenlenen sanat etkinlikleri hakkında öğretmenler, farklılıklara saygı eğitimi kapsamında etkinliklerin farklılığı sayesinde algı yeteneklerini geliştirebildiği görüşünde ortak karar belirtmiştir. Öğretmenler sanat etkinliği kapsamında oyun oynama, resim yapma, kesme yapıştırma gibi faaliyetlerin yapılabileceği kanısındadırlar. Araştırmaya katılan öğretmenler dördüncü kategori olarak düzenlenen oyun etkinlikleriyle farklılıklara saygı eğitiminin kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. Öğretmenler bu etkinliklerde dans, folklor etkinlikleri kullanılabilceği konusunda ortak görüş belirtmişlerdir. Öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi kazandırma kapsamında beşinci kategori olarak düzenlenen fen-matematik etkinliklerine yer verilebilceğini belirtmişlerdir. Öğretmenler bu etkinlik kapsamında deney yapma, belgesel izleme gibi çalışmalar kullanılabilceği kanısındadırlar. Bununla birlikte öğretmenler 36 – 72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimi kapsamında altıncı kategori olarak düzenlenen öğrencilerin farklılıklarını sergileyebileceği ilgi köşelerinin gerekliliği konusunda ortak görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler ilgi köşelerinde pano süsleme gibi çalışmalar yapılabileceği kanısındadırlar. Yedinci kategori olarak düzenlenen drama etkinliği için ise öğretmenlerin çoğu 36-72 aylık çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitimi kazandırmada drama etkinliğinin kullanılmasının çocukta kalıcı davranışları öğrenmesini sağladığını belirtmişlerdir. Yine öğretmenlerin tamamına yakını sekizinci kategori olarak, farklılıklara saygı eğitimi kapsamında çocuğun okul sınırları içerisinde kapalı tutulmaması ve belirli farklılıkları yerinde gözlemleyebilmeleri amacıyla çeşitli geziler düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu etkinlikler kapsamında bölgesel geziler, müze gezilerine yer verilebileceği vurgulanmıştır.

Bu bulgulara paralel olarak KEDV (2006)'in 'Erken Çocukluk Eğitiminde Kültürel Farklılıklara Saygı' adlı projesinden sonra oluşturulan ' Erken Çocuklukta Farklılıklara Saygı Eğitimi El Kitabı' adlı kitabında eğitiminin çocuğun seviyesine indirilmesinin ve algının kolaylaşmasının sağlanması amacıyla 4 ayrımcılık konusu (dış görünüş, cinsiyet, aile yapıları, engellilik) hakkında toplam 5 tema altında (Türkçe dil etkinliği, fen doğa etkinliği, müzik etkinliği, sanat etkinliği, drama etkinliği) okul öncesi eğitim programında yer alan hedef ve davranışlara atıf yapılarak etkinlik örnekleri verilmiştir.

Oluşturulan yedinci temada okullarda kendileriyle görüşme yapılan öğretmenlerin büyük bir kısmı farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklerin verilme sıklığı konusunda farklı görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çoğu farklılıklara saygı eğitimini günlük kapsamda değerlendirip gün içerisinde herhangi bir aktivitede mutlaka yer vermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Diğer kısım öğretmenler ise süre kavramının izafi olduğunu ve kimi öğretmenlerin bu eğitimi 'boş zaman aktivitesi' kapsamında değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili araştırmalar taranmış olup bu konuyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanılamamıştır.

Oluşturulan sekizinci temada araştırmaya katılan öğretmenler; farklılıklara saygı eğitiminin kazandırılabilmesi için gerekli olan ortamın, materyallerin ve öğrenci sayısının, niceliği ve niteliği hakkında farklı görüşler belirtmişlerdir. Bu görüşler doğrultusunda ortaya çıkan bulgularla iki kategori oluşturulmuştur. Birinci kategoriye göre Öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin verimliliğinin sağlanabilmesi için öğrenci sayısının miktarı konusunda iki farklı fikir belirtmişlerdir, öğretmenlerden birçoğu verilen eğitimin verimliliği açısından öğrenci mevcudunun belirli sayılarla sınırlanması gerektiğini düşünmektedir. Araştırmaya katılan diğer öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi verilirken öğrenci mevcudunun çok olmasının farklılığında bol olmasını sağlaması açısından eğitimin kalitesini ve verimliliğini yükselteceğini vurgulamışlardır. İkinci kategoriye göre ise araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi kazandırırken, öğrenme seviyelerinin arttırılabilmesi ve hayal gücünün genişlemesi için materyal kullanma gerekliliği hakkında ortak kanaat bildirmişlerdir. Öğretmenlerin birçoğu tespit edilen bulgulara göre evcilik ve drama köşeleri için kostüm, farklı giysi, bebek, araba, çeşitli boya ve ebru sanatı, yoğrulabilir kil ve farklı karton gerekliliği konusunda, fen doğa köşesi için farklı hayvan, bitki, ansiklopedi dergi ve inceleme yapabilecekleri mikroskop gibi materyallerin gerekliliği konusunda görüş bildirmişlerdir.

Ekmişoğlu (2007) ise, araştırmasında öğretmen fikirlerini ortaya koyan bulgular doğrultusunda, öncelikle öğretmenlerin farklılık kavramları konusunda çocukların farkındalıklarını arttırmaya yönelik yapacakları çalışmalarını, materyallerle desteklemesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin sınıflarında farklı ten renklerine sahip oyuncak bebeklerin bulunmasını, sınıflarında büyük boy dünya haritası bulunmasını, farklı yeteneklere sahip insanların farklı aktivitelere katıldığını gösteren resimlerin sınıflarında

bulunmasını istemeleri, çocukların dış görünüşe dayalı ayrımcılık yanlısı davranışlar sergilememelerinde etki edeceğini düşündükleri sonucunu bulmuştur.

Oluşturulan dokuzuncu temaya göre araştırmaya katılan öğretmenlerin hepsi, 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin verimliliğinin artırılabilmesi amacıyla çalışmaların sadece okul ile sınırlı kalmamasını evde de sürdürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda aile ile iletişimin sağlanması için çeşitli yöntemlere yer verilmesi gerektiği konusunda ortak fikir geliştirmişlerdir. Farklılıklara saygı eğitiminin devamlılığının sağlanması ve öğrenciler tarafından benimsenip tavır ve davranışlara yansıtılması amacıyla ailelerle çeşitli işbirliği faaliyetlerinde bulunmak gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çoğunluğu farklılıklara saygı eğitiminde aile ile iletişimin sağlanmasında düzenli olarak veli toplantısı yapılması gerektiğini, ailelerin eğitim süreci hakkında bilgilendirilmeleri ve bu sürecin sadece okul ile sınırlandırılmaması ile ilgili olarak velilere düzenli olarak aile bilgilendirme formu adı altında öğrenci durum raporu verilmesini, öğrenci durumu ve gelişimi hakkında velilerle birebir görüşme gerektiğini, çocuğun yaşadığı ortamı gözleme fırsatı bulmak ve yapılan çalışmanın etkisini görebilmek adına ev ziyaretleri yapılması gerektiğini, sonuçları saptamak için ise anekdot kayıtları doldurulması gerektiğini, gözlem formları doldurulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Ekmişoğlu (2007), bu bulgulara paralel olarak öğretmenlerin her dönemin başında öğrenci velileri ile toplanarak, onları daha yakından tanınması gerektiğini ve böylelikle öğretmenin her bir çocuğun ailesini tüm değer ve inanışlarıyla tanımış olacağını, eğitimi programlarken bu özelliklere dikkat ederek her çocuğa eşit fırsat sağlayacağını ayrıca eğitim sürecinde aile katılımı sağlamanın öğretmenin en önemli görevi olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Oluşturulan onuncu temaya göre okullarda kendileriyle görüşme yapılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesine yönelik olarak, çeşitli kurum ve kişilerden beklentilerini farklı görüşler dile getirmişlerdir.

Aileden beklentilerde; öğretmenlerin çoğunluğu 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili olarak en önemli etkenin aile olduğunu ve aileyle işbirliği içerisinde bulunulmasını vurgulamışlardır.

Kitle iletişim araçlarından beklentilerde; görüşülen öğretmenlerin çoğu ortak görüş bildirmişlerdir. Çocukların farklılıklara saygı eğitimini özümseyebilmeleri bakımından görselliğin büyük öneme sahip olduğunu vurgulamışlardır. Çocukların farklılıklara saygıyı anlatan programları izlemesi gerektiğini söylemişler ve özellikle televizyon izlemelerinin kontrol altında tutulması ve seçilmiş programların seyrettirilmesi çocukların eğitimine ve gelişimine yönelik olumlu katkılar sağlayacağını vurgulamışlardır. Bu araştırmanın bulguları da 36-72 aylık döneme mensup çocukların ilgisini çekmek ve eğitimiyle gelişimini kontrol altında tutabilmek için çizgi filmlerin ve bilgisayarın etkin kullanılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Sivil toplum kuruluşlarından beklentilerde; araştırmaya katılan öğretmenlerin birçoğu ortak görüşte bulunarak, farklılıklara saygı eğitiminde uzman sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidilmesinin çocuğun konuyu özümsemesi bakımından önemli olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmadaki bulgulara göre yaşlı bakım evlerine veya uygun kamu ya da özel kuruluşlarına (emniyet teşkilatı, huzur evleri, AÇEV, KEDV) geziler düzenleyerek yahut bu kurumlardan uzmanlar davet ederek ve broşürler tedarik edilerek bu eğitimin verilmesinde işbirliğine gidilebileceği ortaya konmuştur.

Oluşturulan son temaya göre ise okullarda kendileriyle görüşme yapılan öğretmenler Türkiye’de 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitimindeki eksiklikler, olumlu ve olumsuz taraflar ile eğitim sürecinde karşılaşılan zorluklar ve bunların çözümüne yönelik öneriler konusunda farklı görüşler bildirmişlerdir. Bildirilen görüşler doğrultusunda iki kategori oluşturulmuştur. İlk kategoride araştırmaya katılan öğretmenler çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin uygulanması hakkındaki olumlu düşünceleri sorulduğunda öğretmenlerden sadece bir kaçı bu eğitimin, okul öncesi eğitim programına katılmasının program için yararlı olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin okul öncesi eğitim programında yer alan farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili olarak programın uygulanmasında programın olumsuz yönleri olduğu hakkında yani çeşitli aksaklıklar ve zorluklar olduğu hususunda farklı görüşler bildirmişlerdir.

Programın Sınırlı Olması Konusunda; araştırmaya katılan öğretmenlerden birçoğu farklılıklara saygı eğitiminin genel olarak sosyal-duyuşsal alan içerisinde sınırlı kalmasını en temel olumsuzluk olarak görmektedirler. Öte yandan bu eğitimin

amaçlarının sadece sosyal duygusal ve bilişsel alanda yer alması da programın sınırlı görülmesinin bir başka sebebi olarak dile getirilmiştir.

Amaç Kazanımların Yetersizliği Konusunda; Araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı çocuklara yönelik farklılıklara saygı eğitimi kapsamında amaçların ve sağlanmak istenen kazanımların yetersizliğini dile getirmişlerdir. Türkiye'deki uygulanan farklılıklara saygı eğitimi genel olarak değerlendirilmesinde, farklılıklara saygı eğitiminin amaç ve kazanımların eksikliğinden dolayı okul öncesi eğitim kurumlarında başarıyla uygulanmadığını ve öğretmenlerin farklılıklara saygı eğitimi konusunda çelişkiler yaşadığı düşünülmektedir.

Yetersiz Etkinlikler Konusunda; Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısı bu eğitim programı kapsamında yapılan etkinliklerin yetersiz olduğunu ve artırılıp çeşitlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yetersiz etkinlikler yüzünden eğitiminin başarıyla uygulanmadığını, okul öncesi eğitim kurumlarında farklılıklara saygı eğitimi ile ilgili ciddi alt yapı sorunlarının olduğunu, ailelerin, normal öğrencilerin ve öğretmenlerin farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ve olumlu tutum geliştiremediklerini belirtmişlerdir.

Ekmişoğlu (2007) bu görüşe paralel olarak öğrencilerin farklılıklar kavramı konusunda yeterince bilgi ve yaşantıya sahip olmadıklarını bu durumun sebebinin de farklılıklara saygı kavramının, ülkemizde uygulanan okul öncesi eğitim programına yeni dahil edilmesi, eksiklerinin bulunması ve öğretmenlerin bu konuda henüz gerekli yeterliliğe sahip olmadığı için bu sonucun oluştuğunu belirtmiştir.

İkinci kategoride ise araştırmaya katılan öğretmenlerin mevcut okul öncesi eğitim programındaki farklılıklara saygı konusuyla ilgili eksiklik ve aksaklıklar hakkındaki görüşleri belirtildikten sonra bunların çözümüne yönelik düşünceleri konusunda farklı görüşler dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin birçoğu farklılıklara saygı eğitiminin, okul öncesi eğitim programının sadece sosyal duygusal alanıyla sınırlı kalmaması gerektiğini diğer alanlarda da aktivitelerin artırılması ve materyallerin zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bir grup görüşmeci ise farklılıklara saygı eğitimi kapsamında düzenlenen etkinliklerin çeşitliliğinin ve sürelerinin artırılması gerektiğini söylemiştir. Diğer bir grup öğretmen ise farklılıklara saygı eğitimi

uygulamalarının verimliliğinin artırılması amacıyla öğretmeninde eğitilmesi gerektiği konusunda fikir beyan etmişlerdir.

Gramelt (2010), yaptığı araştırma bu araştırma sonucuna paralel olarak ayrımcılığa karşı eğitimin geliştirilebilmesi ve çocuklara daha iyi anlatılabilmesi ve kazandırılabilmesi için öğretim kurumlarındaki eğitimcilerin profesyonelleşmesi gerektiğini belirtmiştir.

5.2. Sonuç

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Programdaki Farklılıklara Saygı Eğitiminin Amaç ve Kazanımlarına İlişkin Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar:

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri farklılıklara saygı eğitiminin çocukların önyargıları yıkmasında, kendini tanıyıp empati geliştirerek bilinçli bir farklılık algısı oluşturmasında böylece kendilerinde olumlu öz değer ve olumlu benlik algısı geliştirmesinde önemli rol oynayarak çocukların eleştirel düşünme becerisini kazanmada etkili olduğunu vurgulamışlardır. Bununla birlikte öğretmenler okulöncesi eğitim programında farklılıklara saygı eğitimine çok fazla yer verilmediğini düşünmekte ve bu eğitimin yalnızca sosyal duygusal alanda birkaç amaç ve kazanımla geçirildiğini düşünmektedir.

Farklılıklara Saygı Eğitiminin Çocuklara Kazandırmayı Hedeflediği Tutumlar Konusunda Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar:

Öğretmenler farklılıklara saygı eğitimiyle çocukların çevrelerinde var olan kültürel benzerlikleri ve farklılıkları ayırt edebildiğini, çevrelerinde olan kendilerinden farklı görüşlerini, farklı aile yapısında olanları, farklı mesleklerini kabul edip, eleştirel düşünerek onlara önyargısız yaklaşabildiğini vurgulamışlardır. Öğretmenler bu eğitimle çocukların engellilere karşı tutumlarının değiştiğini, kurdukları empati sayesinde engellilere daha saygılı ve yardımsever davrandıklarını belirtmişlerdir. Çocukların çoğunluğunun bu eğitimden önce cinsel farkındalığının olduğu ve cinsel kimliğe karşı önyargılı davrandığını ve ayrımcı tutum sergilediğini, farklılıklara saygı eğitimi verildikten sonra ise çocukların cinsel kimliğe karşı önyargılarının kırıldığı ve ayrımcılıktan uzaklaştığı vurgulanmıştır.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygulayan Eğitimcinin Nitelikleri Hakkındaki Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda farklılıklara saygı eğitimi uygulayabilecek öğretmenin üniversite mezunu olması gerektiği, yeterli alan bilgisi ve genel kültüre sahip olması, kendini tanıması ve başta öğretmenin kendisinin farklılıklara saygılı olması gibi özelliklerin gerekliliği belirtilmiştir.

Farklılıklara Saygı Eğitimi Özelliklerinin Kazanımının Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkısı Konusunda Öğretmenlerin Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar:

Öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi özelliklerinin kazanımının çocuğun tüm gelişim alanlarına (sosyal duygusal alan, bilişsel alan, psikomotor alan, dil alanı, özbakım becerileri) katkı sağladığı düşüncesindedir.

Farklılıklara Saygı Eğitimi Kazandırma Aşamalarında Öğretmenlerin Uyguladığı Yöntem Tekniklerin Neler Olabileceği Konusunda Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar:

Okullarda kendileriyle görüşme yapılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin başarılı şekilde uygulanabilmesine yönelik olarak, verilen eğitim aşamalarında uygulanan yöntem ve tekniklerin; hedef hakkında bilgilendirme, hedefi beceri haline getirme, kazanılan davranışla ilgili olumlu tutum oluşturma, dönüt alabilme adına da değerlendirme olduğunu vurgulamışlardır.

Farklılıklara Saygı Eğitimindeki Etkinlikler Kapsamındaki Çalışmalar Hakkında Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşlerinden Elde edilen Sonuçlar:

Araştırmaya katılan öğretmenler 36-72 aylık çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin çocuğun seviyesine indirilmesinin ve alginın kolaylaşmasının sağlanması amacıyla Türkçe dil etkinliğinde sohbet etmeye, hikaye anlatmaya, şiir

okumaya yer verilmesi gerektiğini, müzik etkinliğinde şarkı söylemeye, enstrüman çalmaya, dans etmeye yer verilmesi gerektiğini, sanat etkinliğinde oyun oynamaya, resim yapmaya, kesme yapıştırma yapmaya yer verilmesi gerektiğini, oyun hareket etkinliğinde dans çeşitlerine ve folklor gösterisi yapamaya yer verilmesi gerektiğini, fen matematik etkinliğinde deney yapmaya ve belgesel izlemeye yer verilmesi gerektiği, İlgi köşesi çalışmalarında pano süsleme ve oyun oynama çalışmalarına yer verilmesi gerektiği, drama çalışması yapılması gerektiği, Alan gezileri etkinliğinde ise bölgesel ve müze gezileri yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Farklılıklara Saygı Eğitimiyle İlgili Etkinliklerin Verilme Sıklığı Hakkında Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar:

Okullarda kendileriyle görüşme yapılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklerin verilme sıklığı konusunda bu eğitimi günlük rutin şekilde farklı etkinliklerde uyguladıklarını ve her gün yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygularken Gerekli Eğitim Ortamı, Materyaller ve Öğrenci Sayısı Hakkında Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar:

Araştırmaya katılan öğretmenler; farklılıklara saygı eğitiminin kazandırılabilmesi için gerekli olan ortamın *sağlanması*, öğrenme seviyelerinin artırılabilmesi ve hayal gücünün genişlemesi için materyal kullanılmasının önemini belirtip, evcilik ve drama köşeleri için kostüm, farklı giysi, bebek, araba, sanat köşesi için çeşitli boya ve ebru sanatı, yoğrulabilir kil ve farklı karton , fen doğa köşesi için farklı hayvan, bitki, ansiklopedi dergi ve inceleme yapabilecekleri mikroskop gibi materyallerin gerekliliğini vurgulamışlardır.

Öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin verimliliğinin sağlanabilmesi için öğrenci sayısının miktarı konusunda verilen eğitimin verimliliği açısından öğrenci mevcudunun belirli sayılarla sınırlanması gerektiğini düşünürken araştırmaya katılan diğer öğretmenler farklılıklara saygı eğitimi verilirken öğrenci mevcudunun çok olmasının farklılığında bol olmasını sağlaması açısından eğitimin kalitesini ve verimliliğini yükselteceğini vurgulamışlardır.

Programda Farklılıklara Saygı Eğitimi Değerlendirirken Aile Katılımının Önemine İlişkin Öğretmen Görüşleriyle Elde Edilen Sonuçlar:

Öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminde aile katılımının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Aile ile iletişimin sağlanmasında düzenli olarak veli toplantısı yapılması gerektiğini, ailelerin eğitim süreci hakkında bilgilendirilmeleri ve bu sürecin sadece okul ile sınırlandırılmaması ile ilgili olarak velilere düzenli olarak aile bilgilendirme formu adı altında öğrenci durum raporu verilmesini, öğrenci durumu ve gelişimi hakkında velilerle birebir görüşme gerektiğini, çocuğun yaşadığı ortamı gözlemleme fırsatı bulmak ve yapılan çalışmanın etkisini görebilmek adına ev ziyaretleri yapılması gerektiğini, sonuçları saptamak için ise anekdot kayıtları doldurulması gerektiğini, gözlem formları doldurulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Programda Farklılıklara Saygı Eğitimi Değerlendirirken İşbirliğinin Gerekli Görüldüğü Kişi ve Kurumlar Hakkında Öğretmen Görüşleriyle Elde edilen Sonuçlar:

Okullarda kendileriyle görüşme yapılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için aile katılımı yapılmasını, ailelerle birlikte çalışılmasını, çocukların ilgisini çekmek ve eğitimiyle ilgili gelişimini kontrol altında tutabilmek için çizgi filmlerin ve bilgisayarın etkin kullanılması gerektiğini, yaşlı bakım evlerine veya uygun kamu ya da özel kuruluşlarına (emniyet teşkilatı, huzur evleri, AÇEV, KDEV) geziler düzenleyerek yahut bu kurumlardan uzmanlar davet ederek ve broşürler tedarik edilerek bu eğitimin verilmesinde işbirliğine gidilebileceğini dile getirmişlerdir.

Öğretmenlerin Farklılıklara Saygı Eğitimi Konusunun Program İçinde Değerlendirilmesine Yönelik Görüş ve Önerileriyle Elde Edilen Sonuçlar:

Araştırmaya katılan öğretmenler çocuklara yönelik verilen farklılıklara saygı eğitiminin eğitim programına katılmasının okul öncesi eğitim programı için yararlı olduğunu ve eğitim programına katkısının büyük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmenler okul

öncesi eğitim programının farklılıklara saygı eğitiminin uygulanmasında bu eğitimin sosyal-duyuşsal alan içerisinde sınırlı kalmasını en temel olumsuzluk olarak görmekte, amaçların ve sağlanmak istenen kazanımların yetersizliğinden sıkıntı duyduklarını dile getirmişlerdir. Etkinliklerin yetersizliği ile farklılıklara saygı eğitimi ilgili ciddi alt yapı sorunlarının olduğunu, ailelerin, öğrencilerin ve öğretmenlerin farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ve olumlu tutum geliştiremediklerini belirtmişlerdir.

Uygulanan farklılıklara saygı eğitiminin genel olarak değerlendirilmesinde, farklılıklara saygı eğitiminin amaç ve kazanımların eksikliğinden dolayı okul öncesi eğitim kurumlarında başarıyla uygulanmadığını ve öğretmenlerin farklılıklara saygı eğitimi konusunda çelişkiler yaşadığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenler farklılıklara saygı eğitiminin, okul öncesi eğitim programının sadece sosyal duyuşsal alanıyla sınırlı kalmaması gerektiğini diğer alanlarda da aktivitelerin artırılması ve materyallerin zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu eğitim kapsamında düzenlenen etkinliklerin çeşitliliğinin ve sürelerinin artırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Uygulamalarının verimliliğinin artırılması amacıyla öğretmeninde eğitilmesi gerektiği konusunda ortak görüş bildirmişlerdir.

5.3. Öneriler

5.3.1. Uygulamacılar için Öneriler

1. Programda yer alan konuyla ilgili kazanımların her çocuğun bilgisi ve özgüveni üzerine kurulu özbenliğini ve eleştirel düşünmesini sağlayarak, problem çözme becerisi geliştirmesi yönünde uygulamacıların bu konuyu kendilerine göre düzenlemesi önerilebilir.
2. Farklılıklara saygı eğitimi konusunun her gün rutin olarak yapılan diğer konular gibi etkinliklerde kullanılması, ayrıca konuya belirli gün ve haftalarda yer verecek şekilde gözden geçirilip düzenlenmesi önerilebilir.
3. Bu eğitimi veren öğretmen, çocukların, farklı görünen, farklı davranan ve kendilerinden farklı deneyimlere sahip olan kişilerle ilişkiler kurmasına

yardımcı olmalıdır. Çocuklara olumlu ve olumsuz farklı tutumları fark etmesini ve bu tip davranışları eleştirel düşünme yöntemi ile analiz etmesini sağlayacak öğrenme fırsatları sağlanmalıdır

4. Uygulamacının farklılıklara saygı eğitimini başarılı şekilde sınıfta uygulayabilmesi için gerekli yöntemlerde bilgilendirme, beceri haline getirme, olumlu tutum oluşturma, değerlendirme gibi basamakların sürekli olarak kullanması önerilebilir.

5. Farklılıklara saygı eğitiminin kazandırılabilmesi için gerekli olan ortamın *sağlanması*, öğrenme seviyelerinin arttırılabilmesi ve hayal gücünün genişlemesi için her çocuğa eşit miktarda, farklı materyal kullanılması önerilebilir.

6. Uygulamacılar çocukların farklılıkları anlayıp bu yönde empati yeteneklerini geliştirmek amaçlı uyguladıkları etkinliklerde, çocuklara farklı dilde şarkı söyletebilirler, farklı enstrüman çaldırabilirler, farklı kültürlere ait folklor çalışması yaptırabilirler, farklı görünüşe ait insanların dramasını canlandırmalarına yardım edebilirler, farklılıkları gösteren resimlere yer verebilirler, farklı kültürlerin varlığını gösterme amaçlı bölgesel geziler düzenleyebilirler.

7. Çocukların eşit ve adil olmayan yıkıcı tutum ve davranışları önlemeleri, bu tür davranışlara maruz kalanları kendini savunmaları ve yıpranmamaları ve böyle davranışlara karşı çıkmasına yardımcı olacak öğrenme fırsatları oluşturmaları önerilebilir.

5.3.2. Devlet ve Kurumlar İçin Öneriler

1. Okul öncesi eğitim programında sadece sosyal duygusal alan ve bilişsel alanda birkaç amaç ve kazanımla yer alan farklılıklara saygı eğitim konusunun çocukların diğer gelişim alanlarında yeterlilik kazanması ve eğitimciler açısından anlaşılabilirliğinin arttırılması açısından diğer tüm gelişim alanlarını kapsayacak şekilde amaç kazanımlar, bu amaç ve kazanımların alınabilmesi için daha fazla etkinlik örneklerine yer verilmelidir.

2. Okul öncesi eğitim programına 2006 yılında yapılan değişiklikle giren farklılıklara saygı eğitimi konusundaki etkinliklerin farklı yerleşim birimlerinin ekonomik ve sosyal özelliklerini dikkate alacak şekilde alternatif uygulamalarla desteklenmesi önerilebilir. Konunun etkililiğinin artırılması amaçlı okullarda donanım, fiziki mekan, öğretmen kalitesi gibi nitelikler artırılmalıdır.
3. Öğretmenlerin yeterliliklerini artırma amaçlı verilecek hizmet içi eğitim konuları arasında farklılıklara saygı eğitimine yer verilmelidir. Bu konuda ayrıntılı ve açıklayıcı hazırlanmış film, CD, broşür vb. araçların klavuz kitaplarla verilmesi, öğretmenlere destek olacaktır.

5.3.3. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Farklılıklara saygı eğitiminin ülkemizde uygulanan okul öncesi eğitim programına 2006 yılında girdiği düşünülürse, bu alanda yapılacak her çeşit araştırmanın alanda ilklerden olacağı ve taşıyacağı önem kuşkusuzdur.
2. Bu araştırmaya benzer çalışmalar farklı örneklemeler için yapılmalı ve örneklemeler arasında karşılaştırmalar yapılmalıdır.
3. Farklılıklara saygı eğitiminin uygulanabilirliği hakkında okulların mevcut fiziksel olanaklarıyla, teknoloji ve materyal desteğiyle ilgili sorunlar araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aral, N. Kandır, A. ve Yaşar Can, M. (2000). *Okul öncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları*. İstanbul: Turan Ofset.
- Aydın, A. (2000). *Öğrenme Psikolojisi*. (2. Baskı). Ankara: Alfa Yayınları.
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. (10. Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ball, C. (1994). *The Importance of Early Learning*. England:R.S.A.
- Bayhan, P.S. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Berry, E.S. (2006). Children's Memory: *A Primer for Understanding Behavior*. Early Childhood Education Journal. (5), p. 25-46.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bjorklund, B.R.; (1995). *Language Development and Cognition, Children's Thinking*, California: Colle Publishing Company.
- Blenkin, G., Kelly, A. V.; (1992). *Assesment in Early Childhood Education*, London: Trentham Book Limited.
- Brown, B. *Unlearning Discrimination In The Early Years*. Trentham Books Limited
- Can, G. ve Yeşilyaprak, B. (2002). *Kişilik Gelişimi: Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. İstanbul: Pegema Yayıncılık.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2001). *Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi: Okul Öncesi Dönem*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Critical Issue: Organizing For Effective Early Childhood Programs and Practices, (<http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/student/earlycld/ea100.html>). (Erişim T. 3. 10. 2010)
- Çaltık, İlknur; (2004). *Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Anaokulu ve Anasınıfları'nda görev yapan Öğretmenlerin Uygulanan Okul Öncesi Programına ve Programın*

Kullanımına İlişkin Görüşlerin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Çubukçu, Z. ve Gültekin K. (2002). *İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler*. Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi. (1), s. 34-52.

Derman-Sparks, L. 2001 Anti-Bias-Arbeit mit Kleinen Kindern in den USA. Übersetzung des Vortrags bei der Fachtagung von Kinder Welten, Kleine Kinder – Keine Vorurteile?. in Berlin am 15.1.2011 (online unter www.kinderwelten.net).

Derman-Sparks, L. (2008). *Anti-bias Pedagogik: Aktuelle entwicklungen und erkenntnisse aus den USA*.

Derman-Sparks, L. and A.B.C Task Force; (1989) *Anti-Bias Curriculum: Tools For Empowering Young Children*, Washington : DC;NAEYC,.

Eddowes, E.A. & Ralp, K.S. (1998). *Interactions for Development and Learning*. New Jersey: a Viacom Company Upper Saddle River.

Ekmişoğlu, M. (2007). *Erken Çocukluk Döneminde Farklılıklara Saygı Eğitimi Kavamı Hakkında Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi ve Farklılıklara Saygı Ölçeği'nin Geçerlik Güvenirlilik Çalışması*. Onsekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale.

Enslin, U. (2003). *Viefalt ins Gespräch bringen mit Persona dolls*. In: Preissing, Wagner, P. Kleine Kinder, keine Vovurteile. Interkulturelle und vovurteilsbewusste Arbeit in Kindertageseinrichtungen. Herder, Freiburgin Breisgau, (8), s.118-131.

Essa, E.L. (2003). *Early Childhood Education*. Canada: Thompson Delmar Learning.

Gallahue, L.D. (1982). *Understanding Motor Development in Children*. New York: John Wiley and Sons,.

Gomolla, M. (2002). *Institutionelle Diskriminierung. Die Herstellung ethniscier Differenz in der schule*. Opladen: Leske und Budrich.

Gomolla, M. (2007). *Wissenschaftliche Begleitung, Kinderwelten. Vorurteilsbewusste Bildung und Erziehung in Kindertageseinrichtungen. Bundesweites*

- Disseminationsprojekt* (Baden-Württemberg, Niedersachsen, Thüringen). Zwischenbericht. Münster.
- Gramelt, K. (2010). *Zu Konzept und Praxis einer Pädagogik für den Umgang mit (Kultureller) Vielfalt*. Wiesbaden : GWV Fachverlage GmbH.
- Grasel, C. (2004). *Implementationsforschung—oder: der steinige Weg Unterricht zu verändern*. In. *Unterrichtswissenschaft*. Zeitschrift für Lernforschung 32. JG., 2.Vj.
- Hall, N. S. (1999). *Creative Resources for the Anti-Bias Classroom*. United States of America: Delmar Publishers.
- Hanson, K. (1995). *Qualitative Research Methods*. (Second Edition). Boston: Allyn and Bacon.
- Humphreys, T. (Çev: Anapa, T.) (2002). *Çocuk Eğitiminin Anahtarı: Özgüven*. (4. Baskı), İstanbul : Epsilon Yayıncılık.
- Hurst, V. (1997). *Planning for Early Learning*. (Second Edition). London: A Sage Publication Company,
- Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı. (2006). *Erken Çocuklukta Farklılıklara Saygı Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kılıçcı, Y. (2006). *Okulda Ruh Sağlığı*. (5. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kirkland, L.D. & Patterson, J. (2005). *Developing Oral Language in Primary Classroom*. Early Childhood Education Journal. (12), p. 38-50.
- Levy, A. (1996). *Children's Understanding and Attitudes About People From Other Countries*. Association for Childhood Education International Conference. Minneapolis MN, April, p. 10-13.
- M.E.B. (2006). *Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin) Kitabı*. Ankara: Ankara Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Oktay, A. (1987). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Temel Uğraşısı: Oyun*. Pembe Bağcık Dergisi, (4), s. 8-10.

- Oktay, A. ve Unutkan, P. (2007). *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular*. İstanbul: Morpa Kültür Yayıncık.
- Ömeroğlu, E. ve Ulutaş, İ. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişim*. İstanbul: Morpa Kültür Yayıncılık.
- Önder, A. (2007). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri, Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Palut, B. (2005). *Sosyal Gelişim ve Arkadaşlık İlişkileri, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. 2. Cilt. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Poyraz, D. ve Dere, H. (2003). *Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ramsey, P. G. (2004). *Teaching and Learning in a Diverse Word*. (Third Edition). New York and London: Teachers College press,.
- Ramsey, P. G. (1987). *Teaching and Learning in a Diverse World – Multicultural Education for Young Children*. New York: Teachers College Pres.
- Rosenzweig, J. E. (1998). *I have a new friend in me: The effect of a multicultural/anti-bias curriculum on the development of social cognition in preschoolers*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Arizona, USA.
- Sargent, L. (1991) *Social Skills For School and Community: Systematic Instruction For Children and Youth with Cognitive Delay*. Washington D.C : The Division on mental Retardation of The ECE.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. (12. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2000). *İlk Çocukluk Döneminde Gelişim, Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Senemoğlu, N. (1994). *Okul Öncesi Eğitim Programları Çocuğa Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır?*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. (10), s. 21-30.
- Sevimay, D. ve Özer, K. (2002). *Çocuklarda Motor Gelişim*. (2. Baskı), İstanbul: Anı Yayıncılık.

- Sternberg, R. J. (2004). *Successful Intelligence As A Basis For Entrepreneurship*. Journal of Business Venturing, (19), s. 189-201.
- Şikcan, S. (2003). *'Die verstehen uns nicht!'*, *Den Dialog mit Immigranteneletern eröffne.*, Herder, Freiburg im Breisgau.
- Şikcan, S. (2008). *Zusammenarbeit mit Eltern: Respect für jedes Kind- Respekt für jede Familie*. Herder, Freiburg im Breisgau.
- Taylor, G. (2005). *Integrating Quantitative and Qualitative Methods in Research*. (Second Edition). Lham: University Press of America.
- Ulutaş, İ. (2007). *Okul Çocuklarında Psikososyal Gelişim, Çocuk ve Ergen Gelişimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Wagner, P. & Hahn, S. & Enslin, U. (2006). *Macker, Zicke, Trampeltier... Vorurteilsbewusste Bildung und Erziehung in Kindertageseinrichtungen*. Verlag das Netz, Weimar: Handbuch für die Fortbildung.
- Wagner, P. (2008). *Handbuch Kinderwelten. Vielfalt als Chance- Grundlagen einer vorurteilsbewussten Bildung und Erziehung*. Herder, Freiburg im Breisgau.
- Wagner, P. (2005). *Kinder in ihrer Ich – und Bezugsgruppenidentität stärken*. Kinder Welten Projektmaterialien.
- Werkstatt.anti-bias,
http://translate.googleusercontent.com/translate_c?hl=tr&sl=de&u=http://www.anti-bias-werkstatt.de. (Erişim T. 2 .01.2011).
- Williams, S. J. & Best, D. (1990) *Measuring Sex Stereotypes: A Multination Study*. Newbury Park: Sage Publications.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk Psikolojisi*. (21. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

EKLER

EK-1 Farklılıklara Saygı Eğitimi Öğretmen Görüşme Formu

EK-2 Örnek Görüşme Metni

EK-3 İzin Belgesi

EK-4 Öğretmen Görüşme Sözleşmesi

EK- 5 Özgeçmiş

EK 1**FARKLILIKLARA SAYGI EĞİTİMİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU**

1.Kendinizi tanıtır mısınız? (Bağlı bulunduğunuz kurum, cinsiyetiniz, yaşınız, eğitim durumunuz, mesleki hizmet yılınız)

2.Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklerin amaçları ve kazanımları hakkında neler düşünüyorsunuz?

Sondaj: 1. Çocuğa kazandırdıkları açısından neler düşünüyorsunuz?

2. Okul öncesi eğitim programına katkısı açısından neler düşünüyorsunuz?

3. Farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kazandırmayı hedeflediği tutumlar hakkında bilgi verebilir misiniz?

Sondaj: 1.Örneğin çocuklara kazandırılmaya çalışılan kültürel benzerlik ve farklılıklara ilişkin neler düşünüyorsunuz?

2. Engelli bireylere karşı ne gibi tutumlar sergilediklerine ilişkin neler düşünüyorsunuz?

3. Çocukların cinsel kimlik kavramını algılayışlarındaki etkililiği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

4.Çocukların önyargı ve ayrımcılık davranışlarına karşı mücadele etmeyi öğrenmesindeki etkililiği konusunda görüşleriniz nelerdir?

4.Sizce bu eğitimi verecek bir öğretmende bulunması gereken yeterlilikler ya da özellikler neler olmalıdır?

Sondaj: Eğitimcinin genel kültürü, alan bilgisi hakkında düşünceleriniz nelerdir?

5.Farklılıklara saygı eğitimindeki özelliklerle çocuğun hangi gelişim alanlarına katkı sağlanabilir?

Sondaj: 1.Çocuğa olumlu öz benlik ve öz saygı kazandırması açısından düşünceleriniz nelerdir?

2.Çocuğa empati kazandırarak farklı insanlarla olan iletişimini güçlendirdiği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

3.Çocuğun farklılıkları ve benzerlikleri anlayarak, önyargısız davranması ve eleştirel düşünmeyi öğrenmesi hakkında düşünceleriniz nelerdir?

6.Çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırırkenki aşamalarda nasıl bir yöntem ve teknik izlenebilir?

7.Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinlikler kapsamında hangi çalışmalara yer vermektedir?

Sondaj:1. Türkçe-dil etkinliği açısından hangi çalışmalara yer vermektedir?

2. Müzik etkinliği açısından hangi çalışmalara yer vermektedir?

3. Sanat etkinliği açısından hangi çalışmalara yer vermektedir?

4.Oyun- hareket etkinliği açısından hangi çalışmalara yer vermektedir?

5.Fen-matematik etkinliği açısından hangi çalışmalara yer vermektedir?

6.İlgi köşelerinde hangi çalışmalara yer vermektedir?

7.Drama etkinliği açısından hangi çalışmalara yer vermektedir?

8.Alan gezileri açısından hangi çalışmalara yer vermektedir?

8. Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklere hangi sıklıkta yer vermektedir?

9. Farklılıklara saygı eğitimi kazandırmak için nasıl bir eğitim ortamı düzenlenmelidir ve sınıfta bulunması gerekli materyaller, öğrenci sayısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Sondaj: 1. Evcilik ve drama köşesi için bulunması gerekli materyaller nelerdir?

2. Sanat köşesi için gerekli materyaller nelerdir?

3. Fen-doğa köşesi için bulunması gerekli materyaller nelerdir?

10.Farklılıklara saygı eğitimi konusunun okulda kazanımının evde bilinmesi, evde kazandırılan farklılıklara saygı kavramının okulda bilinmesi ve bunların pekiştirilmesi için siz hangi etkinlikleri yapıyorsunuz?

Sondaj: 1. Aileleri bilgilendirme açısından hangi etkinlikleri yapıyorsunuz?

2.Sonuçların izlenmesi açısından neler yapıyorsunuz?

11. Programda farklılıklara saygı eğitimine ilişkin değerlendirme ve düzenleme yaparken işbirliği içinde bulunulacak kişi ve kurumlarla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Sondaj: 1.Ailelerle işbirliğinin bu konudaki etkileri açısından düşünceleriniz nelerdir?

2.Kitle iletişim araçlarının bu konudaki etkileri açısından düşünceleriniz nelerdir?

3.Sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki etkisi açısından düşünceleriniz nelerdir?

12. Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklerde programın değerlendirilmesine yönelik başka görüş, öneri ya da düşünceleriniz var mı, varsa nelerdir?

Sondaj: 1. Sizce programın bu konuyla ilgili olumlu bulduğunuz tarafları neler?

2. Sizce programın bu konuyla ilgili olumsuz bulduğunuz tarafları neler?

3.Programda karşılaşılan zorluklar nelerdir?

4.Programa yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

Ek 2

ÖRNEK GÖRÜŞME METNİ

a. Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklerin amaçları ve kazanımları hakkında neler düşünüyorsunuz?

b. Ben okulöncesi eğitim programında farklılıklara saygı eğitimine çok fazla yer verildiğini düşünmüyorum. Yalnızca sosyal duygusal alanda birkaç amaç ve kazanımla geçirilmiştir. Diğer alanlar eksik kalmıştır. Aslında farklılıklara saygı eğitimi önce bilişsel alanda belirlenen amaçlarla başlayıp öz bakım becerileri, dil alanı ve yine sosyal duygusal alandaki amaçlarla ‘kendini anlama’ bilişsel süreçlerle meydana gelir. Bu da programda yer alacak olan uygun amaç ve kazanımlarla gerçekleştirilebilir.

Çocukların farklılıkları anlaması ve zihinde şekillendirmeye başlaması ülkemizdeki programda belirtildiğinin aksine çok erken yaşlarda başlamaktadır. Yani çocuk okula geldiğinde zaten zihninde farklılıklarla ilgili şema oluşturmuştur. Mesela elli aylık bir kız çocuğu okula geldiğinde pembe bluz giyen bir erkek çocuk gördüğünde bu durumu yadırgayıp reddetmektedir. Çünkü onun algısı pembe kız rengidir ve erkekler giyemez şeklindedir. İşte mevcut programımızdaki amaç ve kavramlar bu noktada yetersiz kalmaktadır. Çünkü yapılması gereken sıfırdan bir farklılıklara saygı eğitimi değil, var olanı düzenleme şeklinde bir eğitim olmalıdır. Bu kapsamda çocuğa sağlayacağı en büyük kavram var olan önyargılarını yıkıp yerine önce kendini tanıyıp, bilinçli bir farklılık algısı oluşturmaktır. Böylece eğitimci tarafından sağlıklı değerler eğitimi yapılabilir. Böylece çocuklarda olumlu öz değer ve olumlu benlik algısı gelişir. Bunlardan sonraki adım olan eleştirel düşünme ise eğitimcinin yaratıcı ve dikkatli uygulamalarıyla gerçekleştirilebilir. Bunun içinde eğitimcilerin yeterli akademik birikim ve deneyime sahip olması gerekmektedir. Böylece eğitimci kendini çocuğun yerine koyup düşünme sağlayarak ve bu düşünceyi çocuğa hissettirerek kendini başkasının yerine koyma konusunda olumlu model olur. Böylece çocuk bu yaşantılar sonucunda hem kendisinin farkında olacaktır hem de kendisini arkadaşlarının yerine koyarak başkalarının farkında olacaktır. Böylece karşılaştığı farklılıklar doğrultusunda önyargılara karşı kendini ve başkalarını savunacaktır.

a. Farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kazandırmayı hedeflediği tutumlar hakkında bilgi verebilir misiniz?

b. Farklılıklara saygı eğitiminin çocuklara kazandırmayı hedeflediği tutumlara ülkemizdeki mevcut programlarda yalnızca olumlu kimlik geliştirmek, empati kurmak, önyargıları fark edip eleştirel düşünceyi sağlamak ve bunları savunmak şeklindedir. Fakat bence bu eğitim eksik yapılandırılmıştır mesela çocuğa öncelikle kendini ve başkalarını tanıma şeklinde eğitim verilebilecek amaçlar ve bu doğrultuda da kazanımlar belirlenmelidir. Çocuklarda dış görünüşe dayalı, aile yapısındaki farklılıklara dayalı, cinsiyete dayalı, bedensel–zihinsel engelliye dayalı ayrımcı tutumlar vardır. İşte program kendini ve başkasını çocuğa tanıttıktan sonra bu ayrımcı tutumları olumlu yönde düzeltmeyi amaçlamalıdır. Bu amaçlar doğrultusunda eğitimciler doğru yöntem ve tekniklerle bunu çocuklarda sağlamalıdır.

a. Sizce bu eğitimi verecek bir öğretmende bulunması gereken yeterlilikler ya da özellikler neler olmalıdır?

b. Her şeyden önce bir eğitimcinin her ne eğitimi verecek olursa olsun kendini her yönüyle tanıması lazım. Yeterliliklerini eksiklerini çok iyi tespit etmiş olmalı ancak bu şekilde karşısındakine yardımcı olabilir. Farklılıklara saygı eğitimi konusunda yapılacak eğitimde de her şeyden önce bu bilincin kendinde oluşmuş olması gerekiyor. Bundan sonraki kısım ise çocukların evlerini, buldukları çevreyi, yaşam koşullarını çok iyi tanıyarak öğretmenin kendi kültürel birikimiyle eğitim çevresindeki kültürel değerlerin harmanlanması gerekiyor. Mutlaka eğitime ailenin de ortak edilmesi eşgüdümlü olarak eğitim yapılması gerekiyor. Bunlar ev ziyaretleri aile katılım formları ve etkinlikleri ve veli görüşmeleri gibi çeşitli tekniklerle sağlanabilir. Öğretmen unutmamalıdır ki her çocuk özel bir birey ve kendi içinde çok farklı bir dünyadır. Buradan yola çıkarak çocuktaki bu farklılıkları olumlu yönde kullanabilmeli ve bu bilinci çocuğa da fark ettirebilmelidir. Muhakkak ki her çocuğun yapabildiği ve sahip olduğu bir birikimi vardır. Bu nedenle eğitimci her çocuğu çok iyi tanıyarak bireysel eğitim planı uygulamalıdır. Çünkü genel olarak hazırlanan hiçbir eğitim programı bütün çocuklara hitap edemez.

Şu an sınıflarda karşılaştığım en yaygın sorun ön yargıları olan ve haklarını savunamayan çocukların olmasıdır. Bu nedenle eğitimciler çocuklar ve ebeveynlerini ön yargı ve dışlanma konusunda konuşmaya cesaretlendirmelidirler. Ve sahip oldukları

haklardan bahsetmeli, yeri geldiğinde bu hakları savunmaları gerektiği bilincini çocukta uyandırmalıdır. Bunun dışında eğitim ortamları çok önemlidir ve bu ortamları elindeki imkanları verimli kullanarak oluşturacak kişi öğretmenlerdir. Bu ortamların çocuklara farklılıklara saygılı ve ayrımcılığı ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmesi gerekir. Mesela dört tane bebek olan sınıfta bir tane araba olması bu duruma terstir. Eğitim ortamı konusunda bütün kontrolün eğitimcinin elinde olduğunu düşünüyorum. Fakat hiçbir öğretmen doğuştan bu yeteneklere sahip değildir bunları yapabilmesi için çok iyi bir akademik geçmişe sahip olup bunu deneyimleriyle birleştirmelidir. Şu an üniversitelerde de bu konuda çok fazla eğitim verilmemektedir. Öğretmenlere yapılacak olan seminer yada kurslarla bu farkındalık sağlanmalıdır.

a. Farklılıklara saygı eğitimindeki özelliklerle çocuğun hangi gelişim alanlarına katkı sağlanabilir?

b. Çocuğun farkındalığı anlaması önce öz benlik ve öz saygı oluşturmasıyla gerçekleşir. Yani çocuğun kendini anlayış biçimi çok önemlidir. Çocuk kendini tanıyıp kabullendikten sonra eleştirel düşünmeye başlar. Kafasında bir sürü yeni şema oluşturur. İşte bütün bunlar bilişsel süreçlerle meydana gelir. Bu da çocuğun bilişsel gelişimine büyük katkı sağlar. Öte yandan çocuğa sosyal ve duygusal gelişim alanında da katkısı büyüktür. Çocuğun öz saygı geliştirmesinde bilişsel süreçlerle birlikte duygusal gelişimi de önemlidir. Kendini tanıdıktan sonra etrafındakilerin farkına varması ve empati kurması da sosyal gelişim ürünüdür. Sonra öz bakım becerileri alanında da katkısı vardır. Çünkü çocuklar farklı yaşam koşullarından gelmektedir. Ya da okul öncesi eğitim çok farklı coğrafyalarda yapılmaktadır. Bu farklılıklar göz önünde bulundurulursa her farklı eğitim grubunda sağlaması gereken öz bakım becerileri farklıdır. Mesela kırsal bir köyde hayvancılıkla uğraşan çocukların öz bakım gereksinimiyle şehirde apartmanda yaşayan çocukların öz bakımları farklıdır. İşte bunlar belirlenecek olan amaç kazanımlarla her bölgede sağlanabilir.

Farklı coğrafyalardan bahsetmişken bunun en büyük etkisi dil alanındaki farklılıktır. Bu yönüyle farklı coğrafyalarda yaşayan insanların farklı konuşabilecekleri çocuğa anlatılmalıdır ve yadırganmamalıdır.

Diğer yandan kaynaştırma eğitimleriyle beraber sınıflarımızda fiziksel ve zihinsel engelli çocuklarda bulunabilir. Çocukların farklılıkları ve benzerlikleri anlamaları

açısından psiko motor alandaki gelişimlere olan katkısı da göz ardı edilemez. Her çocuğun yeterliliği ve eksikliği belirlenerek psiko motor alanda da yapılan çalışmalar çok önemlidir.

a. Çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırırkenki aşamalarda nasıl bir yöntem ve teknik izlenebilir?

b. İlk aşama bilgilendirme. Burada ön yargıların yıkılması ve fiziksel görünüş, engellilik, cinsiyet hakkında doğru bilgi oluşturulması çok önemlidir. Burada kullanılacak yöntem doğru bilgi sunma, çocuğu olduğu gibi kabul etme ve bunu ona hissettirmektir. Çocuğun öz benliğinin farkında olması ve empatik düşünebilmesi için çeşitli oyun teknikleri kullanılabilir. Bilgilendirme yaparken uygun hikaye okumak, slayt, animasyon izletmek ya da kukla oynatmak da etkili tekniklerden olabilir.

İkinci aşama olan beceri haline getirmede artık kazandıkları bilgileri kendi yaşamlarında uygulamalarını sağlamak yani artık eleştirel düşünmeyi sağlamak ve bu farklılıkları kabullenerek yaşamak demektir. Bunun için çok fazla yaşantı geçirmelerini sağlamak çok önemlidir. Bunun için oyun yöntemi ve drama tekniği kullanılabilir. Grup ve proje çalışmaları yapılabilir ve oluşturulan gruplarda farklılıkların ön plana çıkması sağlanabilir.

Üçüncü aşama olan tutum oluşturma süreci ise farklı olan kişilerle empati kurmayı sağlayarak gerçekleşir. Burada çocuklara sorumluluklar verilmesi çok önemlidir. Bu grup içi etkinliklerle yapılabileceği gibi bireysel sorumluluklarla da gerçekleşebilir. Yine proje yöntemi, drama teknikleri kullanılabilir.

Son aşama olan değerlendirme de ise çocukların kendilerini değerlendirmesi ve eğitimcinin çocuğu değerlendirmesi vardır. Bunlar resim yapma tekniği, drama tekniği ya da öğretmenin ve ailenin kullanacağı gözlem formuyla davranışlar değerlendirilebilir, Çok iyi gözlemci olmak gerekir.

a. Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinlikler kapsamında hangi çalışmalara yer vermektedir?

b.Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili yaptığımız çalışmalarda çocukların kendilerini serbestçe ifade edebilecekleri ve doğaçlama yapabilecekleri bir ortam oluşturmaya özen gösteriyorum. Çocuklar sanatsal etkinliklerde oyun, drama etkinliğinde ortaya çıkabilmektedirler. Bu nedenle bu etkinliklerin düzenlenmesine daha fazla dikkat ediyorum. Var olan kalıplardan uzak sonuç ve ürün kaygısı taşımayan etkinlikler düzenliyorum. Kırmızı boyalı yeşil saplı çiçekler üçgen çatılı evler yapmak yerine, düşüncesi ve birikimindeki farklılığı yansıtabilecek sanat süreçleri hazırlıyorum. Çocuğa zaman zaman bilgilendirme yapmak ve dönüt vermek için Türkçe dil etkinliğini kullanıyorum. Ayrıca çocuğun kendini tanıma, anlatma etrafındakilerin duygularının farkında olduğunu dile getirebilmesi için kukla tekniğine sıkça yer veriyorum. Dramalarda doğaçlamalara yer verip bu konuda cesaretlendiriyorum. Zaman zaman da empati kurmalarını sağlamak ve eleştirel düşüncelerini keşfetmek için kendinden çok farklı roller veriyorum. Şehirde büyümüş çocuklar için tarlaya gidip çalışmak gibi...

Alan gezilerini daha çok çocuklarda soyutlanmış daha önceden çok fazla yaşantısı olmayan yerlere düzenliyorum. Bunun yanında çocukların sahip olduğu farklı yetenekleri destekleyip öz saygılarını geliştirmeye katkı sağlamak için bu yetenekleri kullanabileceği mekan ve tesisler bulmaya çalışıyorum her alan gezisi öncesi bilgilendirme, sonrasında değerlendirme yapmaya özen gösteriyorum.

Farklı kültürlerin tanıtımı ve nesillere aktarımı için müziğin önemli bir araç olduğunu düşünüyorum bu nedenle müzik etkinliklerini salt çocuk şarkılarıyla geçirmek yerine, yöresel ve evrensel öğeler taşımasına özen gösteriyorum ayrıca müzik etkinliği bir çok etkinlikle birleşebildiğinden ben daha çok uzun yıllar eğitimini aldığım halk danslarıyla birleştiriyorum. Farklı yörelerin müziklerini ve oyunlarını hatta bu oyunların çıkış kaynaklarının dramasını yaparak zenginleştirmeye çalışıyorum. Sınıfta zaman zaman yaratıcı köşeler düzenleyerek çeşitli materyaller bulundurmaya özen gösteriyorum.

a. Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklere hangi sıklıkta yer vermektedirsiniz?

b.Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili çalışmalara senenin başında hemen hemen her gün yer vermeye çalışıyorum. Çocukların kendilerini tanıyıp etrafı da özümlemesiyle süresini ve sıklığını azaltıyorum yani bu farklılığı fark etme sürelerine göre değişiyor.

a. Farklılıklara saygı eğitimi kazandırmak için nasıl bir eğitim ortamı düzenlenmelidir ve sınıfta bulunması gerekli materyaller, öğrenci sayısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

b. Eğitim ortamlarının düzenlenmesinde olabildiğince yaratıcılığın gelişimi için zengin uyarıcılar kullanılmalıdır. Tabi ki ortamın güvenliği de çok önemlidir. Çocukların kendilerini en iyi ifade ettikleri ve sosyal becerilerin kullanıldığı köşe evcilik ve drama köşesidir. Bu yüzden özellikle bu köşenin materyal zenginliği çok önemlidir. Drama köşesinde farklı kostümler günlük yaşamdakilere benzer oyuncaklarla donatılabilir. Bu köşelerde rahat hareket edebilecek minderler ve bir de kukla sahnesi bulunması iyi olacaktır. Çocukların farklılıklarının ortaya çıktığı diğer bir etkinlikte sanat etkinliğidir. Bu çalışmaların yapıldığı köşenin ayrı olması çalışma sırasındaki kopuklukları ortadan kaldırır. Bu köşe tüm çocuklara proje çalışabilecekleri bir alan olmalıdır. Böylece çocuk tüm yaratıcılığını kullanabilecek ve öz benliğini daha rahat geliştirecektir. Bu köşelerde çeşitli boyalar karton kağıtları artık malzemeler bulunabilir. Bunların çalışılması içinde masa ve sandalyeler çocuğa uygun konmalıdır. Çocukların araştırmacı ruhunu destekleyen diğer bir köşede fen- doğa köşesidir. Bu köşe değişik koleksiyon örnekleri, mikroskop, canlı bitki ve hayvanlarla donatılmalıdır. Sınıftaki öğrenci sayısı sınıfın büyüklüğüne ve donanımına göre belirlenmelidir.

a. Farklılıklara saygı eğitimi konusunun okulda kazanımının evde bilinmesi, evde kazandırılan farklılıklara saygı kavramının okulda bilinmesi ve bunların pekiştirilmesi için siz hangi etkinlikleri yapıyorsunuz?

b. Evde desteklenmeyen hiçbir eğitim amacına ulaşmayacaktır. Bu nedenle veli toplantılarını çok sık düzenlerim. Bu toplantılarda geçmiş zaman diliminde yapılanları ve bundan sonra yapılması planlanan etkinlikler ve bu etkinliklerin amacını konuşuruz. Böylelikle amaçlara ne kadar ulaştığımızı yada nerede yanlışlar yaptığımızı toplu görüşmelerde anlayabilirim. Ayrıca bireysel veli görüşmeleri yapıyorum. Bunu bazen veli ihtiyaç duyduğunda veli bana bildirir. Bazen de ben ihtiyaç duyduğumda velilere yazdığım küçük mektuplarla okula davet ederim. Bu bireysel görüşmelerde detaylı şekilde bilgilendirme yapılabilir. Ayrıca ev ziyaretleri düzenliyorum .böylece çocuğun yaşadığı ortamı gözlemleme fırsatı buluyorum. Tüm bunların nasıl sonuç verdiğini

değerlendirmek için en çok gözlemden faydalanıyorum. Bunun dışında hatta sistematik gözlem formları, anekdot kayıtları da sonuçlara ulaşmak için yardımcı oluyor.

a. Programda farklılıklara saygı eğitimine ilişkin değerlendirme ve düzenleme yaparken işbirliği içinde bulunulacak kişi ve kurumlarla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

b. Farklılıklara saygı eğitimine ilişkin düzenleme ve değerlendirme yaparken en fazla işbirliği içinde bulunduğum çocuğun ailesidir. Çünkü çocuğu en iyi tanıyan ailesinden bilgi ve yardım alarak temeli hazırlamak gerekir. Daha sonra kitle iletişim araçlarını kullanmak uygun olabilir. Çocuklara izletilen animasyonlar interaktif hikayeler belgeseller çocukların ufkunu genişletecektir. Tabi ki bunların çocukların gereksinimlerine göre seçilmesi çok önemlidir. Sivil toplum örgütleriyle çalıştığım bir dönemde gördüğüm kadarıyla ulaşabildiği çocuklara çok iyi destek vermektedir. Hatta bence amacına uygun çalışan bir çok sivil toplum örgütü ayrımcılığa karşı eğitime en iyi karşı çıkan ve toplumda bu bilinci uyandıran en önemli kuruluşlardır. Fakat nüfus yapısının farklılığı nedeniyle yalnızca kısıtlı yerlerde hizmet vermektedirler.

a. Farklılıklara saygı eğitimiyle ilgili etkinliklerde programın değerlendirilmesine yönelik başka görüş, öneri ya da düşünceleriniz var mı, varsa nelerdir?

b. Farklılıklara saygı eğitimi programda yapılması gereken bir gerçektir. Tabi 2006'da ülkemizde okulöncesi eğitim programına alınması olumlu bir gelişmedir. Programa girdiği alan ise sosyal duygusal alandır. Tabi sosyal duygusal alana katkısı yadsınamaz. Çocuklarda empatik düşünmeye bir giriş oluşturmuştur. Öte yandan sadece sosyal duygusal alana konması da olumsuz bulduğum tarafıdır. Bence uygun amaçlar belirlenerek programdaki tüm alanlara da yayılmalıdır. Programda da öğretmenlere yeterli yol gösterilmelidir. Mesela etkinlik örnekleri konması gereklidir.

Bu durumda bence programda diğer gelişim alanlarında da amaç kazanımlar ve etkinlikler yer verilmelidir. Ayrıca öğretmenlere de bu konuyla ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

EK 3

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

08.10.2010 • 030379

Sayı:B.08.4.MEM.4.38.00.03-311/
Konu:Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi:Bakanlığımız Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı'nun 05/03/2007 tarih ve 1143 sayılı (Yönerge) emirleri.

Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden Esra ÜNER 11 Ekim – 19 Kasım 2010 tarihleri arasında ekli listedeki okullarda “Okul öncesi Eğitim Programındaki 36-72 aylık Çocuklara Farlılıklara Saygı Eğitim Kazandırmanın Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi” amacıyla ekte örneği sunulan tez çalışmasını yapma isteği ile ilgili Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 04/10/2010 tarih ve 500-1481-0967 sayılı yazıları ilişikte sunulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden Esra ÜNER'in 11 Ekim – 19 Kasım 2010 tarihleri arasında ekli listedeki okullarda “Okul Öncesi Eğitim Programındaki 36-72 aylık Çocuklara Farlılıklara Saygı Eğitim Kazandırmanın Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi” amacıyla ekte örneği sunulan tez çalışması yapmasında bir sakıncanın olmadığı Anket Değerlendirme Komisyonu tarafından tespit edilmiş olup, eğitim-öğretimi aksatmadan Okul Müdürlerinin gözetiminde ve sorumluluğunda Tez Çalışması yapılması, Tez Çalışması sonucundan Müdürlüğümüze bilgi vermek kaydıyla Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde , olurlarınıza arz ederim.

Osman EDİMALI
İl Millî Eğitim Müdürü V.

OLUR
08/10/2010
İ.Halil ÇOMAKTEKİN
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER:
1-1 yazı (1 adet 7 sayfa)

	Kayseri İl Millî Eğitim Müdürlüğü – ARGE Osman Kavuncu Bulvarı No:40/B Kocasinan KAYSERİ Tel: 352 330 1125 Faks:352 320 95 03 İnternet Adresi: http://kayseri.meb.gov.tr , http://www.kayseriarge.org İrtibat İçin: Nuriye YAŞAR (İl Koordinatörü) (320 20 84) E-posta :ab38@meb.gov.tr, nuriyeyasar38@hotmail.com	Bilgi: Mehmet ŞAHİN (Şb.Md.) (138) E-posta: msahin38@windowslive.com Gülizar YALÇINOĞLU (Şef) (131) E-posta:gulemre@hotmail.com

EK 4**ÖĞRETMEN GÖRÜŞME SÖZLEŞMESİ**

Merhaba, ben Esra ÜNER. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Programında yüksek lisans yapmaktayım. Aynı zamanda Ahmet Hilmi Güçlü Anaokulu'nda müdür vekili olarak çalışmaktayım.

Bu görüşmeyi Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden resmi izin alarak yapıyorum. Sizinle görüşmek istememin amacı, Okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırmada programın etkililiği hakkındaki görüş ve önerilerinizi almaktır. Sizin görüş ve önerileriniz, benim araştırmamın temelini oluşturmaktadır.

Bana görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizli tutulacaktır. Yaptığım tüm görüşmelerde elde edilen bilgiler, sadece bu araştırmada kullanılacaktır. Ayrıca araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım ve bunların yerine kod isimler kullanacağım.

Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru varsa önce bunu yanıtlamak istiyorum.

Zamanı daha iyi kullanmak ve yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutmak adına izin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Görüşme sonunda istemediğiniz bazı bilgileri silebiliriz. Görüşme yaklaşık olarak 30 dakika sürecektir. Bu araştırmaya katıldığınız ve zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Görüşülen ve İmzası

Araştırmacı

Esra ÜNER

EK 5**ÖZGEÇMİŞ**

Esra ÜNER

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans 2008 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Giresun Eğitim Fakültesi, İlköğretim Okul
Öncesi Öğretmenliği Bölümü

Lise 2004 Kayseri, Develi Anadolu Lisesi, Fen Bilimleri Bölümü

İş

2008 Okul Öncesi Öğretmeni, Puğ-Karacadağ İlköğretim Okulu, Akdeniz-Mersin

2011 Müdür Vekili, Ahmet Hilmi Güçlü Anaokulu, Melikgazi-Kayseri

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Kayseri, 3 Temmuz 1985

Yabancı Dil: İngilizce

E-mail: esrauner_1985@hotmail.com